KARYS

1958

SPALIS —
OCTOBER

KARYS

1 9 5 8 M.
Nr. 8 (1345)

Redaktorius **Zigmas Raulinaitis**

Redaktoriaus pavaduotojas **Stasys Butkus**

Kalbinę dalį redaguoja **Kazys Kepalas**

Dailiosios literatūros dalį redaguoja **Vincas Jonikas**

Administratorius **Leonas Bileris**

*

L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai **Kariai** Laisvajame Pasaulyje,
Romas Kezys — Kariai ir Jaunimas,
Justinas Liaukus — Karinės žinios,
L. Š. S. T. — Tremties Trimitas.
Kunigunda Kodatienė—Šaulė Tremtyje

TURINYS

V. Augustinas — Poligono sargyboje ..... viršelis
P. Alšėnas — Pareigos 233
J. Skardis — Polaris 234
K. Uoginius — Dar niekeno nepaminėtas "sukilimas" 235
A. Žygmantas — Varis ir Karas, Mitai ir Istorija 237
Okupuotos Lietuvos žemėlapis 248
A. Eglitis — Aš nebuvau didvyris 250
K. Kepalas — Herodoto Istorijos 252
Tremties Trimitas 255
Šaulė Tremtyje 257
Kariai ir Jaunimas 258
Karinės žinios 259
Lituviai Kariai Laisvajame Pasaulyje 262

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, A. Levickis, Marių Žuvėdra, Nėlė Mazalaitė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Reklaitis, M. Reklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšanas, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Albinas Baranauskas, Vokietija. Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart, Clemlnis, Rochester, N. Y. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Jonas Citulis, Cleveland, Ohio. V. Šalkūnas, Australija. Markus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas,
Boston, Mass.—"Baltic Florists",
Brockton, Mass.—A. Mantautas,
Chicago, Ill.—J. Karvelis, "Marginiai", J. Memėnas.
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich.—Vl. Mingėla, "Neringa", V. Perminas,
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr.—Elz. Ribokienė,
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokos,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius, A. Sabalis,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas,
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, "Parish Library", J. Smolskis, Br. Žolpys,
Montreal, Que.—"Parish Library", A. Žukas.

ANGLIJOJE:

J. Bružinskas, 46 Springcliffe, Bradford 8, Yorks.
D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave., London, West 4, Great Britain.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns., London, N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.
E. Stašys, 72 Canterbury Rd., Canterbury, Suburb, NSW.
Pr. Zenkevičius, 181 Victoria St., N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369, Caracas, Venezuela, SA.

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern, Postschliessfach 232, W. Germany.

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office, Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

KU biblioteka
093 00523524 9

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 8 (1345) SPALIS — OCTOBER 1958

PAREIGOS

PRANYS ALŠĖNAS

Kiekvienas žmogus, gyvendamas šioje žemėje, turi gana daug pareigų. Jis turi pareigų Dievui, turi pareigų Tėvynei, savo Tautai, savo šeimai ir, pagaliau, pats sau. Be to, viena iš didžiųjų žmogaus pareigų, gal kiek keistokai skambanti, — **žmogui visur ir visuomet pačiam būt žmogumi.** Teoretiškai į šią pareigą žiūrint, atrodo, kitaip ir negali būti: žmogus gi visuomet yra ir bus žmogumi, atrodo, negi jis bent kuriuo metu pataptų kokiu nors "keturkoju"? Tačiau praktiškai — šioji žmogaus pareiga buvo ir yra visiškai reali, nes, iš tikrųjų, žmogui, užmiršus šią didžiąją pareigą, bent simboliškai, galima pavirsti ir nebe žmogumi...

Pagal Augščiausiojo Tvėrėjo nuostatus, šioje žemėje turi būti darna, kitaip sakant, pavyzdinga ir graži tvarka. Toji darna visur privalo būti: ir gamtoj, ir gyvūnijoj, pagaliau, ir žmonių tarpe. Įsivaizduokime, kad vieną dieną (nors ir skaisčiausios vasaros metu), ima ir "sustreikuoja" medžiai, žolės, gėlės ir, bendrai, visa augmenija — nebeatlieka savo pareigų. Medžių šaknys nebetiekia iš žemės sulčių, tuo pačiu medžių šakos nebelaiko lapų, gėlės nebekrauna pumpurų, nebskleidžia žiedų, nebeduoda tokio viliojančio kvapo, neberodo žydėjimo metu tokių darnių spalvų ir varsų. Žodžiu, viskas nebetaip darosi, kaip ligi šiol darydavosi. Tuomet mes, protingieji šios žemės sutvėrimai — žmonės, matydami tai, be abejonės, tartume, jog gamtoj įvyko savos rūšies chaosas, nors, savaime aišku, nežinotume ,kodėl tas įvyko? O, iš tikrųjų, juk tai būtų labai paprastas reikalas, pagal žmonėse vyraujantį pavyzdį — nebeatliktų gamta jai skirtų pareigų — ir viskas... Ar gi maža žmonių — neatlieka savo žmogiškųjų pareigų? — Daug ir labai daug! Kai žmogus neatlieka pareigų, nežiūrint, kad jis šioje žemėje yra (bent taip sakoma) protingiausias tvarinys, netgi skaitomas žemės karaliumi — mes dažnai nesistebime, o jeigu gamta taip "sustreikuotų", atsisakytų jai skirtų pareigų — mes net nežinotume ką bekaltinti už tai. Gal kaltintume tik patį Dievą. Truputį paradoksiška, ar ne?...

Taigi, pagal šiuos išvedžiojimus, jeigu jau gamta, atrodo, būdama bejausmė, bežadė ir veikdama pagal Dievo nustatytą tvarką — niekad "nestreikuoja", neatsisako savo pareigų, tai žmogus — tuo labiau niekad, o niekad neturėtų pamiršti savo pareigos jausmo, nes jis yra protingas sutvėrimas.

Dabar, žinoma, kiekvienam gali kilti klausimas: kodėl žmogus yra linkęs kartais atsisakyti savo žmogiškosios paskirties, o taip lygiai ir skirtų jam, kaipo žmogui, pareigų? O gi todėl, kad Dievas jam davė visišką demokratinę laisvę — visur ir visuose atvejuose savo protu apsispręsti. Todėl jis tą demokratinį principą dažnai ir išnaudoja blogam: nebeatlieka skirtų pareigų Dievui ir žmonijai.

Iš visų žmogui priklausančių pareigų šioje žemėje — žmogus, galimas daiktas, teatlieka (bent vidutiniškai) pareigas, priklausančias pačiam sau. Jis nepamiršta pavalgyti, dažnas ncatsisako nė išgerti (ne vandens — ko nors stipresnio), palėbauti, paūžti, žodžiu, kaip įprasta šiuose kraštuose (JAV, Kanadoj) — turėti "good time". Tas "gerasis laikas" šiame žemyne, deja, laigia pereiti į savos rūšies "stabmeldiškumą". Čia žmonės vaikosi pinigo ir siekia kuo daugiau "good time" valandėlių. O kas nors kilnesnio — pagrindinės žmonių pareigos — skaitomos antraeilu dalyku. Žmogus dažnai užmiršta pasimelsti, padėkoti Dievui už tas "gerąsias valandėles", užmiršta atsiųrežti su auka į tuos, kurie alksta ir skursta. Ir tai, dažniausiai, ne į kokius nors svetimuosius, bet į savo kraujo brolius ir seseris, jis užmiršta paskirti valandėlę laiko visuomeninei ar kultūrinei veiklai, kurios, ypač mums lietuviams, nūdien taip pravarčios ir t.t.

Taigi, tuo ir pasireiškia žmogaus ir žmonių pareigų neatlikimas. Tų pareigų, tiesa, mūsų tautos žmonės šiandien daug daugiau turi, negu kitų tautų šeimų nariai. Bet gi, jausdami savo sąžinėse drausmės ir pareigos jausmą, turime atlikti prigimties mums uždėtas pareigas, ypač kenčiančios mūsų Tėvynės labui reikalingąsias.

Yra visiškai tiksliai ištirta ir nustatyta, jo kuo žmogus savo sąžinėj drausmingesnis — tuo geriau jis atlieka jam priklausančias pareigas. O labai sveiki žmonių drausminimo jausmai — žinome kur auklėjami — kariuomenėj. Todėl, rašydamas šias mintis — apie žmogų ir jojo pareigas — ir turėjau tą nuoširdžiai prisimintiną sveikos drausmės ir gražaus pareigingumo mokyklą — mūsų Nepriklausomybės metų kariuomenę.

POLARIS — PASAULINIO KARO SULAIKYTOJAS

J. SKARDIS

Dabartinėse lemtingose, o gal ir paskutinėse, tarp rytų ir vakarų vykstančiose naujųjų ginklų lenktynėse abi pusės stengiasi, suka galvas ir planuoja išrasti ką nors nepaprasto, kad be pagrindinių karinių reikalavimų, tie naujieji ginklai, leistų sumažinti gyvąją karinę jėgą — ginkluotose jėgose esanti uniformuotųjų žmonių skaičių ir apkarpytų labai jau išsipūtusius karinius biudžetus. Be to, vakariečių pusė, mums gerai žinoma savo nenoru kariauti ar pradėti karą, visą laiką svajoja apie tokius naujuosius ginklus, kurie padarytų III-jį Pasaulinį karą visai neįmanomą.

Į beveik visus šiuos reikalavimus ir svajones, tur būt, geriausiai atsakė J.A.V. karo laivyno planuotojai, kurių siūlomoji naujųjų ginklų sistema, atrodo, ne tik padarys daug pakeitimų jau nuo senų laikų nusistovėjusiems jūrų karybos dėsniams, bet ir turės didelės įtakos visoms dabartinėms J.A. Valstybių ginkluotosioms jėgoms, o taip pat kariniam ir diplomatiniam galvojimui bei planavimui.

Ši J.A. Valstybių karo laivyno naujoji idėja yra tokia radikali ir tokia svarbi, kaip kad savo laiku buvo atominės bombos išvystymas. Ji sujungia du naujus karo laivyno ginklus: greitai, giliai vandenyje plaukiantį atominį povandeninį laivą ir 1500 mylių atstume siekiančią taikinius balistinę vairuojamąją raketą "Polaris", kuria galima paleisti iš to atominio povandeninio laivo. Toks suporavimas leistų ir įgalintų to tipo atominius povandeninius laivus, pasinėrusius vandenyse prie visų svarbesnių Eurazijos žemyno punktų, paleisti "Polaris" vairuojamas raketas į bet kurį taikinį ligi 1500 mylių atstumo nuo atominių povandeninių laivų pozicijų ir šie laivai būtų visai nepažeidžiami jokio priešo priešpuolio, lyg kad jie turėtų savotišką imunitetą.

Šio J.A. Valstybių karo laivyno planas yra reikalingas mažiausiai 10, o galbūt ir 20 tokių atominių povandeninių laivų, paskirstytų svarbiausiuose strateginiuose punktuose Atlanto, Arktikos, Ramiojo ir Indijos vandenynuose, Vidužemio jūroje ir Persų įlankoje. Neišnerdama į vandens paviršių, tokio vieno atominio povandeninio laivo įgula per 15 minučių laiko galėtų paleisti 16 "Polaris" vairuojamųjų raketų (sveriančių 28,500 svarų) ir tuojau pat po raketų paleidimo, pradėti atsitraukimo kelią. J.A.V. karo laivynas, išdėstęs tiktai 10 tokių povandeninių laivų atitinkamose pozicijose, galėtų, reikalui esant, savo vairuojama raketa "Polaris" pasiekti 95% didesnių sovietų miestų ir apie 90% visų didesnių sovietų pramonės centrų.

Amerikiečių karo laivynas pradėjo didžiausiu tempu darbą su šia, taip vadinama, "Polaris sistema" jau praėjusiais metais. Laivyno operatyvinio štabo v-kas adm. Arleigh Burke "Polaris" programos vykdymui paskyrė rear admirolą William Francis Raborn, jr., kuriam tiktai darbo pradžiai jau paskirta $37 milionai. Trys toki atominiai povandeniniai laivai su "Polaris" raketa būsią užbaigti 1959—1960 metais, o pinigai jau paskirti dar 6 tokio tipo laivams. Rearadm. W. F. Raborn greitai susirado šiam projektui 45 specialistų štabą, kuris įsikūrė Wašingtone. Nors šių gabių, rinktinių, energingų ir labai skubančių "Polaris" vyrų grupė sutinka nemaža kliūčių (reikalingas skirtingas kuras, skirtinga navigacijos sistema ir. kt), tačiau jie visi yra įsitikinę, kad 1963 m. užbaigtasis "Polaris" virs tikruoju karo sulaikytoju.

"Polaris" projektą vykdančių specialistų ir ekspertų nuomonė yra, kad 40 tokių atominių povandeninių laivų su visomis reikalingomis priemonėmis, tarnybomis ir bazėmis kaštuotų apie 7 bilionus dolerių. Tai nėra labai daug, jei mes prisiminsime, kad tik vienas bombonešis B-52 kaštuoja virš 6 milionų dolerių, o vienas "Forrestal" klasės lėktuvnešis, kokių amerikiečiai dabar turi 3, o dar 3 yra statomi, įskaitant pačiame lėktuvnešyje esančius lėktuvus ir kitas priemones, kaštuoja virš 300 milionų dolerių. (Septintasis amerikiečių projektuojamasis lėktuvnešis, varomas atomine energija, be lėktuvų kaštuosiąs 314 milionų dolerių.). "Polario" vyrai primygtinai tvirtina, kad dabartiniu laiku Sovietų Sąjungą supančios amerikiečių SAC (strateginės oro komandos) bazės jau esančios pirmieji rusų taikiniai, o tokiais taikinais pasidarys ir vairuojamųjų raketų bazės, nekalbant jau apie tai, kad skystą kurą naudojančioms raketoms reikalingas netrumpas laikotarpis tas raketas paleisti. Gi "Polaris" povandeniniai laivai yra savotiškos "judančios platformos", į kurias neįmanoma pataikyti. Dar geriau, kad "Polaris" povandeniniai laivai operuos tarptautiniuose, kitaip sakant niekam nepriklausančiuose vandenyse ir dėl jų nereikės derėtis, ginčytis ar mokėti pinigus, kaip už dabartines vairuojamųjų raketų ar oro bazes Europoje ir Afrikoje. (Naujausios didžiulės amerikiečių oro bazės Ispanijoje kaštavo 570 mil. dolerių, o šiaurės Afrikoje Maroke — 400 milionų dolerių vienerių metų išlaikymas ir 200 milionų dolerių metinės "nuomos" Maroko sultonui.).

Dar kas svarbu, baigdami pasako "Polaris" vyrai, tai užbaigus šį projektą, kadangi "Polaris" vairuojamoji raketa ir atominis povandeninis laivas, kartu sudėjus, prilygsta ir turės nemažesnę vertę ir reikšmę, kaip tarpplanetinė vairuojamoji raketa (ICBM), tai J.A.V. gali sustabdyti savo tarpkontinentinių vairuojamųjų raketų tobulinimo ir joms bazių įrengimo darbą, tuo sutaupant labai daug pinigų.

Užbaigiant apie šį naująjį ginklą "Polarį" — karo sulaikytoją reiktų nepamiršti fakto, kad šios rūšies vairuojamoji raketa dar niekuomet nebuvo išbandyta, tačiau tam parengiamieji darbai vyksta labai sklandžiai, daroma neginčytina pažanga ir rudenį, tikėkimės, išgirsime žinių apie sėkmingus šio ginklo bandymus. Amerikiečio viceadm. D. E. Barbey žodžiais, nors ir sėkmingai išbandytas "Polaris" nereiškia bombonešių, lėktuvnešių ir kitų modernių ginklų galą, nes šie ginklai būsią svarbūs kovoti mažesnius karus ar didesnio karo vėlesnius veiksmus. Gi pats "Polaris" būsiąs tikra ir nuolatinė, sulaikomoji nuo karo jėga.

DAR NIEKENO NEPAMINĖTAS "SUKILIMAS"

(EPIZODAS IŠ 1919 METŲ GYVENIMO FRONTE)

KALPAS UOGINIUS

Mūsų nepriklausomybės kovų aktyvus dalyvis, savanoris-kūrėjas, Vyties Kryžiaus ir kitų ordinų kavalierius, redaktorius Stasys Butkus, savo nepriklausomybės kovų atsiminimų knygoje "Vyrai Gedimino Kalne" nekartą pamini ano meto mūsų kariuomenėje tarnavusius karininkus, nemokėjusius lietuviškai ir... nekreipusius dėmesio į jų valdžioje buvusių kareivių aprūpinimą. Stasiui Butkui, su tokiais susidūrus, net... plaukai šiaušdavosi... (psl. 147, 213, 214). Visai patikima. Taip galėjo būti, nes St. Butkus, buvo ne tik nuoširdus patriotas lietuvis, bet ir prityręs, kovose užgrūdintas karys, matęs, kaip sakoma: ir "šilto ir šalto". Ta proga prisimena man ano meto iš fronto užnugario kareivių būklės epizodas, bemažko virtęs kruvinu susikirtimu, taipgi tik labiausiai dėlto, kad lietuviškai nekalbėję vadai, vargdienio lietuvio kareivio neužjautė, nesuprato.

1919 metų vasarą (liepos — rugpjūčio mėn.) atskiras Marijampolės batalionas, vadovaujamas narsaus karininko savanorio-kūrėjo Jurgio Butkaus, kovojo bolševikų fronte. Bataljono ūkio skyrius ir ūkio kuopa (tada vadinosi "neeiline" kuopa), tuomet stovėjo Rokiškio grovo Przezdzieckio dvare. Rūmų 2-me augšte kelis kambarius užėmė ūkio skyriaus raštinė, karininkai, raštininkai. Ūkio kuopa tilpo vieno augšto mūro pastate, rytinėje rūmų pusėje. Ūkio skyriaus viršininkas buvo karininkas Jeronimas Stankunavičius, iždininkas karo-vald. Fridrichas Rotcas (Rohtz); ūkio kuopos vadas — karininkas Povilas Plikutis (Plikuc). Nors pastarojo pavardė lietuviška, bet jis, kaip ir Rotcas, beveik visai nemokėjo lietuviškai. Kalbėjo tik rusiškai. Tik su kar-ku Stankunavičium buvo galima susikalbėti lietuviškai ir tai tik šančiškių žargonu. Karininkai su kareiviais kalbėtis vengdavo, o jei kuriam kada neįšvengtinai prisieidavo — naudojosi raštininkų ar puskarininkių pagalba. Toki dalykai, savaime suprantama, neigiamai veikė vadų ir valdinių santykius, o apie kokį bendravimą — jokios kalbos negalėjo būti. Kar. Plikutis, kaip vėliau paaiškėjo, jokio karo mokslo nebuvo ėjęs, kareivių psichologijos bei karo pedagogikos visai nepažino. Visoki kareivio reikalai jam buvo svetimi. Jis tesirūpino tik savimi: buvo dabita ir mėgo išgerti. Ūkio kuopoje tuomet tarnavo augšto ūgio, stambaus kūno sudėjimo ir ypač didelėmis kojomis savanoris eil. Tarnauskis, žemaitis. Kelis mėnesius kuopoje jis vaikščiojo basas, vilkėjo savo iš namų atsineštais drabužiais. Jau gerokai buvo apiplyšęs. Tik kepurę turėjo valdišką, uniforminę. Kiti kareiviai jau buvo šiaip taip aprengti ir apauti. Kuopoje Tarnauskis buvo naudojamas visokiem "juodžiausiem" darbam. Galiausia jis buvo paskirtas "piemeniu": ganė iš Suėmimo Komiteto gaunamą maistui "gyvą mėsos svorį", raguočius.

Tokioje būklėje eil. Tarnauskis, ilgainiui ėmė nesikęsti, pradėjo dejuoti, "zirzti" ir draugų pakurstomas, pradėjo "klabenti" kuopos vadą, primindamas šiam savo teisę būti aprūpintam lygiomis su kitais kareiviais. Kuopos vadas jį, "po matuške" sukeikęs,

---

Amerikiečiai neturį noro pradėti karo, o rusai žinosią, kad jeigu jie karą pradėtų, tai jie būtų sutriuškinti tokiais ginklais, kurių jie nesugebėtų surasti, kurių negalėtų sustabdyti ir prieš kuriuos neįmanoma jiems atsilaikyti.

Ir amerikiečių karinė aviacija projektuoja savo reikalams pritaikyti "Polarį" ir ši jo versija vadinsis "Hound dog" (kombinacija tolimo skridimo sprausminio bombonešio B-52 ir raketos su vandeniliniu degtuvu; B-52 galėtų nešti tik 2 tokias raketas, kurias galėtų paleisti į taikinį iš 400 mylių atstumo). Mes aiškiai matome, kad stipriausieji vakarų pasaulio sąjungininkai — amerikiečiai, jei dar ir nevisose srityse prisivijo rusus, tai bent šioje srityje tuojau toli atsiplėš į priekį... Tai labai džiugus faktas visam vakarų pasauliui, tik dabar po truputį atsikvošėjančiam po triukšmingų, jaudinančių ir net bauginančių rusų pasiektų laimėjimų technologijos ir erdvės nugalėjimo srityse pernai rudenį.

Kai kuriems iš mūsų, tremtiniams — komunizmo aukoms, iškils dar vienas kitas klausimas. Tai kaip ilgai amerikiečių "Polaris" bus karo sulaikytoju? Ar ligi tol, kol rusai ką nors panašaus pasigamins, ar ligi tol, kol rusų šnipai ir agentai išgaus iš amerikiečių reikalingas paslaptis?! Ar nevertėtų demokratiškiems amerikiečiams, pasiekus reikalingą naujųjų modernių ginklų srityje persvarą prieš sovietus, "nedemokratiškomis priemonėmis sudemokratinti" Sovietų Sąjungą?! Juk tai būtų tik vienintėlė išimtis, o reikia vieną kartą užbaigti su komunizmu — tuo visų pasaulio neramumų, karų, visokių bėdų, vargų ir nelaimių šaltiniu! Čia gal karo ir visai nebūtų, nes gal po atitinkamo amerikiečių ultimatumo, nusigandęs Nikita, viską mestų ir pabėgtų į mėnulį ar Marsą naujos raudonosios imperijos kurti.

Tik reikia įsivaizduoti, kaip pasikeistų visas pasaulis po komunizmo žlugimo. Kaip lengvai susibalansuotų daugelio pasaulio valstybių biudžetai, kaip lengvai ir laisvai vyktų nusiginklavimo konferencijos, kiek pinigų, išleidžiamų dabar ginklams, galėtų būti paskirta mokslui, technologijai, menui, atsilikusių kraštų pagalbai ir t.t.

O kaip po to būtų ramu pasaulyje ir, svarbiausia mums, kaip netoli nuo mūsų pasidarytų mūsų brangioji Lietuva!..

Daugelis iš mūsų šio straipsnio užbaigą pavadins svajonėmis, fliuzijomis, tačiau, prof. J. Balio žodžiais, gyvenimas be iliuzijų pasidarytų visai nuobodus, to-, dėl žmonės visais laikais mėgo pasakas...

Tikėkime, kad šios rūšies svajonės ir iliuzijos vieną kartą, anksčiau ar vėliau, pavirs realybe.

pravarydavo pas viršilą, atseit, kreiptis komandos tvarka. Viršila Baltrušaitis, buvęs caro kariuomenėje podpraporščikas, stiprokai sirgo "didybe": steką po pažastim pasispraudęs, vaikštinėdavo sau, kuopos vadui bepataikaudamas; besitikėdamas greitai būti pristatytu pakelti leitenantu ir belaukdamas iš kuopos vado tinkamos pakėlimui atestacijos. Tarnauskį jis visada nukreipdavo pas būrininką. Būrininkas, vyr. psk. Kudirka, taipgi buvo tarnavęs rusų caro kariuomenėje puskarininkiu, "bojavas" vyras, suvalkietis. Abu pastarieji lietuviškai gerai mokėjo, bet tik būrininkas teatjautė ir suprato mūsų eilinį Tarnauskį, jo sielvartą, reikalus. Deja, būrininko galia aprūpinimo srityje nedaug tegalėjo padėti, o viršila, kaip jau žinome, vengdamas nepatikti vadui, kratėsi Tarnauskiu, ir taip Tarnauskio reikalas pirmyn nėjo.

Kartą, berods rugpjūčio 15-os dienos šventės proga, ūkio skyriaus viršininkas su iždininku buvo kur tai svečiuosna išvykę. Karininkas Plikutis pavadavo ūkio viršininką, atseit, vietoje buvo vyriausiuoju karinių viršininku. Kareiviam buvo liepta apsitvarkyti, kuopos rajonas buvo apšvarintas, bendrai "kvepėjo" šventadieniu. Tik eil. Tarnauskio nuotaika tebebuvo kasdieniška: jis buvo basas ir apiplyšęs, ir dėl to gerokai susijaudinęs.

Būrininkas Kudirka suprato kareivio sielvartą ir nutarė su tokio "liūdno veido riteriu" prisistatyti kuopos vadui einančiam ūkio viršininko pareigas, prašant jį aprūpintį kareivį mundiruote ir avaline. Nes tokiu būdu, jiems atrodė, būtų kreiptasi lyg į patį ūkio skyriaus viršininką, atseit, augščiausią aprūpinimo instanciją batalione. Intencijos buvo gražios, bet nesėkmingos. Vos tik išėję iš kareivinių, rajone jie pamatė karininką Plikutį ir teisiog nuėjo pas jį.

Prieję jie prisistatė ir Kudirka, berodydamas į nuliūdusį, basą ir apiplyšusį Tarnauskį, energingai, paskubomis (buvo greitakalbis) pradėjo dėstyti reikalą ir raportą baigė klausimo formoje: "Kada gi pagaliau ir kas aprūpins jūsų kuopos kareivį, jam teisėtai priklausančiais daiktais? Juk tai jūsų tiesioginė pareiga!" Kuopos vadas įsižeidė. Jam nepatiko būrininko tonas. Jis savo papratimu "išsvolačiavo" vyr. psk. Kudirką, iškoliojo jį "po matuške" ir sukomandavo: "Aplink!" Būrininkui kantrybės taurė persipildė. Jis irgi įsižeidė ir, pabrėždamas, kad einąs savo tarnybos pareigas, paprašė kuopos vadą elgtis su juo mandagiau ir taip bjauriai nekolioti. Tada Plikutis smogė jam veidan. Kudirka atsilygino tuo pačiu. Plikutis griebėsi už pistoleto, bet čia buvęs milžinas Tarnauskis sugriebė jį už rankos ir pistoletą atėmė. Akimirksniu iš visų pusių subėgo daugiau kareivių ir kilo "ermyderis". Pasigirdo grasinimų Plikučiui, "lenkui", išperti kailį, už kėsinimąsi prieš tėvynės gynėją. Baltrušaitis, išgirdęs triukšmą, tuojau kur tai pasislėpė. Plikutis gi, ištrūkęs iš kareivių "apsupimo" pabėgo į ūkio skyriaus raštinę, iš kur pro langus tas scenas jau sekė du ūkio skyriaus raštininkai. Vienas jų buvau aš.

Niekas Plikutį nesivijo. Čia atbėgęs, jis buvo labai susijaudinęs, kažką murmėjo, minėjo karo lauko teismą ir vis apsispjaudydamas kartojo... "mat, mat"... bet kas daryti nebežinojo.

Truputį aprimęs prisijungė prie bežiūrinčių pro langus raštininkų ir pamatė: kareiviai su šautuvais ir net su kulkosvaidžiais (buvo du remontuojami, palikti kitų kuopų) iš kareivinių bėgo laukan ir gulė grandinėn, prisidengdami rūmų aikštės tvoros pamatais, rikiuodamiesi Rokiškio miesto kryptimi. Iš karto nesupratome, kas tai, kodėl toks pasirengimas? Karininkas Plikutis išsiuntė mane pas būrininką Kudirką sužinoti, ką visa tai reiškia. Kudirka paaiškino, kad jam ir kareiviams suprantama, jog Plikutis tokio įžeidimo (smūgio veidan) būrininkui nedovanos. Taipgi jis matė, jog visi kareiviai stoja už būrininką. Jų nuomone, vienintelė Plikučiui išeitis buvo kreiptis į Rokiškio komendantą pagalbos. Tas gi galįs atsiųsti kuopą kareivių neva "sukilusios" ūkio kuopos malšinti. O būrininkas su savaisiais nutaręs nepasiduotį "svetimiems" ir todėl, dėl visa ko, užėmę poziciją ir pasiruošę gintis iki "paskutiniojo kraujo lašo". Mūsų kareiviai žinojo, kad Rokiškio komendantas (K-kas Starkus) yra latvių kilmės, todėl ir pastarojo nekentė. Esą, buvęs žiaurus su kareiviais.

Kai sugrįžęs visa tai papasakojau Plikučiui, jis buvo nustebęs būrininko Kudirkos apsukrumu. Iš tikrųjų jis planavęs kreiptis į Rokiškio komendantą prašyti atsiųsti komandą padėti jam sukilusius kareivius sutvarkyti, bet dabar supratęs jo "priešo" Kudirkos planą ir pamatęs "rimtą" pasiruošimą gintis, savojo plano atsisakė. Raštininkai jam patarė apie įvykį pranešti bataliono vadui.

Jis paskambino bataliono adjutantui (Rakališkyje). Adjutantu tada buvo karininkas Liucijonas Vitkauskas. Šis išklausęs ramiai patarė: kareivių "nekaitinti", mėginti sueiti su jais į santykius geruoju ir pažadėjo apie įvykį pranešti bataliono vadui. Iš dvaro rūmų langų, kaip jau minėjau, visą laiką buvo stebima, kas darosi Kudirkos "fronte". Kareiviai buvo išsidėstę lauke vilnin kautynėms. Kudirka sekė kelią iš miesto į dvarą, o Baltrušaičio vis dar niekur nesimatė. Tokia padėtis užtruko apie 3 valandas.

Staiga dvaro rūmų aikštėn, taigi ir į "neeilinės" kuopos kareivių užimtas pozicijas, įjojo bataliono vadas karininkas Butkus, raitųjų žvalgų komandos viršininko (Z. Rumšos ar Jurgio Kiaunės?) lydimas. Kuopos rajonas tuoj raitųjų žvalgų buvo apsuptas. Mūsų Kudirka pirmas prisistatė bataliono vadui, o po jo atsirado ir Baltrušaitis. Bataliono vadas su jais kalbėjosi, ką — mes negirdėjome. Nors bataliono vadas taipgi labai silpnai tekalbėjo lietuviškai, bet kaip narsų "frontoviką" kareiviai jį gerbė ir mylėjo. Bataljono vadas visą laiką sėdėjo balne. Pagaliau viršila išrikiavo kuopą. Tada ir Plikutis nuėjo su raportu pas bataliono vadą.

Bataliono vadas rankos jam nepadavė ir vis kažin ką mosikuodamas kalbėjo, kalbėjo... Paskui bataliono vadas pasakė "žodį" išrikiuotai kuopai, įsakė Plikučiui tuojau pasirūpinti aprengti eil. Tarnauskį, nubaudė būrininką Kudirką 7 parom sunkaus arešto ir įsakė bausmę tuojau įvykdyti. Kitiems, jeigu ateityje drausmei nenusižengs, pažadėjo "amnestiją" ir taip nenulipęs nuo arklio vėl su savo raiteliais išjojo į fronto barą, kur matomai, padėtis buvo įtempta.

Tik bataliono vadui išjojus, vyr. psk. Kudirką man buvo įsakyta nuvesti komendantūros daboklėn bausmei atlikti.

Vėliau to "sukilimo" reikalu buvo dar susirašinėjama. Kuopos vadui Plikučiui už "netaktišką su kareiviais elgesį" įsakyme buvo paskelbtas papeikimas. Keli kareiviai buvo perkelti į kitas kuopas. O viršila Baltrušaitis buvo pristatytas pakelti į leitenanto laipsnį.

Taip laimingai pasibaigė karininko Plikučio netaktišku elgėsiu sukeltas "neeilinės" kuopos "sukilimas", nors kitaip reikalams susiklosčius, jis galėjo pasibaigti net ir su kraujo praliejimu. Mat, su ugnimi žaisti pavojinga, o kas per daug — nesveika.

VARIS IR KARAS, MITAI IR ISTORIJA

A. ŽYGMANTAS

(Pradžia birželio-liepos mėn. KARYJE)

Šitos pilies griuvėsiuose Šliemannas rado daug anų laikų įrankių, apyvokos daiktų, ginklų, papuošalų. Kai kurie jų buvo auksiniai ir sidabriniai ir dabar žinomi klaidingu 'Priamo turtų' vardu. Šliemannas apsiriko, manydamas tą pilį esančią Homero apdainuotą Trojos miestą.

Apytikriai įvairių Trojos miestų pradinės datos yra tokios: Troja II — 2600 m. pr. Kr., Troja III — 2300, IV — 2200, V — 2050 m. pr. Kr.

Blėgenas nustatė, jog Troja VI buvo pradėta statyti kiek prieš 1725 m. pr. Kr. ir buvo sugriauta žemės drebėjimo 1275 m. pr. Kr. Sekantieji 90 metų skiriami Trojai VII a — Homero Trojai, atsistačiusiai ant griuvėsių, buvusių prieš ją šešių kitų Trojos miestų. Uola, ant kurios šita apdainuota pilis stovėjo, iš šiaurės yra stati ir iš pietų nuolaidaus šlaito. Pilies planas buvo ovalo pavidalo. Be pagrindinių, bokšto saugomų vartų, būta dar trejų šalutinių, iš kurių ėjo apie 3 m pločio keliai. Sienos, panašios, kaip ir ankstyvojo Žalvario amžiaus tvirtovių, buvo išmūrytos ant akmeninių pamatų, 5 m storumo. Viduje buvo rasta liekanos gyvenamų pastatų, įvairių dalykų, importuotų iš Graikijos, jų tarpe gražių kardų su alebastro antkočiais.

Griuvėsių likučiai rodo, jog Homerinė Troja (VII a miestas) buvo sudeginta apie 1190 m. pr. Kr. Trojos žlugimas, atrodo, buvo vienas iš įvykių didžiulio sujudimo, kuris išstūmė hititus iš vidurinės Anatolijos. Vyko veržimasis žmonių iš Trakijos ir Makedonijos, kuris po kelių šimtmečių suiručių baigėsi frygų įsitvirtinimu Maž. Azijoje. Kimeriečių įsiveržimas 8 a. gale, buvo pradžia frygų galios žlugimo. Jie veržėsi iš pietinės Europos pro Kaukazą, tą pajuto asyrai ir Urarto karalija su centru prie Van ežero. Antroji veržimosi banga iš Bosforo krypties, susidūrusi su šia, sunaikino Anatolijos miestus. Frygų galia krito ir apie 7 a. pr. Kr. įsigalėjo lydų valstybė, apie kurią rašo Hērodotas, savo Istorijas pradėdamas.

Kad tvirtovių būta reikalingų, nors ir nevisada jos savo paskirtį sėkmingai atlikdavo, rodo archeologijos susekami, beveik periodiški, kai kurių jų sugriovimai. Tarp 1800 ir 1550 m. pr. Kr., pav., Tell Beit Mirsim tvirtovė Kanaane buvusi net keturis kartus visiškai išgriauta ir keturis kartus apgriauta, o į šiaurę nuo jos buvusi garsi Meggido tvirtovė per tą patį laikotarpį net penkis kartus sunaikinta ir daug kartų apgriauta.[20] Taigi, kaip moderniais laikais, taip ir senovėje, atrodo, kiekviena žmonių kartą bent kartą dalyvaudavo viename didesniame kare ir daugelyje mažesnių.

Klajokliai, gyveną dalinai dar iš medžioklės, nuolat vargo ir kovojo dėl ganyklų savo kaimenėms. Neišvengiamai jie turėdavo susidurti su sėsliais ūkininkais, kartais įsikūrusiais jiems ant kelio į geresnes ganyklas. Sėsliams klajokliai atrodė barbarai esą, šiurkštūs, prasti, beveik laukiniai žmonės. Klajokliams — sėsliai — suminkštėję žmonės, sumoteriškėję, o jų gyvenvietės — geras pasiplėšimo objektas.

"Dažniausiai toki susidūrimai būdavo tik pasieniniai užpuldinėjimai. Sėsliai turėjo pirmumą, būdami gausingesni; klajokliai galėdavo juos užpulti, apiplėšti, bet jų vietoje negalėdavo pasilikti. Tokios rūšies tarpusavio trintis galėjo tęstis ištisomis kartomis. Bet, štai, pasitaiko, kad koks vadas ar gentis iškyla netvarkingų, laisvų ir nepriklausomų klajoklių tarpe, pasidaro pakankamai stipri, kad gimininga kiltis priverstų susivienyti ir tada: — vargas artimiausiai civilizacijai. Klajokliai užplūsta nekaringus neginkluotus lygumų gyventojus, kyla karas su užkariavimo tikslu. Vietoj išsigabenti prisiplėštą grobį, nugalėtojai pasilieka gyventi užkariautame krašte, kuris virsta jų grobiu. Kaimiečiai ir miestiečiai pavergiami ir privalo mokėti duoklę, jie virsta malkų gamintojais, vandens nešikais, o klajoklių vadai — tampa karaliais, kunigaikščiais, ponais ir aristokratais."[21]

Apie vario amžių trumpai galima pasakyti, jog tų laikų būta tikrai išradingų: išmokta apdirbti varis ir dalinai žalvaris, išrastas vežimas, išnaudojama

---

PASTABOS:

Gal po poros metų augščiau minėtas kapitonas Plikutis, komandavimo stažui, prieš pakeliant į majoro laipsnį, buvo paskirtas vienos rikiuotės kuopos vadu 6-me pėst. Pilėnų Kunigaikščio Margio pulke. Kuopai teko kovoti prieš lenkus. Kuopos vadas Plikutis kautynėse nedalyvavo: iš baimės kur tai pasislėpė, palikęs kuopą be vadovybės. Tose kautynėse žuvo vienas leitenantas ir nemaža kareivių. Kautynės buvo pralaimėtos. Plikutis už tai buvo patrauktas Kariuomenės Teisman. Betardant, paaiškėjo, jog jis niekada jokio karinio mokslo nebuvo ėjęs, o karininko laipsnį buvo pasisavinęs.

Kiek jis gavo ir ar iš viso gavo kalėjimo nežinau. Rodos 1922 m. man teko dalyvauti Alytuje II-os baterijos šventėje. Vienoje kareivinių salėje buvo šokiai. Aplinkui spoksojo pėstininkų pulko kareiviai. Jų tarpe aš pamačiau ir Plikutį; dabar jau eilinį. Kaip buvusį savo kuopos vadą priėjęs pasveikinau ir trumpai pasikalbėjau. Lietuviškai jis vis dar nebuvo išmokęs, bet jau šiaip taip "keverzojo", o "įobsėti" vis dar nebuvo nupratęs. Jis man tarp kitko pasakė: "Vot, tu tada buvai kareivis, o aš karininkas, o dabar tu karininkas, o aš kareivis". Nebuvo man įdomu su juo ilgiau šnekėtis ir aš jį palikau.

Kudirka, atitarnavęs kariuomenėje, sugrįžo į tėviškę ir ten ūkininkavo.

Buvęs batalionо vadas, vėliau pulko vadas, plk. Butkus dabar yra Čikagoje.

arklio traukos jėga, išrastas puodžiaus ratas, plyta ir dokumentinis antspaudas.[23]

Tautų judėjimą, vykusį metalų amžių pradžioje, vaizdžiai vienu atveju aprašo Sir Leonard Woolly:

"Khirbet Kerak tauta pradžioje gyvenusi Kaukazo pietinėje srityje, kur išgyvenusi Naujojo akmens amžiaus laikotarpį, perėjo į vario amžiaus savitą kultūrą ir išvystė būdingą keramiką. Ketvirtojo tūkstantmečio pr. Kr. pabaigoje, įvykiai, apie kuriuos nieko nežinome, gal sausros ir badas, gal kokios stiprios genties įsiveržimas, — išvarė tuos žmones iš jų krašto ir taip jie buvo priversti jieškoti namų kitur. Jų, greičiausia, keliauta en masse su moterimis ir vaikais, kaip kad dažnai įvykdavo Artimuose rytuose didžiųjų migracijų laikais, nes jei būtų keliavęs tik karių būrys, jų tarpe nebūtų puodžiaus, įvedusio savą techniką į naujus kraštus; ...pagaliau jie pasiekė derlingą Amq slėnį (š. v. Syrijos kampe). Čia būta jieškotos šalies, kurią galima buvo užimti paprastai kardu išžudžius senuosius gyventojus — tokios pat problemos akivaizdoje buvo atsidūrę hebrajai Pažadėtoje Žemėje — taigi jie kraštą užėmė ir daug jų kartų ten išgyveno. Vėliau istorija pasikartojo. Nauji, žemės išalkę, žmonės veržiasi į Amq ir Khirbet Kerak tauta vėl išstumiama ir verčiama jieškoti ir ginklu išsikovoti sau naujas tėviškes. Jiems išsprukti buvo du atviri keliai, vienas vedantis į pietus, kitas į vakarus; taip kai kurie iš bėglių pasuko per Syriją ir Palestiną, kur, tai vienur, tai kitur, užpuldami kaimus, iššudydavo jų gyventojus ir ant senųjų apdegusių griuvėsių statydavo savus naujus namus; kiti praėję pro Amano praėjas, išlėto veržėsi į šiaurę, kur stiprėdami ir įgydami naujų sąjungininkų, jie sugebėjo įkurti karalystę ir pagaliau įsteigė imperiją. Khirbet Kerak tautoje galima atpažinti hititų prosenius. Senasis Testamentas aprašo hititus įsikūrus Palestinoje Abraomo laikais, senai prieš hititų imperijos atsiradimą ir jos įtakos išsiplėtimą toje šalyje."[25]

GRAIKAI IR JŲ MITAI

Pastarųjų 2000 metų bėgyje buvo mada atmesti mitus kaip keistus, fantastiškus pasakojimus, žavingą graikų kultūros kūdikystės palikimą, kurį, suprantama, Bažnyčia stengėsi nuvertinti, kad pabrėžtų svarbesnę dvasinę Biblijos reikšmę. Tačiau mitų vertė senosios Europos istorijos religijos ar sociologijos studijoms yra visiškai neabejotina. Tuo pačiu jie turi savo vertę ir karybos moksluose.

Graikų mitologijai suprasti pirma reikia pažinti matriarchalinę ir toteminę sistemą Europoje, vyravusią prieš įsiveržiant iš rytų ir iš šiaurės patriarchaliniams įsibrovėliams; kaip ji palaipsniui buvo pakeista šventąja monarchija, pradžioje motiniškosios, vėliau tėviškosios linijos ir, pagaliau, pilna patriarchaline sistema, kai klajoklių kiltys su jų brolijomis ir klanais užleido vietą sritinei valstybei, sudarytai iš miestų ir kaimų.

"Kai tik ryšys tarp lytinių santykių ir vaikų gimdymo buvo oficialiai nustatytas — o šito religijoje posūkio taško aprašymas randamas hititų mite apie atviraširdį Appu (H. G. Gueterbock, Kumarbi, 1946) — vyro religinis statusas pradėjo palaipsniui gerėti ir moterų neštumas jau nebebuvo daugiau priskiriamas vėjų ar upių įtakingai jėgai... Jiems jau buvo patikėta medžioklė, žūklė, kai kurių rūšių maisto rinkimas, kaimenių ir bandų priežiūra ir kilties teritorijos gynyba nuo įsibrovėlių, bet tik tol, kol jie neperžengdavo matriarchalinį įstatymą. Būdavo renkami toteminių klanų vadai ir jiems suteikiamos kai kurios galios, ypač kėlimosi ar karo metu. Taisyklės, nustatančios, kuris iš vyrų bus vyriausias karo vadas, atrodo, įvairavo skirtingose matriarchalijose: paprastai būdavo skiriamas karalienės dėdė iš motinos pusės, ar jos brolis, arba sūnus jos tetos iš motinos pusės. Kilties vyriausias karo vadas turėjo galią teisėjauti asmeniškuose vyrų ginčuose, tačiau tik tiek, kiek karalienės religinė valdžia tuo nebūdavo pažeidžiama. Primityviausios motiniškosios bendruomenės iki šių dienų išlikę yra pietinės Indijos Nagų...; tie patys papročiai yra išlikę ir Kamerūne, moteriškųjų Kom kilčių tarpe... ir rytų Afrikos Baganda kiltyje, kur karalius dalinasi sostą su savo seserimi..."[30]

Graikų mitinis Persėjas, kurio tikras vardas yra buvęs Ptersėus, 'Naikintojas', greičiausiai atstovauja tuos patriarchalinius helėnus antrame tūkstantmetyje pr. Kr., užplūdusius Graikiją ir Maž. Aziją, iššaukusius kovon deivės Trilypės Motinos kultą. Persėjas, sako mitas, nukirto galvą Medūzai, reiškia helėnai išgriovė deivės šventyklas, nuplėšė jos vaidilutėms gorgonines kaukes ir pasisavino jos šventuosius arklius.

"Helėnų, paprastai vadinamų ajoliečiais ar jonėnais, įsiveržimas, antrojo tūkstantmečio pradžioje įvykęs, atrodo, nebuvo toks naikinantis, kaip achajų ir dorėnų, įvykęs anksčiau. Mažos, ginkluotos bandos piemenų, garbinančių arijų dievų trejybę, Indrą, Mitrą ir Varūną, peržengę gamtinę Othrys kalno užtvarą ,gana taikingai prisijungė prie Tesalijos ir vidurinės Graikijos priešhelėninių gyvenviečių. Jie buvo priimti kaip vietinės deivės vaikai ir ją aprūpindavo švęstaisiais karaliais. Taip vyriška karinė aristokratija liko suderinta su moteriškąja teokratija ne tik Graikijoje, bet ir Krėtoje, kur helėnai išsikėlė ir iš kur eksportavo Krėtos civilzaciją į Atėnus ir Peloponėsa... Karalius tada veikdavo kaip Zeuso, Poseidono ar Apolono atstovas ir vadindavo save tai vienu, tai kitu jų vardu, nes pats Zeusas ištisus šimtmečius yra buvęs tik pusdievis, bet ne Olimpo nemirtingasis dievas. Visi senieji mitai apie dievų nimfų suvedžiojimus, greičiausiai, vaizduoja vedybas tarp helėnų valdovėlių ir vietinių mėnulio vaidilučių, kam smarkiai priešinosi deivė Hera, kitaip sakant, konservatyvūs religiniai jausmai".[30]

Per ištisus sekančius amžius, kaip gausingi mitai rodo, švęstasis karalius savo vietą išlaikydavo tik vedybų su kilties nimfa dėka. Sosto paveldėjimas ėjo pagal motinos kilmę. Achajų įsiveržimas, įvykęs 13 a. pr. Kr., labai susilpnino motiniškąsias tradicijas. Atrodo, kad nuo tada karalius įgavo teisę valdyti iki savo natūralios mirties, kai anksčiau jis būdavo reguliariai žudomas. O kai antrojo tūkstantmečio gale atvyko dorėnai, patriarchalinė karalystė virto taisykle.

Patriarchijos įvedimas baigė tikrųjų mitų laikus, prasidėjo istorinių legendų laikotarpis, pamažu išblėsęs bendrosios istorijos šviesoje.

Graikų mitas apie Urano (arijų Varūno) vedybas su Motina Žeme vaizduoja ankstybą helėnų įsiveržimą į šiaurinę Graikiją. Laukiniai, vienakiai kiklopai, milžiniškų mūrų statytojai ir kalviai, minimi pradžioje Trakijoje, vėliau Krėtoje ir Lykijoje, atrodo, yra buvusi ankstybojo Eladinio laikotarpio žalvario kalvių gildija.

Mitologijoje minimi žalvario amžiaus žmonės mėgę karus, greičiausia, bus pirmieji helėnai įsiveržėliai, po jų sekė, mitologijoje minima, kilnesnė rasė, pusdievių ir žmonių pagimdyta, dalyvavusi Tėbų, Trojos karuose ir Argonautų žygiuose, yra Mikėnų amžiaus kariai valdovai. Po jų 12 a. pr. Kr. sekę dorė-

nai vartoję geležies ginklus ir sunaikinę Mikėnų civilizaciją, anot mitų, buvo išsigimusi, žiauri ir neteisinga rasė.[30]

Įdomus yra mitas apie seniausią dievą Motinos Žemės vyrą Uraną, kurį jo sūnus titanas Kronas iškastravo ir užėmė jo sostą. Kai Uranas miegojo, sukilę titanai, milžinai, Krono vedami, jį užklupo. Kronas pagriebęs kaire ranka (nuo tada kairė ranka liko blogio lėmėja) Urano lyties organus, iškastravo, vartodamas titnaginį pjautuvą.

Mitas, galimas dalykas, vaizduoja įvairių priešhelėninių kilčių pietinėje ir vidurinėje Graikijoje sąjungą ir sukilimą prieš ankstybuosius helėnų įsibrovėlius iš šiaurės. Sukilimas, kaip mitas rodo, pavyko. Urano iškastravimas nebūtinai yra metaforiškas. Rytų Afrikoje iki šių dienų Galla tautelės kariai nešiojasi mažą pjautuvėlį, kuriuo kastruoja nugalėtus priešus. Tarp Rytinės Afrikos ir senosios Graikijos religinių apeigų būta daug panašumo.[30]

Kaip Uranas prarado vyravimą Kronui, taip ir Kronas buvo nuverstas nuo dievų sosto savo sūnaus Zeuso. Pagal Ia. graikų istoriką Thallus, ši revoliucija įvykusi 322 metus prieš Trojos karą, t. y. 1505 m. pr. Kr. Kaip tik tais laikais helėnų valdžia išplito Tesalijoj.

Achajų pergalė nutraukė švęsto karaliaus paaukojimo tradiciją. Nuo tų laikų Zeusas ir Poseidonas virto nemirtingais dievais, abu vaizduojami ginkluoti žaibais, t. y., titnaginiu dviašmeniu kirviu, kuris kadaise buvo deivės Rhea valdžios ženklas ir kurį Mino ir Mikėnų religijos draudė vyrui. Mituose minimi kentaurai, galimas dalykas, atitinka lotynų centuriją — karių šimtinę.[30]

SENOJI INDIJA

Archeologų vartojamas Harappa vardas senajai Indijos kultūrai (2500-1500) vadinti slepia vieną iš didžiausių vakarinės Azijos karalijų, kurios vardas, deja, nėra žinomas. Harappa vietovė, spėjama tos nežinomos karalijos šiaurinė sostinė yra Pandžabo provincijoje, apie 100 mylių į pietų vakarus nuo Lahore. Kita tos pačios karalijos sostinė — pietinė, Mohendžodaro yra Sindo provincijoje prie Indo upės apie 200 mylių į šiaurę nuo Karači. Spėjama, kad abu miestai 350 mylių atstu vienas nuo kito, žydėjo tuo pačiu metu. Jų išplanavimas panašus, abu saugomi augštų tvirtovių, kylančių virš miesto. Harappos tvirtovė, pailgo keturkampio pavidalo (1200:600 pėdų) yra pastatyta ant 30 pėdų augščio paaugštinimo, sumūryto iš nedegintų plytų ir iš lauko padengto degintų plytų sluogsniu. Ginamosios sienos, pamatuose 40 pėdų storio, supo grupę viešo ir religinio pobūdžio pastatų. Tvirtovėje būta terasų eisenoms ir iškilmingų vartų primenančių Sumerijos ir Akkadijos tvirtoves-šventyklas. Kampuose, išsikišę pirmyn ir kylą augštyn, stovėjo bokštai. Tvirtovės likučiuose galima pastebėti pataisymų ir atstatymų, kurie kartais yra geresni už senąją, pirmykštę statybą. Šiaurės vakarų kampas buvo sustiprintas priedinių bokštų ir dveji vakariniai vartai buvo užblokuoti. "Miesto paskutiniame gyvavimo laikotarpyje harapiečiai buvo priversti gintis", reikšmingai pastebi archeologas Wheeleris.[16]

Harappoje žemės ūkio produkcija buvusi miesto kontrolėje su centriniais grūdų aruodais, taip keistai pranašaujančiais būsimus Romos karinius aruodus.

Vario rūdą Harappa gaudavo daugiausia iš Radžputana srities Indijoje ir gal būt net iš Persijos. Metalo apdirbimo ten būta primityvaus, jų metalurgija apėmė liejimo ir kalimo procesus. Tačiau liejimo procesas nebuvo pasiekęs tokio augšto lygio kaip Sumerijoj. "Harappos kalvių pagaminti kirviai yra ypač paprasti ir plokšti, koki pasirodo pačioje metalinių įrankių gamybos pradžioje daugelyje Senojo Pasaulio kraštų ir kurie gali būti liejami paprasčiausiose atvirose formose".[16]

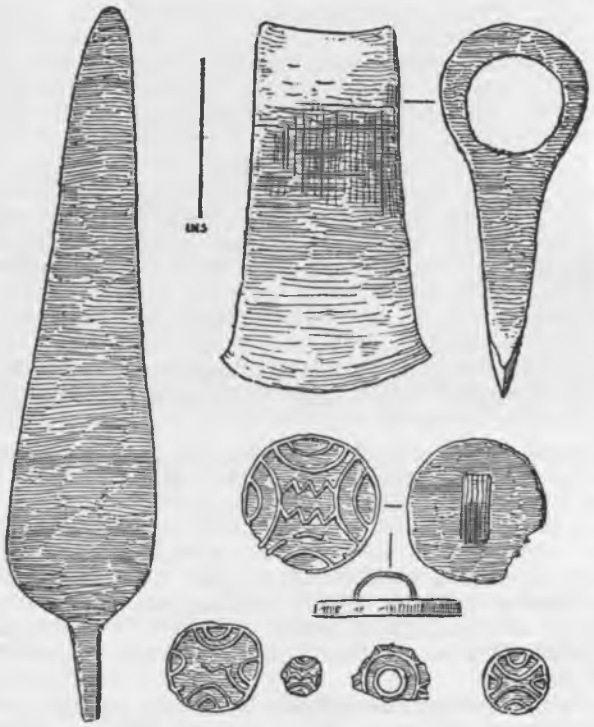

Harappos kultūros ginklai ir įrankiai: varinės jieties antgalis, kirvis ir antspaudai.

Keramikos radiniai rodo, jog Indijos pirkliai iš Makrano ir Baludžistano atvykdavo prekiauti į Sumeriją ir Elamą. Ties Susa rastas puodas iš "Raudonosios keramikos" laikotarpio su piešiniu, kuriame matyti kovos vežimas, traukiamas jaučio; piešinio stilius artimas indiškam Kulli stiliui.

Tačiau nežiūrint prekybinių ryšių su žymiai pažangesne metalo apdirbimo srityje Sumerija indų metalurgija išliko ištisus 700 metų be žymių pasikeitimų. Atrodo, kad ir pirmieji kirviai su skyle kotui, rasti Mohendžodaro mieste, yra atnešti priešų, įsiveržusių iš vakarų apie antrojo tūkstantmečio vidurį pr. Kr., užėmusių ir išplėšusių miestą. Tuos neramius laikus liudija atrandami žemėj paslėpti žmonių lobiai, sidabriniai indai ir kt. iš tų laikų.

Įsibrovėlių kultūros, palyginus ją su Harrapa, atrodo, būta barbariškos. Greičiausia tai buvo paskutinė migracinė banga, kilusi šiauriniame Irane ir Turkestano srityse, plitusi į rytus ir taip sugriovusi senąją Harappos civilizaciją, kuri buvo pasidariusi nuobodi ir neveržli.

"Greičiau Harappos gaminių formose, kaip gamybos technikoje, glūdi negyva konservatyvizmo ranka. Sudėtingi techniški procesai buvo žinomi, gerai suprantami ir puikiai organizucti gamybai, tačiau

kenčiama buvo nuo standardizacijos ir beveik puritoniško utilitarizmo... Tų plikų plytų sienų slaptingumas, gatvių nuobodus taisyklingumas, jau negyvų tradicijų sunkus svoris, viskas tas kartu Harrapos civilizaciją daro vieną iš nepatraukliausių senųjų Rytų istorijos laikotarpių".[16]

Kasinėjant Harappos kultūros miestų vietoves Sindo provincijoje yra aiškiai pastebimi įsiveržėlių, tą senąją kultūrą sugriovusių, pėdsakai: randami skeletai žmonių, nužudytų gatvėse ar kur namuose ant laiptų ir taip paliktų nepalaidotų. Mohendžodaro vietovėje rasta, be tų baisių žudynių liudininkų, dar ir būdingas movinio tipo kirvis, aiškiai importuotas iš vakarų apie 2000 m. pr. Kr. ir grupė kardų apie 1½ pėdos ilgio turi išilginius pastorinimus, visi šie rasti ginklai yra svetimi Harappos kultūrai ir, greičiausia, yra palikti įsibrovėlių.

Visus davinius iš Balučistano, Sindo ir Pandžabo sudėję, galime spręsti, kad prieš 1500 m. pr. Kr. į šiaurės vakarų Indiją įsiveržė nauji žmonės iš vakarų. Baluči sudeginti kaimai ir radiniai kapuose liudija, kad naujieji atvykėliai-nugalėtojai keliavo be krūvio, pasiruošę greitam karo žygiui ir užimtose vietose įsikūrę, perėmė vietinės kultūros kai kurias tradicijas. Ant Harappos miesto griuvėsių matome tų įsiveržusių barbarų gyvenvietę. Storos miesto sienos nesulaikė jų.

"Toks žmonių kilnojimasis, atvykusių barbarų senųjų miestų plėšimas apie 2000 m. pr. Kr. yra žinomas ne vien tik Indijoje. Mesopotamijoje karaliaus Sargono Akkadijos karalija greitai iširo, mirus jo sūnui Naram-sin, kai Guti ir kitos tautelės užplūdo jo kraštą. Nors kraštas ir vėl atsigavo ir gerokai praturtėjo ypač pietuose, tačiau barbarų puolimai atsinaujino už poros šimtmečių, tada, kai III dinastijos laikais Amurru Ure išsigandęs raštininkas paniekinančiai rašė: 'pasirodė kariuomenė, kurios puolimas buvo lyg koks viesulas, tai žmonės, kurie dar nebuvo matę miesto!' Tai laikai, kai Mažojoje Azijoje iškilo hititų imperija, archeologijos daviniai rodo tautų kilnojimąsi Sirijoje ir vėl šiaurinėje Persijoje... Šiame laikotarpyje Turang Tepe ir Šah Tepe vietovėse pasirodo naujo tipo įrankiai, ginklai ir papuošalai, kilę iš ankstyvųjų dinastijų ir Akkadijos laikų tipų Mesopotamijoje ir dabar pirmą kartą gausiai paplitę barbarų kilčių tarpe, kurios pralaužė civilizuotų bendruomenių sienas, plėšė grobį, savinosi naująją techniką ir, be abejo, išsivesdavo tuos amatininkus į savų karaliukų dvarus.

Šitas karinių būrių ir migruojančių žmonių judėjimas gali būti susekamas nuo Kaspijos į rytus net iki Anau, rusų Turkestane, kur vietovės gyvenimo trečiajame laikotarpyje aiškiai matomi pėdsakai ryšio su Hissar III ir, ne toki stiprūs, su Harappa. Sąryšyje su ta tautų migracija, vykstančia apie 2000 m. pr. Kr. ir keletą šimtmečių vėliau, galime nustatyti Baluči kaimų ir Harappos miestų galą, tačiau esama žymių, kad būta dar ir antros nugalėtojų ir kolonistų bangos iš vakarų, palikusios pėdsakus Balučistane 1000 metų vėliau".[16]

"Visos šitos tautų migracijos vyko kai vakarų Azijos civilizacijos žlugo ir į senąsias žmonių sugyvenimo tvirtoves veržėsi naujas kraujas, naujos idėjos ir gal nauja technika, kaip, pav., karyboje — arklio traukiamas kovos vežimas."[16] Senoji civilizacija maišėsi su naująja, gimdydama naujas kartas, barbarai nejučiomis perėmė nugalėtos civilizacijos tradicijas, taip iš nugalėtojų virsdami nugalėtais.

Iš rastų skeletų ir vaizdu, iškaltų akmenyje ar išlietų žalvaryje spėjama, kad seniausių Harrapos kultūros žmonių būta proto-australoidinio tipo. Dabar manoma, kad Australija buvo apgyvendinta pirmvakščių žmonių, atvykusių iš pietinės Indijos per Ceiloną ir Melaneziją (klasinėje senovėje pietinis Balučistanas Indijoje buvo vadinamas Gedrosia, t.y. juodųjų kraštas), sudariusių prastuolių luomą. Dominuojanti juos buvo žemdirbiai ir miestelėnai Vidužemio jūros pakraščių tipo ir plačiagalviai alpiečiai ir, pagaliau, įsibrovėliai iš Nepalo ar Assamo kalvų, gal net ir iš Kinijos.

Ryšius su vakarais rodo daug radinių, kurių tarpe yra gražus žalvario kardas iš Radžanpūro Pandžabo provincijoje. Šis įdomus ginklas turi puošnią rankeną, kokios buvo žinomos Luristane Persijoje apie 1400 — 1200 m. pr. Kr. ir Kaukaze. Rastos dvi grupės varinių kardų, viena iš 13 kardų Fathgarhe, augštutinio Gango slėnyje, kita iš 4 kardų Kullur, Hydarabado valstybėje, yra to paties tipo su neryškiais išilginiais pastorinimais, būdingom rankenomis su iškyšiais, lietomis iš vien su geležte.

Harappos civilizacija buvo išplitusi dukart didesniame plote, kaip, pav., senosios Egipto karalijos ir net keturis kartus didesniame plote už Sumerijos ir Akkadijos.

Harappos civilizacijoje nėra žymių, kad miestai būtų tarpusavy kariavę, nes nėra randama didelio kiekio ar rūšių ginklų, nei kovų piešinių. Harappos kalviai, atrodo, mokėjo lieti cire perdue būdu, kniedyti, bet nevartojo litavimo. Jų metaliniai įrankiai ir ginklai daro prastesnį ir primityvesnį įspūdį, kaip sumerų. Tipingesni iš jų yra plokšti, riestų ašmenų kirviai, kalti durklai su išilginiu pastorinimu, dviem mažom skylėm kniedėms ir plokščiu prailginimu kotui pritvirtinti, jiečių antgaliai, kaltiniai, platūs, su prailginimu kotui ir pagaliau, platūs, riestų smaigalių peiliai. Tačiau dažniausiai užtinkamas ginklas yra svaidyklė ir pailgi sviedinėliai-kulkos. Dar pasitaiko buožių galvų, apvalių ar kriaušės pavidalo, kaip Babilonijoj, rečiau disko pavidalo. Svaidyklės ir buožės būta plačiai vartotų ginklų ne tik Indijoj Harappos civilizacijoje, bet ir Tigro - Eufrato kraštuose, Susianoje ir visoje Irano plokštikalnėje. Titnaginiai ginklai beveik nežinomi.[27]

Įdomu, kad visa Harappos civilizacija nerodė jokios pažangos nei rašte, nei mene, nei metaldirbystėje ar architektūroje, greičiausiai ir kariniame mene.

Geresni gaminiai, ypač ginklai, greitai išplisdavo net po tolimus kraštus ir kartais ilgai ten išsilaikydavo savo senajame pavidale. Sumerų pusmėnulinis kirvis buvo žinomas pirmųjų faraonų Egipte ir apie vidurinį Eufratą pirmosios dinastijos laikais, o Finikijoje ir šiaurinėje Syrijoje jis išsilaikė iki 2000 pr. Kr. ir Suezą pasiekė 3-čio tūkstantmečio gale. Sumerų jiečių antgaliai iš ankstybųjų dinastijų laikų pasirodo Kipre, Kilikijoje, vidur. Anatolijoje, Trojoje ir Kikladėse, Irane ir net Kaukaze, kur Kubanės baseine jų rasta Novosvobodnoje, vado kape. Sumerų moviniai kirviai buvo žinomi Lemno saloje ir net vėliau žalvario amžiuje buvo pamėgdžiojami Vengrijoje.[27]

KINIJA

Kinijoje vario apdirbimas yra prasidėjęs apie 3000 m. pr. Kr.[6]

Kiniečių tautos ir valstybės susikūrimas vyko Geltonosios (Huanho) upės baseino viduryje. Žmogaus

ten gyventa jau Senojo akmens amžiaus vidury. Derlinga žemė sudarė puikias sąlygas žemdirbystei išsivystyti.

Nustatyta, jog kiniečiai dabartinėje Kinijoje atsirado atvykdami Huanho upės slėniu. Jų sodybos lyg kyliu veržėsi tos upės pakraščiais link žiočių. Į šiaurę, Mongolijoje ir Mandžiūrijoje gyveno hunyi (hunai), pietuose Li kiltys.

Atrodo, kad Kinijoje, pirmą kartą žmonijos istorijoje, buvo planingai įvesta visuotinė karinė tarnyba, kartu su žemės padalinimu. Jų pirmasis istorinis valdovas Huang-ti (apie 2700 m. pr. Kr.) neturėjo pastovios rezidencijos, su savo dvaru ir kariuomene kilnojosi po kraštą, kaip tų laikų klajoklių priimta buvo. Tų laikų jų kariuomenė buvo organizuota iš būrių, sudarytų pagal gentį ar kiltį. Panašiai organizuoti buvo hunai ir mongolai.

Valdovas save titulavo Yuan-hou, didysis kunigaikštis. Gentis valdė kunigaikščiai — Ču-hou. Provincijoje valdovas turėjęs savo gubernatorius — Mu (ganytojas - piemuo) vadinamus, o savo dvare tris ministerius: teisingumo, bendrą žemdirbystės ir krašto gynybos ir religijos bei papročių ministerį. Pirmi valdovai buvę renkami kunigaikščių, bet nuo 2205 m. pr. Kr., įsigalėjus Yiu, įkūrusiam Hsia dinastiją, sostas pasidarė paveldimas.[8]

Huang-ti (Geltonasis imperatorius) sostą paėmė ginklo pagalba, nugalėjęs varžovą Čen Naung ir sukilėlį Či-yu, kuriam nukirto galvą ir išplėtė valstybės sienas. Atrėmė savo priešo Hiun Yu (Kalnų Jaunuolio) puolimus ir sukūrė stiprias ginkluotas jėgas.

Jo kariai buvo ginkluoti lankais su strėlėmis, kardais ir jietimis; visi šie ginklai būk tai buvę jo ir išrasti. Be to, jis išmokė juos kautynėse žygiuoti paskui vėliavą. Jo laikais labai iškilo šilko ir kitų medžiagų gamyba ir jis pirmas istorijoje yra įvedęs savo didikams ir žymiems pareigūnams, bei kariams uniformas.[28]

Vienos savo inspekcinės kelionės metu jis užtikęs vario kasyklą prie K'aifong-fu ir taip Honano provincijoje įsteigė vario liedyklas. Jis mirė išviešpatavęs apie 100 metų, sostą paveldėjo sūnus Šau-Hau, kuris buvo žymiai ramesnis už savo tėvą, nekariavo, bet tobulino dvariškių ir karių uniformas. Pirmųjų — puošė išsiuvinėtais paukščiais, karių — plėšriais žvėrimis, tos emblemos būk tai išlikę iš tų laikų iki moderniųjų.[28]

MEKSIKOS TOLTEKAI

Migracijų laikotarpyje tarp 10 a. ir 14 a. klajojančios kiltys vidurinėje Amerikoje visas sėslias kiltis vadinę toltekais, vėliau pačios virtę sėsliomis tą vardą pasisavinę, kaip civilizacijos ženklą.

Toki toltekai sukūrė stiprią civilizaciją apie didingą jų sostinę, šventyklų miestą Teotihuacaną, dabartinėje Meksikoje. Jų kariai dėvėjo dygsniuotais medvilniniais šarvais, ginkluoti buvo jietimis, ir mediniais vėzdais, į kuriuos būdavo įstatomos aštrios obsidio atčaižos, taip sudarydamos lyg ir medinį kardą su akmeniniais ašmenimis. Be to, jie turėjo skydus ir, sakoma, net varinius šalmus.[32]

Toltekų istorija, prasiveržusi pro mitų uždangą, rodo žmones, klajojančius po Meksikos kraštą. Juos vedė astrologas, dvasininkas Huemac, kitų vadinamas Quetzalcoatl, kuris įkūrė Tollano miestą ir išrinko jiems karalių, kurio valdymo ciklas buvo nustatytas 52 metai. Valdant antrajam karaliui, Huemac miręs, sulaukęs 300 metų amžiaus.

Toltekų menas: freska vaizduoja dvasininkų ir kaimiečių aukojimo apeigas vandens deivei.

Jų aštuntasis karalius išplėtė karaliją, paimdamas Tolucą, Cuernavacą, Yalotepecą, Čolulą ir Jalisco miestą. Tada buvo įvestas ir dviejų naujų dievų garbinimas, dangaus skliauto dievo ir karo dievo Huitzilopočtli.

Devintajam karaliui, Topiltzinui, valdant, toltekų valstybė iširo dėl vietinių sukilimų, priešų įsiveržimo ir kilusio bado bei maro. Teotihuacano sostinė buvo palikta, žmonės, kurie galėjo, kėlėsi į pietus į Tabasco ir Gvatemalą. Likę įsiliejo į naujai atvykusias kiltis, kur jie buvo laikomi garbingos kilmės. Teotihuacano apleidimas, pagal tradicijas, įvykęs 10 ar 11 a.

Tolesnis toltekų kultūros laikotarpis buvo chaotiškas, tęsėsi nuo 1100 m. iki 1300 m. mūsų eros ir vadinamas klasinių toltekų laikotarpis. Šitą kovų ir sąmyšių laikotarpį, vaizduoja 5 vyraujančių miestų istorija: Culhuacano, Texcoco, Azcapotzalco, Čolulo ir Tenočtitlano. Culhuai nugalėjo toltekus ir apsigyveno kuri laiką jų senoje sostinėje Tuloje. Vėliau jie pasitraukė į pietus, į Culhuacaną, kur valdė visa eilė jų valdovų. 13 a. ten iškilo nauja dinastija, vadinamų Čičimekų, išstūmusi toltekų vardą, kuriuo dar vadinamos senosios dinastijos.[32]

14 a. gale kilęs pilietinis karas privertė žmones bėgti iš Culhuacano, kuris liko silpnas ir jau nežymus miestas. Jo žlugimą pagreitino iškilusi nauja galybė — Tepaneco miestas, sudaręs sąjungą su veržliais, bet blogo vardo tenočkais. Culhuacano būta labai svarbaus miesto, civilizacijos centro ištisus 300 metų išlaikiusio valdžią Meksikos slėnyje. Iš jo tradicijų sau galios ir įkvėpimo sėmėsi vėlesnioji, didžioji aztekų civilizacija.

Apie tuos laikus žinome ne vien tik iš archeologinių kasinėjimų, bet ir iš istorijos, parašytos Fernando de Alva Ixtlilxočitl, kilusio iš indėnų valdovų giminės. Jam buvo prieinami iš tų laikų kilę indėnų analai, auklėjimą jis buvo gavęs iš nugalėtojų ispanų kunigų.

Texcoco miestas, iš kurio jo protėviai buvo kilę, gulėjo Meksikos ežero rytiniame krante. Ispanų pergalės metu to miesto būta labiausiai civilizuoto Meksikos slėnyje. Texcoco valdovo tada, Quinatzino, būta nepaprastai gabaus valdovo, nugalėjusio kaimynus ir išplėtusio savo valdžią.

"Modernios vakarų civilizacijos žmonėms tokia aiški ir suprantama idėja, kad nugalėtus miestus reikia jungti į valstybę, tų laikų meksikiečiams dar nebuvo atėjus į galvą. Nugalėti miestai išlaikydavo savo vietinę autonomiją, tik mokėdavo metinę duoklę, o jų valdovai turėdavo atlikti valstybinį vizitą, kad parodytų savo ištikimybę nugalėtojui. Quinatzinas taip valdė jau apie 70 miestų ir jo valdos tęsėsi iki Vera Cruzo. Jo įpėdiniui Tečotlalai pavyko visas slėnio tarmes sujungti į vieną aztekų kalbą".[32]

Būdami priešinguose Meksikos ežero galuose Texcoco ir Culhuacano miestai neturėjo progos tiesioginiai susidurti. "Tačiau 14 a. viduryje iškilo rimtas konfliktas. Azcapotzalco mieste gyvenusi tepanecų kiltis išaugo savo miesto ribas. Vedama gabaus ir klastingo vado Tezozomaco, ji pradėjo plėsti savo teritoriją. Culhuacano miestas pirmas pajuto spaudimą, kur pradėjo kilti vidujinė netvarka, kokia paprastai kyla, kai tauta negali išsimaitinti ir neturi vietos išsiplėsti. Kai kurie iš culhuų pradėjo keltis pagal rytinį ežero krantą į Texcoco, kur su savo senais patyrimais ir sugebėjimais įsijungė į texcocų bendruomenę. Tepanecai, kuriems kelias į pietus buvo uždarytas gausių vietinių gyventojų, o į vakarus augštų kalnų, pasuko į šiaurę ir į rytus plėšti ir užiminėti texcocų žemes. Otomi kiltys, kurių teritorijon įėjo salos ir Xaltocano ežero rytiniai pakraščiai, buvo suspaustos priešingų jėgų ir, aišku, negalėtų išlaikyti neutralumo. Jos pasitraukė į šiaurę ir dvi galybės, tepanecai ir texcocai, suėjo į tiesioginį sąlytį ir kilo karas. Tezozomocas laimėjo žymią pergalę, sumušė Texcoco miestą ir atbaidė jo sąjungininkus. Jis greitai užėmė ir likusius slėnio miestus, beveik sunaikindamas, į tuščią kiautą pavirtusią, buvusią culhuų valdą. Jo sūnus Maxtla 1427 m. paveldėjo to galingo ir negailestingo pergalėtojo palikimą. Šiaurinį slėnį turėdamas po savo kojomis, jis engė nugalėtuosius ir kišosi į buvusių sąjungininkų, kaip, pav., Tenočtitlano, reikalus. Tačiau savo pergalėmis jis tesidžiaugė vos dvejus metus".[32]

Indėnų valdžia, kuri žinojo kaip išspausti duoklę iš nugalėtų kilčių, neturėjo išvysčiusi technikos, kaip priversti nugalėtus mokėti toliau duoklę, neskelbiant naujo karo ir nevykdant karo žygio. Tok a politika iššaukė sąjungos ryšius ir tarp šiaip jau nelabai draugingų kilčių. Tenočtitlanas ir Tlacopanas sudarė sutartį su kitoje ežero pusėje buvusiu Texcoco. Staiga sukilę sąjungininkai nuvertė susikūrusią naująją galybę. Maxtla buvo nužudytas, jo miestas sudegintas, o jo kiltis, priešingai tų laikų papročiui, buvo priimta į sąjungininkų tarpą. Narsūs ir žymūs kariai buvo apdovanoti žeme.

Nors po šio karo texcocai atgavo savo buvusią įtaką, bet jų vasalai tenočkai labai greitai praaugo savo valdovus. Jie buvo tie, kurie sukūrė garsiąją aztekų civilizaciją.[32]

STEBĖTINOJI MAJŲ CIVILIZACIJA

Tarp 300 m. pr. Kr. ir 1700 m. Jukatano pusiasalyje gimė, iškilo, žydėjo, pradėjo smukti ir galutinai žlugo nepaprasta civilizacija, sukurta majų kalba kalbėjusių žmonių. Yra manoma, kad dar prieš majų atsiradimą Jukatane yra gyvenę žmonės jau 3000 m. pr. Kr. Greičiausia jų būta klajoklių.

Iš trijų pusių supamas jūros ir iš ketvirtos atkirstas augštų kalnų, Jukatano pusiasalis sudarė uždarą plotą, kuriame majai kūrė savą kultūrą ir civilizaciją be žymios išorinės įtakos. Jų seniausias žinomas miestas yra Tikal, Peteno srityje, dabartinėje Gvatemaloje. Seniausias majų jieroglifinio rašto pavyzdys yra iš nefrito padarytoje mažoje plokštelėje, vadinamoje Leydeno plokšte, rastoje Puerto Barrios, Gvatemaloje. Spėjama, ji yra iš 320 m. mūsų eros. Be įrašo, ten yra ir piešinys, vaizduojantis du asmeniu, vieną stovintį ir antrą gulintį — karo belaisvį.[35]

Nėra jokio įrodymo, kad majų Senosios imperijos laikais (317 m. — 987 m.) jų įvairūs miestai būtų buvę apjungti į vieną politinį vienetą, tačiau nėra abejonės, kad juos rišo bendra kultūra, kalba ir religija. Jos pagrindiniai centrai yra buvę vidurinės

Toltekų ir majų civilizacijų klestėjimo sritis dabartinėje Meksikoje ir Jukatano pusiausalyje.

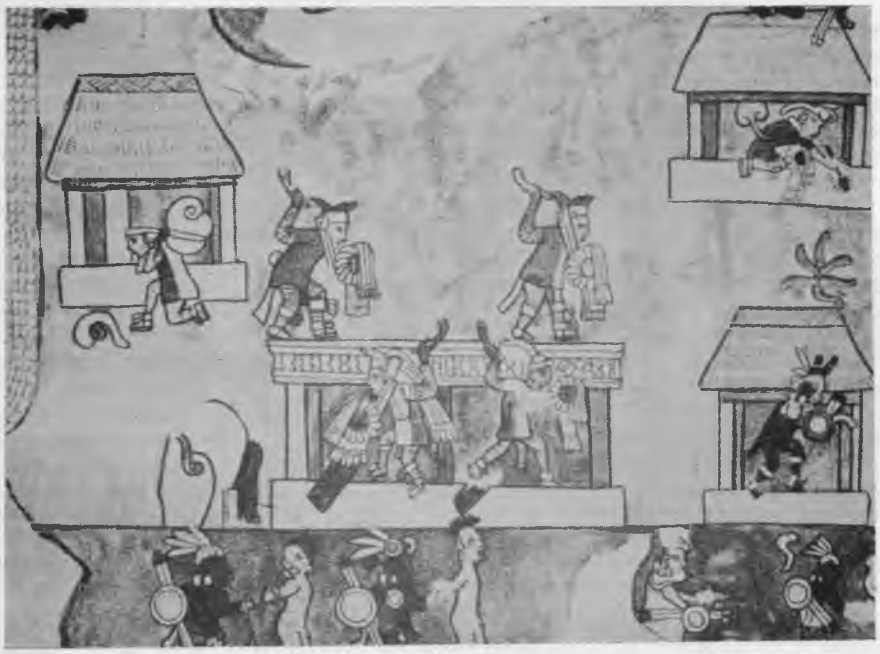

Majų tapytas paveikslas Čičen Itza mieste sienoje: kariai puola ir plėšia miestą, ima belaisvius. Greičiausia Meksikiečių laikotarpio paveikslas

Peteno srities šiaurėje esanti miestai Tikal ir Uaxacatun, iš kurių majų civilizacija ėmė plisti nuo 337 m. ir jau apie 435 m. ji buvo pasiekusi didelių laimėjimų. Iš tų centrų nauja, turtinga, jų dvasininkų skatinama, kultūra su jų stebėtina chronologija, menu, architektūra ir tipinga keramika išplito ne tik visame Jukatane, bet ir į kalnus pietuose. Augščiausio menų žydėjimo majai pasiekė apie 790 m. Tuo pačiu laiku Senoji imperija ploto atžvilgiu buvo daugiausiai išaugusi.

Majų kultūra iš pietų pasiekė šiaurinę Jukatano dalį 5—6 amž. bėgyje. Kultūros plitimas greičiausiai vyko bangomis, dviem migracijos keliais. Vienas tų kelių ėjo pagal rytinę pusiasalio pakrantę ir kitas — vėlesnis, pagal vakarinę pakrantę.

Senoji imperija buvo pasidalinusi į eilę nepriklausomų miestų — valstybėlių, kurios, galimas dalykas ,buvo apjungtos laisvos sąjungos, panašios, kokia, kiek yra žinoma, buvusi vėliau Naujosios imperijos laikais 11 — 12 amž. Spėjama, jog Senosios imperijos laikais būta gal keturių tokių pagrindinių valstybių.

Vos pasiekusi augščiausio kilimo taško, Senoji imperija staiga žlugo. Senieji civilizacijos centrai buvo žmonių palikti ir nyko apaugę džiunglėmis. "Dėl svetimųjų užkariavimo ar pilietinio karo, kurie galėjo būti majų Senosios imperijos žlugimo ir jų žydėjimo srities palikimo priežastys, reikia pasakyti, kad nėra rasta jokių spėjamų užkariavimų ir karų archeologinių žymių. Senosios imperijos skulptūroje aiškiai trūksta karinių scenų, mūšių, kovų ir žudynių vaizdų. Tiesa surišti belaisviai yra kartais vaizduojami, tačiau grupės, kuriose jie rodomi, gali būti aiškinamos iš religinio ar astronomiško taško ir karas, kaip toks, čia yra beveik neįtraukiamas. Nei Senosios imperijos architektūra, nei keramika nerodo, kad ten būtų ryškiai įsiveržę kokios svetimos ne majų formos, taigi vietos palikimas dėl svetimųjų užkariavimo, atrodo, turėtų būti atmestas". Tačiau yra visiškai įtikėtina, kad laikas nuo laiko Senojoje imperijoje kildavę pilietiniai karai, kai susidarydavę miestinių valstybėlių sąjungos, nukreiptos viena prieš kitą.

Viena iš patikimiausių teorijų, kodėl senieji majai 9 amž. staiga paliko savo kultūrinius židinius pietinėse žemumose, sako, jog jie turėję taip padaryti todėl, kad jų žemės ūkio sistema nepajėgė aprūpinti nuolat augančio gyventojų kiekio maistu.

Žlugus Senajai imperijai majų civilizacija dar kartą prisikėlė, sukurdama naują savo gyvavimo laikotarpį, vadinamą majų Naująja imperija. Senoji ir Naujoji imperijos skiriasi ne tik chronologiškai, bet ir geografiniu atžvilgiu. Senoji imperija buvo apėmusi visą Jukatano pusiasalį, tuo tarpu Naujoji imperija tik šiaurinę jo dalį ir vėliau sritį prie Peten Itza ežero, kur apsistojo itza tauta.

Majų Naujosios imperijos pradžia yra laikoma 987 metai. Pirmasis laikotarpis, trukęs iki 1194 m., vadinamas Punc laikotarpiu, majų atgimimo, arba Mayapano sąjungos laikotarpiu.

Apie 928 — 948 m. majų kalba kalbančių žmonių grupė pradėjo pamažu judėti šiaurės rytų kryptimi skersai pusiasalį. Dalis jų priklausė itza tautai. Kiti, vedami vado vardu Kukulcan, atrodo, buvo kilę iš vidurinės Meksikos plokštikalnio, nors daugiau kaip 200 metų jie išgyveno srityje apie Čakanputun, pietvakarių Čampeče srityje (dabartinėje Čampton). Po 40 metų klajojimo, kurio metu, kaip vietinės kronikos vaizdingai aprašo, šitai itza - meksikiečių grupei teko gyventi "jų skausmui, po medžiais, šakomis ir vijokliais", jie pasiekė Čičen Itza, kur 968—987 m. įkūrė savo sostinę.[35]

Čičen Itza jau buvo užimta Senosios imperijos majų dar prieš 450 metų, atvykusių iš pietryčių. Nežinia ar nauja okupacija buvo taikinga ar sukėlė karą.

Atrodo, jog tas pat vadas Kukulcanas šiaurės vakarų Jukatane įsteigė dar ir kitą miestą, pavadintą Mayapanu ir ten įkūrė valdovų Cocomų dinastiją. Netrukus po šios emigracijos bangos kitas vadas Tutul-Xius atvedė žmonių grupę iš pietvakarių ir įsteigė Uxmal miestą.

Nors visos emigrantų bangos, užplūdusios Jukatano šiaurinę dalį, kalbėjo majų kalba, tačiau, spėjama, jų vadus buvus Meksikos kilmės, kilusius gal net iš Tulos toltekų sostinės, tik priėmusius majų kultūrą ir kalbą. Tokiu būdu jie įsteigė tris žinomas majų Naujosios imperijos dinastijas: Kukulkano dinastiją Čičen Itza mieste, Cocomų — Mayapane ir Tutul-Xiu Uxmal mieste.

Naujieji atvykėliai sudarė tik mažumą gyventojų masėje, gal dėl to, jausdami reikalą užtikrinti sau sauguma, tų trijų miestų vadai sudarė sąjungą, pavadintą Mayapano sąjunga ir bendrai valdė kraštą. Sąjungos metu krašto gerbūvis smarkiai pakilo. nes Čičen Itza ir Uxmal išaugo i stambiausius Naujosios imperiics miestus. Architektūros ir meno lygis pasiekė augšto žydėjimo taško.

Antrasis Naujosios imperijos laikotarpis, vadinamas Meksikiečių laikotarpiu, prasidėjo 1194 m.

Karo, kilusio tarp Čičen Itza ir Mayapano, priežastis yra neaiški. "Nors, remiantis dviem labai neaiškiom ištraukom iš Čilam Balam iš Mani ir Tizimin knygos į ši karą įvedamas Trojos Elenos motyvas, kai izmal tautos valdovo kažkokio Ah Ulil jaunoji buvusi pagrobta Čičen Itza valdovo Čac Xib Čac, tačiau tikroji priežastis, atrodo, bus ilgai trukęs politinis ir ekonominis pavydas tarp rytų, atstovaujamų Čičen Itzos ir vakarų, atstovaujamų Mayapano".[35]

Tuo metu Mayapane valdė Cocomų dinastijos vadas Hunac Ceel, kitaip dar vadinamas Ah Nacxit Kukulcan. Karui su Čičen Itza pagalbon Hunac pasikvietė samdinių dalinius iš Meksikos kariuomenės igulos, stovėjusios Xicalanco srityje, į vakarus nuo Laguna de Terminos (rytų Tabasco, Meksikoj). Tuos įvykius vyskupas Landa taip aprašo:

"Cocomų valdytojas pasidarė gobšus turtų ir dėl to susitarė su kariuomenės įgulų dalimis, kurias Meksikos karaliai laikė Tabasce ir Xicalange, perducti miestą joms. Ir taip jis atgabeno meksikiečius i Mayapaną, kur jis prispaudė vargšus ir daugelį padarė vergais. Valdovai būtų jį nužudę, bet bijojo meksikiečių. Ir Tutul Xius valdovas nesutiko su tuo. Gi jukataniečiai, atsidūre tokioje būklėje, išmoko iš meksikiečių vartoti ginklus ir netrukus pasidarė šaudymo lanku ir strėlėm, jieties ir kirvio vartojimo meistrai. Sau skydus ir stiprius šarvus jie gaminosi iš dygsniuotos medvilnės, taip pat gaminosi ir kitus karo įrankius; taip, kad pagaliau jie pradėjo nei pagarbiai stebėtis meksikiečiais, nei jų bijoti; net atvirkščiai, jie pradėjo nekreipti dėmesio į juos. Tokioj būklėj jie gyveno keleta metų".[35]

Karas, kuris 1194 m. išardė Mayapano sąjungą, atrodo, ribojosi tik Mayapano ir Čičen Itza miestais, nors be abejo į jį įsivėlė ir kitos mažesnės valstybėlės. Tačiau niekur neminima, kad karan būtų įtrauktas ir trečiasis sąjungos narys Xiu iš Uxmal miesto.

Karo politinės pasekmės buvo tos, kad sekantiems dviem su puse šimtmečiams šiauriniame Jukatane Mayapanas liko vadovaujantis miestas.

Nugalėję Čičen Itza, Cocomai apgyvendino kitus majų valdovus, greičiausiai ir nuo sosto nusodintą Čičen Itza valdovą ir jo žymiausius didikus mūrų supamame Mayapane ir leido administruoti jų miestus per įgaliotinius. Tokiu būdu majų valdovai virto įkaitais, laiduojančiais jų pačių gerą elgėsį, o Cocomai sustiprino despotizmą, remiamą jų sąjungininkų meksikiečių, kurių įgula stovėjo mūrų saugomoje ir įtvirtintoje Cocomų sostinėje.

Vadinamasis Meksikiečių laikotarpis staiga pasibaigė 1441 m., kai daugiau nebepakeldami Cocomų tironijos, majų vadai, Xiu valdovo Ah Xupan Xiu vadovaujami (tuo metu gyvenančiu Mayapane), kartu su kitais majų vadais susijungė, puolė Mayapaną, išplėšė miestą, nužudė valdovą ir visus jo sūnus, išskyrus vieną, kuris tuo metu buvo išvykęs prekybos reikalais į Ulua miestą.

Po tokio pavykusio naminio karo, nugalėtojai išsiskirstė po savus miestus ir kaimus ir centrinė valdžia Jukatane pasibaigė visiems laikams. Jukatanas suskilo į eilę mažų sričių, kurios nuolat kariavo viena su kita. Visi senieji buvę didieji civilizacijos centrai buvo palikti ir niekad daugiau žmonių negyvenami. Kraštas paskendo politiniame chaose, kelias ispanų užkariavimui buvo atviras.

Paskutinysis majų Naujosios imperijos laikotarpis, vadinamas Irimo laikotarpiu, prasidėjo su Mayapano kritimu 1441 m. ir tęsėsi iki 1697 m., iki galutinio ispanų valdžios įsigalėjimo. Kritus Mayapanui ir itza tauta paliko savo sostinę Čičen Itza, pasitraukdama toli į pietus, į ežero Peten Itza krantus, kur įkūrė naują sostinę Ta Itza, arba Tayasal (Gvatemaloje). Didikų šeima Čels iš Mayapano, žlugus miestui, įsikūrė Tecoh vietovėje, o išlikęs gyvas Cocomų valdovų sūnus, surinkęs tautos likučius, įsikūrė Tibolone netoli Sotuta.

Net ir nugalėtojai Tutul Xiu negrįžo į Uxmal, bet įkūrė naują sostinę Mani, majų kalboje reiškiančią "Praėjo". Naujos sostinės Mani valdovas Ah Dzun Xiu, dar žinomas Napot Xiu vardu, sugalvojo, jog atėjo laikas atlikti piligriminę kelionę į Aukų Šaltinį, esantį paliktame Čičen Itza mieste, kur būdavo daromos žmonių aukos, kad permaldautų majų dievus, kurie jau daug metų buvo majams blogai nusiteikę ir siuntė į kraštą nelaimę po nelaimės. Ypač paskutiniais keliais metais kraštas labai kentėjo nuo naikinančių sausrų.

Norėdamas pasiekti Čičen Itza, jis kreipėsi į Načі Cocom tada valdovą Sotutoje, per kurio kraštą turėjo pereiti, prašydamas saugumo užtikrinimo. Načі Cocom, tačiau, nebuvo užmiršęs savo protėvio nužudymo, įvykusio Mayapane prieš šimtą metų, už kurį jis laikė atsakingus išdavikus xiu tautą. Šis xiu prašymas jam buvo ilgai laukta proga didelio masto kerštui.

Taigi saugumo užtikrinimas buvo tuojau duotas ir Ah Dzun Xiu išvyko šventon kelionėn kartu su savo sūnumi, sosto įpėdiniu ir 40 didikų iš Mani per Sotutos kraštą į Čičen Itza. Prie Otzmal, netoli savo sostinės Načі Cocom kartu su didele delegacija pasitiko piligrimus, juos karališkai vaišino ištisas keturias dienas. Paskutinės dienos vakare Cocomas užpuolė savo svečius ir visus iššudė iki vieno.

Šita išdavystė iš naujo suskaldė ir šiaip tarpusavyje bekariaujančią majų tautą, sukeldama viena prieš antrą tuo metu dvi galingiausias majų dinastijas: Sotutos Cocomus prieš Mani Xiu, kurios kovojo iki kartaus galo. Majų vienybė buvo galutinai pakirsta ir Naujoji imperija jau daugiau nebebuvo pajėgi atsispirti ispanų užkariavimui, prasidėjusiam 1540 m.

Naminių karų išvarginta, gausių vadovaujančių šeimų išduota (Xiu, Čels ir Pečes iš pat pradžios buvo palankūs baltiesiems įsibrovėliams), nuniokota įvairių nelaimių, bado, viesulų, maro, iš eilės siautusių Jukatane, majų Naujoji imperija nepajėgė atsispirti geriau ginkluotiems ispanams ir buvo jų užkariauta.

VALSTYBINĖ IR KARINĖ MAJŲ ORGANIZACIJA

Naujosios imperijos laikais kiekvienos valstybės priekyje stovėjo valdovas, vadinamas halač uinic ("Teisingasis vyras"), arba ahau — karalius, viešpats. Valdovai būdavo paveldimi iš tėvo vyriausiam sūnui ir dažniausiai iš vienos kurios žymios šeimos kiekvienoje valstybėje. Jei sostą paveldėdavo mažametis, tai tėvo brolis būdavo regentas.

Majų valdovo galia buvo plati. Valdyti jam padėdavo valstybės taryba, sudaryta iš vyresniųjų vadų, dvasininkų ir specialių patarėjų. Valdovo pareiga buvo skirti miestų ir kaimų valdytojus. Jo valdžios ženklai buvo skeptras ir skydas. Valdovas buvo kartu ir savo valstybės vyriausias karinis viršininkas. Tada jo ženklas būdavo nepaprasta jietis, kartais jieties mėtyklė — hulače, arba buožė, tačiau niekada lankas ar strėlė. Lankas atsirado tik Naujosios imperijos Meksikiečių laikotarpyje.

Senųjų majų bendruomenė dalijosi į 4 klases: kilmingųjų, dvasininkų, liaudies ir vergų. Žemiau karaliaus ėjo kilmingieji vadai — batabai, jie valdė kaimus, miestus ir buvo skiriami valdovo paveldimai. Šie miestų ir kaimų valdytojai savo srityse buvo teisėjai ir valdžios vykdytojai. Karo atveju kiekvienas batab pats vadovaudavo savo srities kariuomenei ir klausydavo įsakymų vyriausio karo vado, vadinamo nacom, skiriamo trejų metų laikotarpiui. Viena iš pagrindinių batabo pareigų buvo žiūrėti, kad jo miestas ar kaimas sumokėtų halač uinic skirtą duoklę.

Majų valstybėje būta dviejų karo vadų. Vienas jų buvo batab, paveldimai gavęs tas pareigas, kitas — nacom, kurio galia buvo daug didesnė. Jis būdavo renkamas trims metams. Senieji rašytojai taip kalba apie jį: "Tas, vadinamas nacomu, per tuos tris metus negalėdavo turėti santykių su jokia moterimi, net su savo žmona ir negalėdavo valgyti raudonos mėsos. Jie labai jį gerbė ir jam duodavo valgyti žuvies ar iguano, kurie yra panašūs į driežus. Tuo laiku (kol ėjo tas pareigas) jis negalėdavo pasigerti, o savo indus ir kitus daiktus, kuriuos vartodavo savo namuose jis laikydavo atskirai, ir jokia moteris negalėdavo jam patarnauti ir jis mažai turėjo reikalų su žmonėmis. Pasibaigus tiems trims metams (jo pareigų), viskas būdavo kaip pirmiau. Tie du karo vadai (nacom ir batab) svarstydavo karo reikalus ir juos tvarkydavo... Jie nešdavo jį (nacom) didelėm iškilmėm, kvėpindami jį lyg jis būtų koks stabas, į šventovę, kur jis būdavo pasodinamas ir jam lyg dievaičiui degindavę smilkalus".[35]

Atrodo, jog nacomas spręsdavo strateginius klausimus, lyg savo rūšies štabo viršininkas, o batabai, paveldimieji karo vadai, vesdavo kariuomenę į mūšį; jie buvo lyg lauko kariuomenės vadai.

Dvasininkų klasė irgi buvo iš paveldimųjų kilmingųjų luomo. Iš jų būdavo ir valdovo politinių patarėjų. Vyriausias kunigas būdavo labai gerbiamas. "Patys būdami iš valdančiųjų klasės, jie rodė tiek pat daug rūpesčio valstybės reikalams, kaip ir pats halač uinic; iš tiesų, gal nebūtų perdėta jei palygintume juos su viduramžių Europos didžiaisiais Bažnyčios kunigaikščiais, kurie, būdami kartu prelatais ir valstybės vyrais, administratoriais, būdavo ir kariai".[35]

Nieko nėra žinoma apie klasių kovą tarp majų didikų ir dvasininkų, kokių kildavę, pav., senajame Egipte 20 ir 21 dinastijos laikais. Spėjoma, kad majų augštojo luomo nariai buvę labai artimai susirišę giminystės ryšiais.

Senojoje ir Naujojoje imperijoje didžioji žmonių masė buvo paprasti ūkininkai, javų augintojai. Jie savo darbu ir prakaitu ne tik patys išgyveno, bet dar išlaikė ir vyriausią valdovą, vietinius valdytojus ir taip pat dvasininkus. Visa žemė buvo laikoma bendruomenės nuosavybe ir bendrai dirbama. "Šita socialinė klasė, pati gausiausia valstybėje, vedama kilmingųjų, bet įkvėpta dvasininkų, pastatė iš akmens didelius miestus, kurių apstu visame Jukatano pusiasalyje, nuo Kordiljerų papėdžių toli į pietus iki Jukatano sąsiaurio krantų ir toli į šiaurę — nuostabūs žmonių atlikti darbai".[35]

Jų bendruomenės dugne buvo vergų lucmas — apentacab. Yra daug išlikusių paveikslų akmenyje, kur rodomi žmonės surištomis rankomis ir virve ant kaklo, tai, be abejo, karo belaisviai. Karo belaisvius majai visada paversdavo vergais. Tačiau augšto rango karo belaisviai būdavo tuoj aukojami dievams ir tik paprastieji tapdavo jucs paėmusių nelaisvėn karių nuosavybe — vergais.

Majų kariai mėgo dažyti savo kūnus juodai ir raudonai, kad atrodytų baisesni, narsesni. Belaisviai būdavo dažomi juodai su baltais dryžiais, o dvasininkai dažydavosi mėlynai.

Kariai šokdavę karinius šokius, kurių vieną senieji rašytojai aprašo taip: "Yra dar ir kitas šokis, kurį šoka apie 800 indėnų, laikydami mažas vėliavėles ir darydami ilgus karinius žingsnius būgnams mušant taktą ir nė vienas jų tarpe nesumaišo žingsnio".[35]

Į majų dangų, be visų dvasininkų dar eidavę mūšyje kritę kariai, dievams paaukoti žmonės, mirę gimdyvės ir pakaruokliai.

Jų dievų tarpe buvę ir du karo dievai. Vienas — Ek Čuah — Juodasis karo dievas, vaizduojamas juodai nusidažęs. Kaip karo dievas jis piktas ir vaizduojamas su jietimi rankoje ir dažnai kovojantis. Tačiau, jis yra kartu ir keliaujančiųjų pirklių dievas,

Karys su kovos buože nugali priešą. Moče kultūros vaza iš 800 m. Peru.

tada jis vaizduojamas kaip žmonių draugas, ant pečių nešantis prekių ryšulį.

Kitas karo dievas yra vaizduojamas su juoda linija apie akį ir toliau einančia per skruostą. Jis vaizduojamas imantis karo belaisvius, dalyvaujantis žmonių aukojime ir degėlu deginantis namus ar griaunantis juos jietimi.

Didžiulę savo civilizaciją majai sukūrė be metalo įrankių ir nevartodami rato. Tas tik daro ją dar nuostabesnę. Iš metalų jiems buvo žinomi auksas ir varis. Yra gražių auksinių plokštelių su iškaltais ornamentais ir mūšių vaizdais. Tačiau šie metalai, beveik išimtinai, naudoti tik papuošalams ir apeiginiams tikslams. Jų didinga architektūra savo grožiu ir įspūdingumu viršija inkų ar aztekų, o jų skulptūra ir paveikslai yra įdomesni už anų. Ypač augštai jie iškilo astronomijoje ir aritmetikoje, čia jie buvo viršesni už daugelį senųjų civilizacijų.

PERU

Kai visos kitos senojo pasaulio didžiosios civilizacijos vystėsi palyginti vienodo klimato ir geografinio augščio sąlygose, tai Peru civilizacijai klestėjimo vieta, šiuo atžvilgiu, teko nepaprastai įvairi, nuo augščiausių kalnų iki žemiausių slėnių. Cuzco baseino vidutinis aukštis siekia 3414 m, o Titicaca baseinas yra net 3812 m augštyje.

2000 metų prieš inkų atvykimą į Peru, ten jau vyko nuolatinis kultūrų augimas. Varis ten jau buvo žinomas 2000 m. pr. Kr., jo dirbinių rasta tų laikų kapuose.[33]

Peru kultūrų plotai prieš inkų imperijos išaugimą (1200 m. pr. Kr. — 1473 m.).

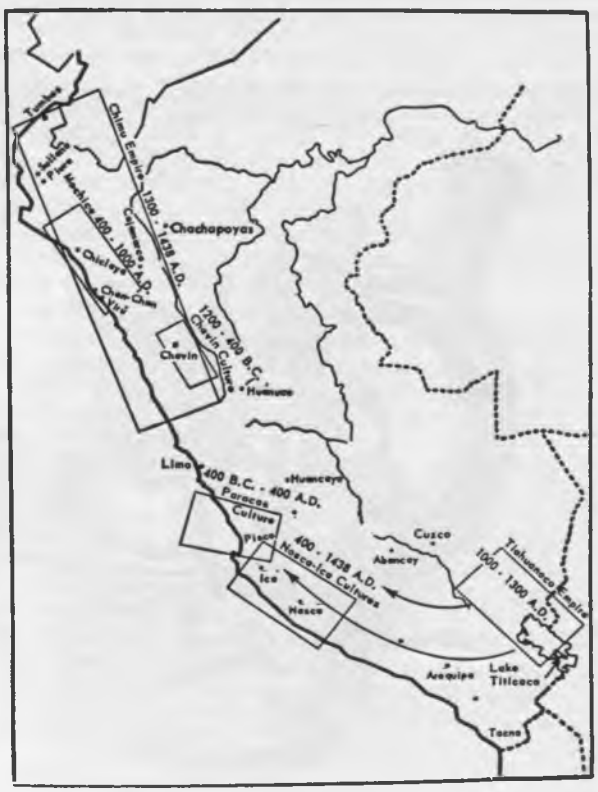

Valdovas priima lankytojus nešamus neštuvose. Moče kultūros piešinys.

Pirmoji ryški kultūra Peru krašte iškilusi yra Čavin, ją simbolizuoja plėšrus dievas — katė. Jos centras buvo Čavin de Huantar vietovė, gulinti Andų kalnuose siaurame slėnyje. Kultūros ryškios liekanos yra stambūs pastatai iš gerai išmūrytų akmeninių sienų. Seniausias tų pastatų, dar ir dabar siekiantis 13 m augštį, yra Castillo, kuriame galima įžiūrėti pažangią architektūrą.

Čavin kultūros laikotarpyje išsivystė vienas iš didžiausių Peru meno stilių. Iš to laikotarpio metalo daiktų yra rasta tik auksinių papuošalų, daugiausia kaltinių.[34]

Šio laikotarpio ginklai ir įrankiai dar vis yra tebegaminami iš akmens ir medžio: kūjai, buožės, įvairūs smaili antgaliai, durklai, jiečių mėtyklės. Spėjama, kad tada buvo vartojamas ir lankas, gamintas iš čonta palmės medžio.

Laikotarpis tarp 300 m. pr. Kr. ir 500 m. mūsų eros yra Peru įvairių kultūrų žydėjimo metas. "Tas laikotarpis būdingas puikiais sugebėjimais tekstilės, keramikos, metalurgijos srityse ir kituose mažesniuose menuose, iki augšto laipsnio išvystytais meno stiliais ir daugelyje vietų statytais masyviniais architektūriniais pastatais... Gyvenamieji namai buvo palyginti patogūs, statyti iš saulėje džiovintų plytų ar akmenų pastovūs trobėsiai, daugelyje sričių, išskyrus tik pietinius pajūrius, buvo vykdomi didžiuliai viešieji darbai, statomos šventyklos ir tvirtovės".[34]

Religijoje vyravo gamtos ir protėvių garbinimas, žmonių aukos ir kare ėmimas trofėjų — priešo galvų. Šito laikotarpio metu ypač pasireiškė Moče kultūra šiaurėje, Paracas ir Nazca kultūros pietuose.[34]

Moče kultūra susitelkusi Čicama, Moče, Viru ir Santa slėnyse išplito į pietus ir šiaurę karinių pergalių dėka. Tada medžioklė buvo ne tik dalinis maitinimosi šaltinis, bet vėliau virtęs net privilegijuotų klasių sportu. Be šventyklų, strateginėse krašto vietose jie statė tvirtoves, kurių sienas dažniausiai mūrydavo iš džiovintų plytų. Tvirtoves supdavo mūro sienos, įėjimas į tvirtovę būdavo siauras, stačiais laiptais.

Tada jau buvo pradėta statyti keliai, vėliau taip ištobulinti inkų laikais. Rastos prie kelių tarpais aikštelės rodo, jog tada buvo pradėta pasiuntinių, ryšininkų-bėgūnų tarnyba.[34]

Moče kultūros auksakaliai labai ištobulino savo meną, jie vartojo ne tik auksą, bet ir sidabrą ir varį. Jų keramikos piešiniai rodo medžiokles, gyvenimo, iškilmių scenas ir karinius belaisvius. "Archeologų patiektas Moče kultūros žmonių vaizdas rodo dinamiškus, beveik agresyvius žmones, toli nužengusius keliu į civilizaciją. Jie greičiausiai jau buvo peržengę paprastą demokratinio valdymo laikotarpį ir buvo išvystę bendruomenę, kurioje maža aristokratinė klasė vadovavo masės gyvenimui ir darbui".[34]

Piešiniai rodo asmenis, iškeltus ant aikštelių, pastogėse priimančius kitų paklusnumo pareiškimą, arba nešamus neštuvuose, tai greičiausia yra vadai ar valdovai. Kai valgoma, juos matome sėdinčius ant paaugštinimų. Iš tų piešinių nematyti skirtumo tarp politinių, karinių ir religinių vadų, taigi atrodo, kad jų politinė santvarka yra buvusi teokratinė.

Kariai, atrodo, yra buvę ypatingoje pagarboje, kas rodo jų santvarkos karinį pobūdį, nes paveikslų karių dėvinčių pilna karine apranga yra gana daug. Jie ginkluoti buožėmis, kovos kirviais, jietimis, jiečių mėtyklėmis ir skydais. Belaisvai rodomi nuogi su virve ant kaklo, nors kai kurie belaisviai, greičiausiai vadai ar kilmingi, yra nešami neštuvuose. Kai kurie autoriai spėja, kad tai esą sužeisti belaisviai, nešami į perrišimo punktus. Tas yra neįtikėtina, nes tais laikais tokių punktų iš viso niekur nebūta.[34]

Moče pasaulio būta vyriško, moterys tik dirba namų ruošos darbus ir nedalyvauja viešose, politinėse ar religinėse ceremonijose.

Augščiausio Peru kultūrų žydėjimo era buvo tarp 500 m. ir 1532 m., kai: "Medžiaginė kultūra ir, greičiausiai, žmonių kiekis pasiekė savo augščiausio laipsnio. Gyvenimas buvo tvarkomas miestiškais, kariniais ir gal būt socialistiškais pagrindais. Dauguma tautinių grupių ir kilčių, greičiausiai, buvo apjungtos į keletą didelių tautų ar imperijų, tarp kurių vyko jei ne karas, tai karingos varžytynės. Prasidėjusi su Plėtimosi laikotarpiu, sekamu Miestų laikotarpio su keletu didelių tautų, era pasibaigė Imperialistiniu, viską apėmusiu Inkų imperijos laikotarpiu".[34]

Tos eros pradžioje kalnų gyventojai, vadinami Tiahuanaco kulto ar imperijos žmonės iš savo tvirtovės prie Titicaca ežero įsiveržė į pajūrį. To įsiveržimo pasekmėje susidarė stipri politinė organizacija, įvairias besivaržančias grupes apvaldžiusi centrinė jėga.

Tiahuanaco vietovė to karingo ir veržlaus kulto centras yra 4000 m augštyje, tik 21 km į p. r. nuo Titicaca ežero, kuris yra augščiausiai gulintis pasaulyje susisiekimui naudojamas ežeras. Visi pastatai Tiahuanace yra akmeniniai, didžiuliai ir masyvūs. Atrodo ten būta religinio centro, nors didžiulio rezervuaro su kanalu liekanos leidžia manyti ten buvus ir įtvirtintos vietos, kur, pavojui ištikus, žmonės jieškodavo prieglaudos.[34] Statyboje didžiulius akmenis jie surišdavo variniais jungikliais, dedamais į iškaltus griovelius akmenyje.

Gyventojų kiekiui padidėjus ir susikūrus gerai valdymo sistemai, iškilo vietinės galybės ir prasidėjo varžybos dėl užkariavimų. Prasidėjo įtvirtintų miestų ir tvirtovių statyba, todėl ir šis laikotarpis kartais dar vadinamas Miestų laikotarpiu.

Tarp 1000 m. ir 1476 m. Moče kultūros srityje gyvavo Čimu imperija. Ji valdė apie 600 mylių ilgio pajūrį, besitęsiantį nuo Rimac (dabartinė Lima) iki Paramonga tvirtovės pietuose ir Ekvadoro drėgnųjų tropikų.[33] Jų sostinė buvo Čančan miestas netoli dabartinio Trujillo miesto. Dar ir šiandien Čančan yra nepaprastai įspūdingas reginys, kai kur miesto sienų griuvėsiai tebesiekia 9 m. augščio.[34]

Čimu žmonės išvystė kelių sistemą, perimtą iš Moče kultūros, tobulino kurjerių sistemą ir, norėdami apsaugoti savo vandens tiekimą, sudarinėjo politines sąjungas net su Andų kalnų kraštais. Čimu kultūra yra paskutinė iš didžiųjų kultūrų, rodžiusi pasipriešinimą inkams, pabaigoje ji buvo vienmetė su inkų kultūra. Tai būta augštos aristokratiškos kultūros su autokratišku dvaru.

Peru civilizacijos imperialistinis laikotarpis užsibaigė inkų imperijos iškilimu. Kaip aztekai Meksikoje, taip ir inkai Peru buvo nedidelė karinė grupė, vėlai iškilusi, užkariavusi kaimynus ir įkūrusi vieną iš nepaprastų imperijų pasaulyje. (b. d.)

Paramonga tvirtovės vaizdas iš oro.

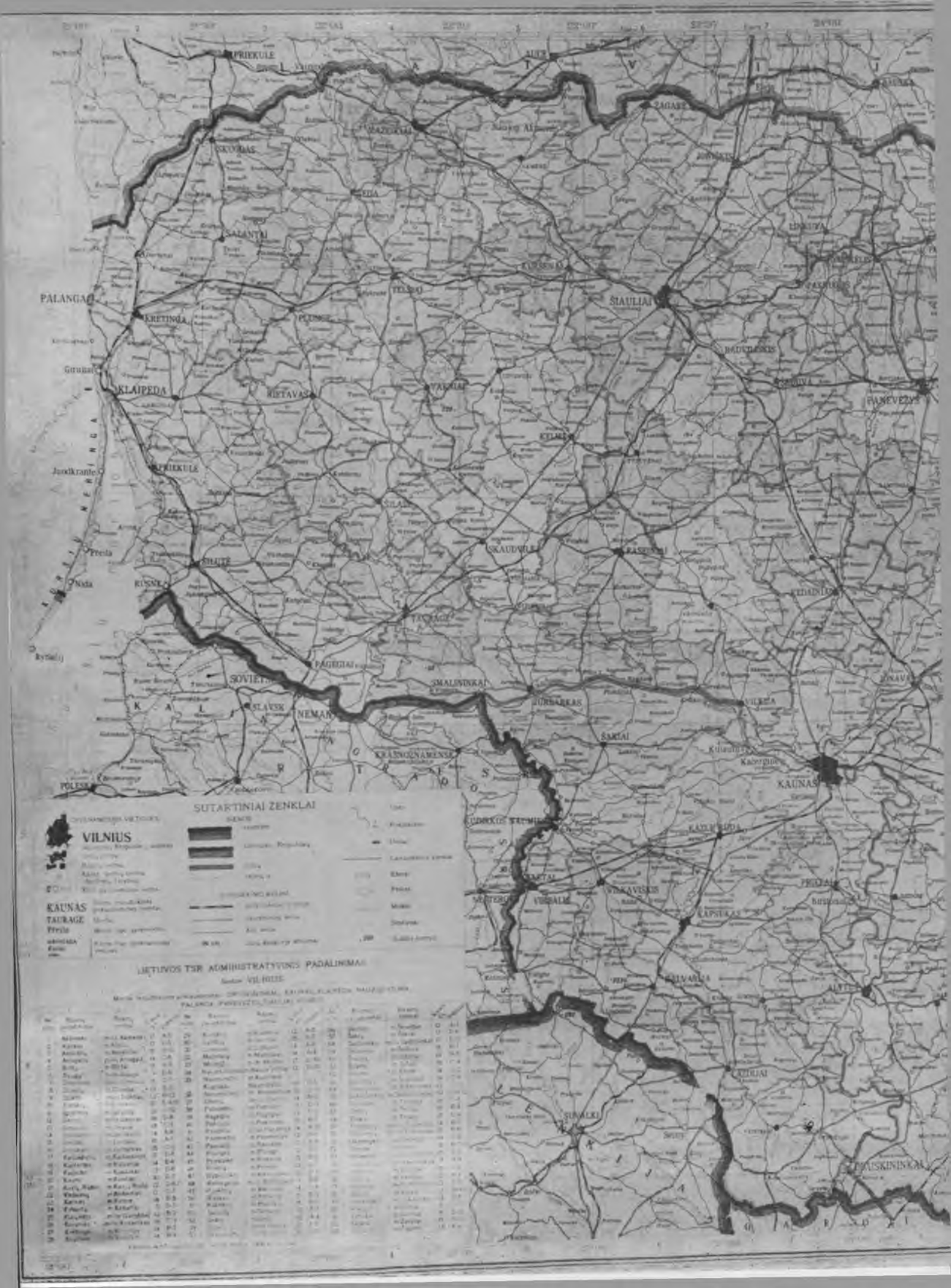
PRIEKULE
SKUODAS
SALANTAI
PALANGA
KRETINGA
KLAIPEDA
Girulai
Jundkrante
Preila
Nida
RUSNE
SILUTE
PRIEKULE
SOVIETSK
SLAVSK
NEMAN
POLESK
PAGEGIAI
SMALININKAI
TAURAGE
SKAUDVILE
KELME
ŠIAULIAI
PANEVEŽYS
KAUNAS
VILNIUS
SUTARTINIAI ŽENKLAI
KAUNAS
TAURAGE
Preila
LIETUVOS TSR ADMINISTRATYVINIS PADALINIMAS
VILNIUS
KAUNAS
KLAIPEDA
PANEVEŽYS
ŠIAULIAI
TAURAGE
SUVALKI
ALYTUS
KAPSUKAS
VILKAVIŠKIS
KAZLU RUDA
KRASNOZNAMENSK
ŠAKIAI
JURBARKAS
VILKIJA
KEDAINIAI
RASEINIAI
KELME
VAKNIAI
NIETAVAS
PLUNGE
TELSIAI
KURSENAI
ZAGARE
JONIŠKIS
LINKUVA
PAKRUOJIS
BADUILESKIS
SAKIVA
JONAVA
KAZLU RUDA
KAPSUKAS
VILKAVIŠKIS
VIRBALIS
KALVARIJA
ALYTUS
KAZLUAI
SUVALKI
PRIEKULE
Kaberginė
Kuliaulis
Kaberginė
Seiny
PRIEKULE
Nida
Kyrkalij

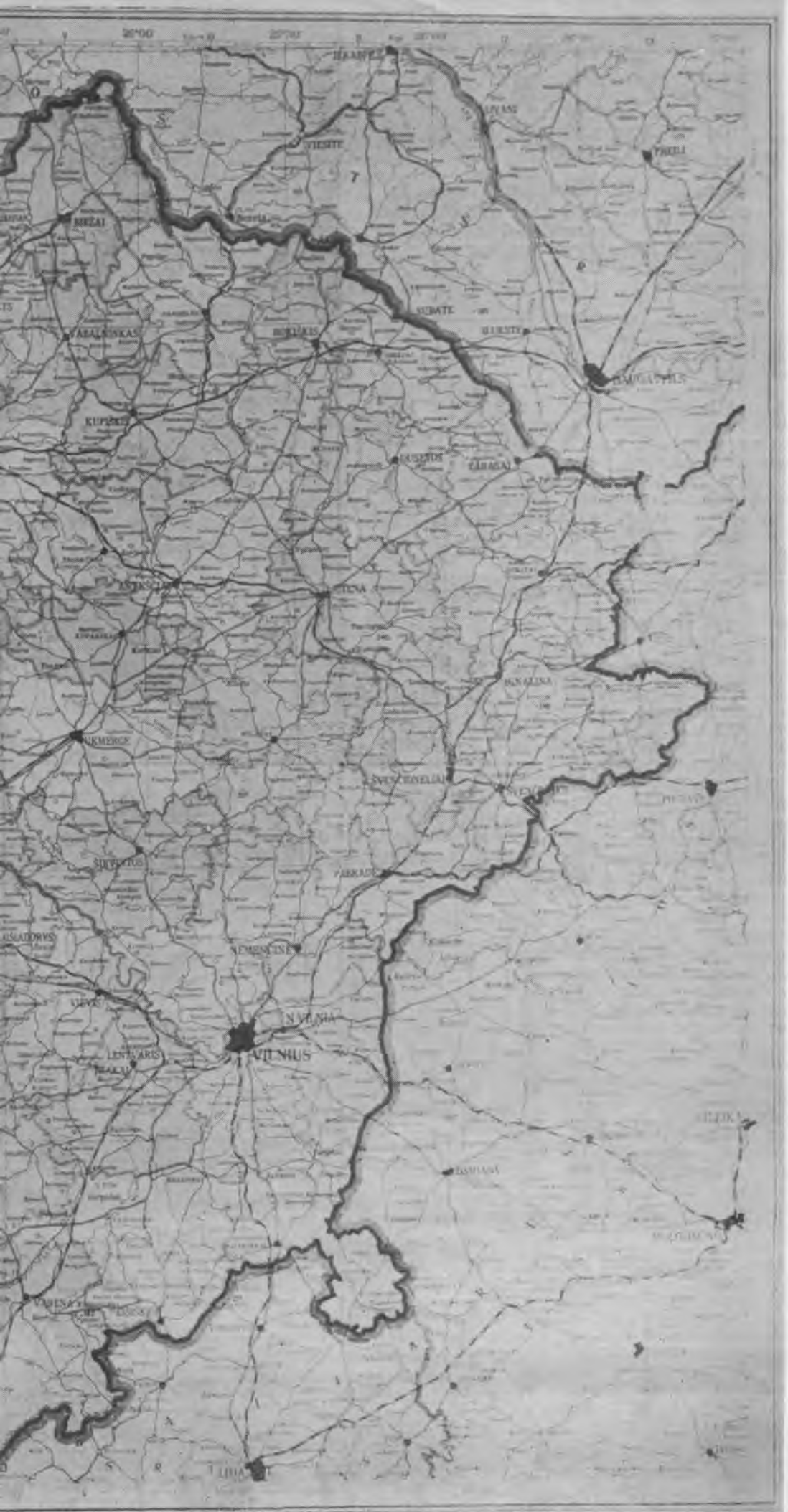

Rusų okupuotos Lietuvos žemėlapis

AŠ NEBUVAU DIDVYRIS

Ištrauka iš romano

ANŠLAVS EGLITIS

Trečiojo Reicho galas aiškiai artėjo. Neramias dienas prasėdėjome prie radijo aparatų, stengdamiesi išgvildenti tiesą apie dabartinę padėtį iš vokiečių pasiteisinimų ir pažadų, anglų ir prancūzų džiūgavimų bei rusų išdidžių gąsdinimų. Klausantis rusų, atrodė, kad jie už poros valandų, jei ne įžygiuos, tai tikrai įplauks su savo laivynu į Korskėlos uostą. Neatsikvėpdami keliom svetimom kalbom jų pranešėjai grąsino mirtim ir atsiskaitymu visiems karo nusikaltėliams, kurie, jų supratimu, buvo visi, nekariaujantieji jų pusėje. Bent kelis kartus per dieną girdėdavome spėliojimus, kad sąjungininkai tuojau išduosią visus latvius, estus ir lietuvius. Ir gerojoje Danijoje staiga pasijutome lyg spąstuose. Jeigu anglai jau ir būtų pasiekę Flensburgą, mes negalėjom eiti jų pasitikti, nes vokiečiai būtų kliudę. Bet Flensburge lygiai taip pat galėjo būti ir rusai. Ir kas galėjo užtikrinti, kad rusai nepasirodys Korskėlos uoste? Todėl kapitonas saugumo sumetimais rekvizavo danų vilkikus, susisiekimo laivus ir net motorlaivius, tuo metu esančius Korskėloje, kad, blogiausiam atvėjui atėjus, galėtume mėginti perplaukti Baltos sąsiaurį ir susisiekti su Šiaurės jūroje esančiais anglų laivais. Tačiau nelaimė — trūko kuro. Tik keli vilkikai turėjo anglių. Nežiūrint to, vienoje uosto dalyje surikiavome visus bėgimui tinkančius laivus, pakrantę atitvėrėme virve ir pastatėme sargybas. Atrodė visai įspūdingai. Dabar turėjome net nuosavą laivyną. Tereikėjo pasirūpinti kuru.

Žinojom, kad mano susitikimas su Petersu nepaliks be pėdsakų, ir todėl nenustebau, kai vieną rytą jis pasirodė komendantūros tarpduryje. Stebėjausi tik jo plačia ir nuoširdžia šypsena.

— Jeigu kas nemalonaus buvo tarp mūsų, — pradėjo jis, be kvietimo atsisėsdamas kėdėn, — užmirškime ir galvokime dabar apie ateitį.

Šypsena jo sveikame, baltame, truputį šlakuotame veide — nes ir jo šviesūs plaukai turėjo raudonumo atspalvį — buvo panaši į kaikurių vokiečių filmų artistų, vaizduojančių nerūpestingus Heidelbergo studentų tipus. Žiūrėdamas į špagos randus Peterso veide, grakščiai įrėžtus kairiame skruoste, kaip vyriškumo ženklus, negadinančius veido išraiškos, nenorom prisiminiau pasakojimus apie sumanų Heidelbergo barzdaskutį, kuris susikrovė nemažą turtą, aprūpindamas studentus puikiais špagų randais, tuo pačiu juos išgelbėdamas nuo dvikovų rizikos ir susijaudinimo. Horstas Petersas buvo savotiškai patrauklus, ir aš puikiai supratau, kodėl ponios Rygoje, nežinodamos jo tikrojo užsiėmimo ir norėdamos palaikyti gerus santykius su okupantais, mielai jį kviesdavosi į vaišes.

— Jūs pasikeitęs, untersturmfuehreri! — pastebėjau.

— Ar tai stebėtina? — šypsojosi jis. — Toks jau laikas, kad išliks tik tie, kurie sugebės laiku pasikeisti. — Jis išskleidė prieš mus ant stalo prirašytą popieriaus lapą ir pridūrė: — Perskaitykit!

Tai buvo fantastiško plano metmenys — kaip išgelbėti kiek galint daugiau vokiečių ir latvių nuo belaisvės, Vokietijai kapituliuojant. Būtent: persikeliant į Švediją. Mes, latviai, save laiką pavergtais ir prieš norą įveltais į karą, turėtume susirišti su švedų pakrančių sargybiniais ir duoti laivus, kurie, taip viską pramatant, jau esą rekvizuoti. Gi vokiečiai pasirūpintų kuru ir dengtų bėgimą.

Stebėjau kapitoną ir laukiau jo atsakymo. Jis ištiesė Petersui popieriaus lapą:

— Jūsų planas nediskutuojamas. Palikti Didžiojo Reicho vėliavą būtų ne tik išdavystė, bet ir neatleistina kvailystė tokiu metu, kai naujieji ginklai turi pasirodyti ir nuvesti į seniai svajotą pergalę.

Peterso veide pasirodė nustebimas. Jis pasitikėjo savim ir, laikydamas mus naiviais neišmanėliais, negalėjo suprasti, kaip galim nepriimti jo pasiūlymo. Bet, greitai atitokęs, jis sutraukė veidą į paniekinančią šypseną:

— Ar jūs tikrai tikite šia pasakėle apie naujuosius ginklus?

Kapitonas paspaudė ant stalo esantį skambučio mygtuką.

Pasirodė sargybinis.

— Untersturmfuehreri, — pradėjo jis iškilmingai, — esu priverstas jus suimti, kaip išdaviką. Perduokit jį su šituo įrodymu, — jis ištiesė man Peterso planą, — saugumui.

Šis pokštas kapitonui labai patiko ir jis visą priešpietį šypsojosi pro ūsus. Prieš tai iš danų pogrindininkų buvau sužinojęs, kad Petersas yra trečias jų likviduojamųjų sąraše, ir jie prašė pranešti, kur ir kuriuo keliu jis iš čia važiuos. Tai mane erzino. Ko gero, danai dar paprašys, kad mes Petersą likviduotume. Ką gi jie patys veikia? Negi latviai turės pildyti danų pogrindininkų uždavinius!

Po pietų mums paskambino Petersas:

— Saugumas sutiko prisidėti prie mūsų plano. Prašau atvykti pasitarimams.

Kapitonas ilgai tylėjo.

— Petersas tikrai pavojingas provokatorius, — pagaliau prabilo jis, — ir atkaklus. Jis tol velsis tarp mūsų, iki tikrai dar kokia nelaimė atsitiks. Reikia juo atsikratyti. Ir tuoj pat. Praneškite savo pogrindininkams, kad pusiau ketvirtą vienas iš mūsiškių susitiks su jų pageidaujamu Nr. 3 uosto aikštėje prie Jenso... Bogeseno ar kaip ten, paminklo. Mūsiškis nusiims kepurę. Ir paskambinkit Petersui, kad noriu su juo susitikti uosto aikštėje tik dviese, kur niekas mūsų netrukdytų.

— Ar jums žinoma, kad Petersas buvo pats veikliausias ir pavojingiausias gestapininkas Rygoje, likvidavęs Bikerniekų miške ir koncentracijos stovykloje nemažą būrį žmonių? Ar priemonės, kuriomis jūs norite šį reikalą sutvarkyti, jums neatrodo perdaug paprastos?

Kapitonas truktelėjo pečiais:

— Patyrimai parodė, kad, juo gudresnis priešas, juo paprastesnėmis priemonėmis jis nugalimas.

Ši mintis man atrodė gili ir verta apmąstymo, ir, stebėdamasis kapitono drąsiu ir tiesiu priėjimu prie uždavinio, galvojau apie tai, iki atėjo nustatytoji valanda. Kai, nejaukios nuotaikos apimtas, lydėjau kapitoną pro duris, nelauktai paskambino iš Kopenhagos generolas Panke. Tai reiškė, kad pokalbis tęsis mažiausiai pusę valandos.

— Ozolajau, jums teks paėjėti už mane, — pasakė kapitonas tokiu tonu, lyg tai būtų ėjimas ligi gatvės kampo nusipirkti laikraštį. — Ir neužmiršk laiku nusiimti kepurę, — pridėjo ir pasilenkė virš telefono.

Lyg staigaus smūgio apglušintas, atsidūriau gatvėje ir automatiškai žingsniavau uosto link. Su nuostaba sekti kapitono aštrų protavimą ir drąsą, ir tada staiga atsidurti jo vietoje — buvo du labai jau skirtingi dalykai, ir ne iš karto suvokiami. Mintys jaukėsi ir šokinėjo. Ar tik kapitonas nebus mane apgavęs, iš anksto žinodamas, kad generolas paskambins? Bet ne, Panke visuomet nelauktai paskambindavo. Be to, kapitonas nebuvo žmogus, vengiąs pavojų ir sunkumų! Ir dar: jis nežinojo, kad mano pažintis su Petersu jau gerokai sena, ir kad Petersas čia sukinėjasi su savo planais gal tik mano dėliai. Ir šitas žmogus turėjo pakankamai patyrimo ir suktybės, kad leistų įvykiams susiklostyti taip, kaip buvo numatęs kapitonas. Gal paprasčiausia — neiti prie uosto, dingti pirmajame skersgatvyje ir pasakyti kapitonui, kad Petersas neatėjo? Prisipažįstu, nesu greitai apsisprendžiąs žmogus. Kad pasiekčiau galutinio sprendimo, visuomet ilgai mėtausi, bet — aikštė prieš mane atsiveria, ten stovi lieknas ir status Petersas savo nepažeidžiamoje uniformoje, lengvai atsirėmęs į paminklo pakopą ir sukryžiavęs blizgančius batų aulus. Atrodytų jau perdaug apgailėtinai, jeigu jau dabar ryžčiausi pabėgti. Sukandęs dantis, artinausi prie jo stengdamasis statyti kojas drąsiai ir nerūpestingai, nors grindinys, atrodė, smego ir lingavo.

— Reiškia, apsigalvojote? Ir tai visai suprantama! — šaukė Petersas. — Bet kodėl nesutikote ateiti į saugumą pasitarimui? Juk tai tik keli žingsniai nuo čia?

Papurčiau galvą.

— Gerai, pagaliau man vistiek. Tačiau norėčiau gauti iš jūsų įrodymą, jog sutinkate. Štai, — jis vėl pakišo kažkokį popierių, — jūsų parašui vieta palikta prie manojo.

Staiga mane suėmė baisus pyktis, matant tokį neįtikėtiną įžūlumą, kuriuo Petersas ėjo prie mūsų, taip, lyg mes būtume naujai atrasto žemyno laukiniai, kurie puola į vaikiškiausius spąstus. O gal, jausdamas netolimą galą, jis tyčia norėjo mus įžeidinėti? Arba, gal paprasčiausiai jam pritrūko kantrybės taip ilgai terlentis su nekenčiamais svetimšaliais.

— Argi jūs tikrai tikitės surasti žmogų, kuris kištų galvą į tokią nevykusiai sunertą kilpą?

— Toks žmogus stovi prieš mane! — sušuko Petersas, staiga pakeisdamas savo studentišką šypseną bjauriu išsiviepimu. — Negi jūs manote, kad išeisite iš šios aikštės nepasirašęs?

Mano spėjimas, kad Petersas neteko kantrybės, pasirodė teisus. Net ir tai nuspėjau, kad Petersas sugeba padaryti, ko kapitonas neapskaičiavo. Buvo pats laikas nusiimti kepurę, tačiau ranka nekilo.

Žvilgterėjau aplink. Nedidelė aikštė buvo visiškai tuščia. Aplinkui esantieji namai atrodė liūdnai, užverktais aprasojusiais langais, nes oras buvo bjaurus ir apsiniaukęs. Retas rūkas kilo nuo jūros ir plaukė virš namų stogų. Ir uosto kanalo pakraštys driekėsi tuščias iki pat senųjų įtvirtinimų, kuriuose buvo gestapas. Mano kūnu perbėgo šiurpuliai, lyg ligoniui, peranksti pakilusiam iš lovos. Nuo pat paširdžių iki gomurio kažkas susitraukė į skaudų kamuolį. Nežiūrint to, prisiverčiau šyptelėti:

— Ir kodėl gi negalėčiau nueiti nepasirašęs?

Petersas pasižiūrėjo man į akis ir mostelėjo ranka:

— Su jumis baigta — vienokiu ar kitokiu būdu.

— Įrodykit.

— Prašau! — pasakė Petersas ir, lėtai elegantišku judesiu nutraukė pilką kiaulės odos pirštinę nuo dešiniosios rankos, nusijuokė: — Jūs tikriausiai šiuo metu gailitės, kad, norėdamas įsiteikti danams, nesinešiojate ginklo su savim.

Aš krūptelėjau — aišku, šį kartą tikrai reikėjo pasiimti ginklą.

Petersas šypsojosi:

— Nenusiminkite, nes tai vistiek nieko nepadės. Be to, neužtenka turėti ginklą. Reikia mokėti jį ir panaudoti. Štai, — jis atkišo man tuščią delną ir staigiai mostelėjo augštyn. Lyg pas burtininką, jo pirštuose pasirodė mažas, juodas automatinis pistoletas.

— Šitoks apsukrumas mūsų laikais nieko nereiškia, — sumurmėjau aš, ir, dar prieš pagalvodamas, kad reikėtų, buvau jau nutraukęs kepurę nuo galvos.

Bet nieko neatsitiko. Ant stogų buvo tylu. Šūvis nenuskambėjo. Tik šaltas ir drėgnas vėjas suiaukė mano plaukus. Tikriausiai laukimas ir baimė atsispindėjo mano veide, nes Petersas žiūrėjo į mane pasimėgaudamas:

— Nesvarbu, reiškia ar ne, bet jums aiškiai karšta pasidarė, ką?

— Neužmirškit, kad nebeturite gerojo šefo, kuris jus gelbėdavo nuo kiekvienos bausmės, — pasakiau susitvardęs.

— Vange galingesnis, negu anksčiau. Jis sėdi dabar pas admirolą Doenitzą.

— Ir padeda kurti ketvirtąjį reichą? — paklausiau, nieko ypatingo negalvodamas ir net neįausdamas kad paliečiau giliausią Peterso paslaptį. Jo akys išsiplėtė:

— Nuo kada jūs išmokote didinti skaičius? — ir, greitai susigriebes, pridėjo: — Kaip gaila, kad toks išmintingas žmogus turės nueiti niekais, nes ketvirtasis reichas, aišku, apsieis be jūsų.

Kodėl danai delsia? Jaučiausi lyg primirštame spektaklyje, laukdamas viską užbaigiančio šūvio, kurio negali ir negali sulaukti. Petersas neskubėjo žinodamas, kad esu visiškoje jo galioje. Mane suėmė tokia baisi baimė, jog sulinko keliai, ir susverdėjau, lyg girtas. Staiga blykstelėjo mintis — gal uždengiu savim Petersą nuo danų snaiperių, ir žengiau žingsnį į šalį.

— Nevarkite. Nepabėgsite, — šypsojosi Petersas, pakeldamas ranką. Mažasis pistoletas pasislėpė tarp jo pirštų, ir, iš tolo žiūrint, niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kad rankoje ginklas. — Reikia pripažinti, kad jums pašėlusiai sekėsi — išlikti gyvam visą šitą laiką, nuo Marienburgo iki Korskėlos!

— Marienburgo?! — sušukau susijaudines, norėdamas laimėti dar nors akimirką laiko. — Ar jūs mane atsimenate?

Petersas nusijuokė:

— Ar atsimenu? Tą valandą jūs save paženklinote. Nėra galios, kuri apsaugotų žmogų nuo bausmės, įžeidusi vokiečių karininką — — — sušuko jis keistu patetišku balsu, išplėtęs akis, ir tą pačią akimirką juokingai susitraukė, lyg paliestas botago kirčio, ir

HĖRODOTO ISTORIJOS

Iš graikų kalbos vertė

K. KEPALAS

(Pradžia KARIO Nr. 1)

CXX. Harpagui Astyagas taip atkeršijo, o apie Kyrą galvodamas sušaukė tuos pačius magus, kurie sapną jam taip išaiškino. Atvykusius gi paklausė Astyagas, kaip išaiškino jie regėjimą. O jie taip tarė, sakydami, kad karaliauti reikėjo vaikui, jei gyventų ir nenumirtų anksčiau. Jis gi atsakė jiems taip: "Yra vaikas ir išliko, ir jį kaime būnant kaimo vaikai pastatė karalium. Ir jis viską, ką tikri karaliai daro, padarė, nes ir palydovus, ir durininkus, ir pranešėjus ir kitus visus paskyręs valdė. Ir dabar, kaip jums tatai atrodo?" Tarė magai: "Jei išliko ir karaliavo vaikas nenumačius, pasitikėk todėl ir būk ramus: nes jau antrą kartą nebevaldys. Nes niekais ir iš pranašavimų kai kurie mums išeina, ir iš sapnų kai kurie pagaliau niekais baigiasi". Atsakė Astyagas: "Ir aš pats, magai, tos daugiausia nuomonės esmi, kad karalium pavadinus vaiką, išsipildė sapnas ir man to vaiko nebėra ko bijoti jau. Bet tačiau patarkite man gerai apžiūrėję, kas bus saugiausia mano namui ir jums". Tarė į tai magai: "O karaliau, ir mums patiems labai svarbu, kad tvirtai laikytųsi tavo valdžia, nes kitaip taptų svetima, jei tam vaikui tektų esant persui, ir mes būdami mėdai turėtume vergauti ir jokios vertės neturėtume pas persus, būdami svetimi; tau gi paliekant karalium esant mūsų tautos, ir valdome pusiau ir aukštas vietas pas tave turim. Taip esant mums tavim ir tavo valdžia rūpintis reikia. Ir dabar jei ką bijotina matytume, viską tau pasakytume: dabar gi išėjus sapnui niekais, ir patys pasitikime ir tau tą pat patariame. Tą gi vaiką iš akių išsiųsk pas jo gimdytojus".

CXXI. Išgirdęs tai Astyagas apsidžiaugė ir, pasišaukęs Kyrą, tarė jam taip: "Vaike, su tavim aš dėl tuščio sapno regėjimo neteisingai pasielgiau; tu savo paties likimu išlikai. Taigi dabar eik sveikas pas persus, palydovus gi aš drauge pasiųsiu. Nuėjęs ten tėvą ir motiną rasi ne kaip Mitridatą piemenį ir jo žmoną".

CXXII. Tai pasakęs Astyagas išsiuntė Kyrą. Jį nuvestą į Kambyso namus, priėmė gimdytojai, ir priėmę, kai sužinojo labai apsidžiaugė, nes buvo įsitikinę, kad tuojau tada mirė; ir klausinėjo kokiu būdu išliko gyvas. Jis jiems pasakė, sakydamas, kad to nežinojęs, bet daug kur klydęs; kelionėje sužinojęs savo praeitį. Mat manęs, kad esąs Astyago piemens vaikas; bet pakeliui iš ten visą dalyką iš palydovų sužinojęs. Išauklėtas gi sakėsi piemens žmonos, ir gyrė ją už viską, ir buvo jam kalboje viskas Kyno. Jie gi turėdami galvoj tą vardą, kad stebuklingiau atrodytų persams išlikęs vaikas, paskleidė gandą, kad išmestą Kyrą, kalė išmaitino. Iš ten tas gandas pasklido liaudyje.

CXXIII. Kyrui suaugus ir esant vienamečių narsiausiam ir myliausiam, gundė Harpagas dovanas siųsdamas, atkeršyti Astyagui manydamas. Nes jo, privataus žmogaus kerštas Astyagui neatrodė galimas: matydamas gi Kyrą suaugant padarė sąjungininku, Kyro kančias su savo sulygindamas. Bet jau iš anksto tatai jam paruošė: esant Astyagui karčiam mėdams, Harpagas kalbėdamas su kiekvienu iš pirmųjų mėdų tikino, kad reikia Kyrą iškelti, o Astyagui atimti valdžią. Paruošus jam viską ir esant pasiruošus, taip Kyrui esant Persuose, Harpagas norėdamas pareikšti savo sumanumą, kitaip niekaip neturėjo progos, kelius saugant, sugalvojo tatai. Kiškį gudriai paruošęs, ir perpiovęs jo pilvą ir nieko nenupešęs, kaip buvo, taip įdėjo knygelę, parašęs ką norėjo; užsiuvęs kiškio pilvą ir tinklą, duodamas kaip medžiotojui ištikimiausiam iš tarnų, nusiuntė į Persus, įgaliojęs žodžiu duodant kiškį Kyrui pasakyti, kad savo ranka perskrostų ir kad nieko tai darant nebūtų.

CXXIV. Taip tatai padaryta buvo, ir Kyras gavęs kiškį perskrodė. Radęs jame esančią knygelę paėmęs perskaitė. Raštas sakė taip: "Kambyso sūnau, tave dievai globoja, nes be to niekad tokios laimės nebūtum patyręs; tu dabar Astyagą savo žudiką nubausk. Nes jo sumanymu tu žuvai, o dievų ir mano išlieki. Tai tu jau senai, manau, viską sužinojai apie save patį, kas padaryta, ir kaip aš nuo Astyago nukentėjau, kad tavęs neužmušiau, bet atidaviau piemeniui. Tu dabar, jei nori manęs klausyti, tą kur Astyagas valdo šalį, tą visą valdysi. Persus paraginęs sukilti, žygiuok prieš mėdus. Ir ar aš Astyago būsiu paskir-

---

— kažkur toli, už kanalo, nuskambėjo šūvis. Peterso ranka su pistoletu pakilo, aš pašokau į šalį, bet be reikalo. Jo galva nusviro ant peties, ir apsisukęs untersturmfuehreris Petersas krito veidu į žemę. Pasilenkiau ir apverčiau jį. Jis buvo gyvas, bet aš žiūrėjau į svetimą veidą, persikreipusį iš skausmo, pykčio ir nustebimo. Akys įsikibo į mane ir vertėsi iš duobių. Lūpos susitraukė į neapsakomą neapykantos išraišką — jis tikriausiai norėjo sušukti man ką nors laukiniai baisaus ir paniekinančio, bet jo tarplūpyje pasirodė tik putos, nusidažydamos raudonai. Pasikeitusi veido išraiška staiga atsileido, ir jis susmuko mano rankose. Danų šaulys buvo lėtai, bet labai tiksliai taikęs: kairėje krūtinės pusėje, maždaug tarp trečio ir ketvirto šonkaulio, pastebėjau mažą dryksteléjimą Peterso tvarkingoje uniformoje.

Tris minutes vėliau Korskėloje kilo suirutė ir sklido žinia, kad danų pogrindininkai vėl pašovę SS karininką, kuris vaikščiojęs uosto krantine, visai netoli gestapo būstinės.

Ir komendantūroje radau visus susijaudinusius. Išsiuntęs patrulius kelių ir praeivių tikrinimui, kapitonas atsilošė kėdėje ir atsiduso:

— Nemalonus reikalas. Bet ką mes galėjome daryti? Pasirinkimo nebuvo.

Iš latvių kalbos vertė Z. N.

tas vadu prieš tave, bus tau kaip tu nori, ar kas kitas iš kilniųjų persų: nes šie pirmieji atsimetę nuo jo ir perėję pas tave Astyagą paimti stengsis. Taigi paruošta tau visa esant, daryk tatai, ir daryk greitai".

CXXV. Išgirdęs tatai Kyras apgalvojo, kokiu gudriausiu būdu persus paskatinti atsimesti. Apgalvojęs rado, kad tatai patogiausia yra, ir padarė tatai. Surašęs į knygelę ką norėjo, persų susirinkimą padarė, kartu atidengęs knygelę ir skaitydamas tarė, kad Astyagas jį persų vadu skiriąs. "Dabar", tarė sakydamas, "įsakau jums būti kiekvienam su piautuvu". Kyras tatai paskelbė; yra gi persų daug giminių, ir tas iš jų Kyras pasišaukė ir paragino atsimesti nuo mėdų. Yra gi tos, iš kurių visos kitos yra persai: pasargadai, marfiai, maspiai. Iš tų pasargadai yra geriausi, juose ir Achemenidų yra šeima, iš kur karaliai Perseidai gimė. Kiti gi persai yra šie: pantialajai, derusiajai, germaniai. Šie visi artojai yra, kiti gi klajokliai: dajai, mardai, dropikai, sagarčiai.

CXXVI. Kai atvyko visi, turėdami kas įsakyta, tada Kyras, kadangi buvo plotas Persijos spygliais apaugęs, apie 18 ar 20 stadijų iš viso, tą jiems plotą liepė nupiauti per dieną. Pabaigus persams pavestą darbą, vėl jiems liepė kitą dieną atvykti nusiplovus. Tuo tarpu Kyras visas tėvo ožkų, avių ir jaučių bandas ten papiovė ir paruošė kaip ketindamas priimti persų kariuomenę, be to, ir vyno ir kuo geriausio miltinio maisto. Atvykus kitą dieną persus suguldęs pievoje vaišino. Paskui, kai po pietų buvo, paklausė juos Kyras, katras jiems labiau patinka, ar ką vakar turėjo ar ką šiandien. Jie gi atsakė, kad jiems labai svarbu tai, nes vakar dieną viskas jiems bloga buvę, šiandien gi viskas gera. Pagriebęs tą žodį Kyras išdėstė visą dalyką, sakydamas: "Vyrai persai, taip jums yra. Norint manęs klausyti bus jums tos ir kitos nesuskaitomos gėrybės, jokio vergiško darbo neturėsite, nenorint gi manęs klausyti bus jums nesuskaitomi panašūs į vakarykščius darbai. Dabar gi manęs klausydami būkite laisvi. Nes aš pats rodosi dievų likimu gimęs tatai į rankas paimti, ir jus laikau vyrais neblogesniais už mėdus nei kitkuo nei kare. Kadangi taip yra, atsimeskit nuo Astyago kuo greičiausiai".

CXXVII. Persai dabar įsigiję vadą, mielai norėjo išsivaduoti, nes ir pirmiau sunkiai kentė mėdų valdžią. Astyagas gi, kai sužinojo, ką Kyras ruošia, pasiuntęs pasiuntinį pasišaukė jį. O Kyras liepė pasiuntiniui pranešti, kad pirmiau ateisiąs pas jį, negu pats Astyagas panorėsiąs. Išgirdęs tatai Astyagas visus mėdus apginklavo ir jų vadu, kaip proto netekęs, paskyrė Harpagą, užmiršęs ką jam buvo padaręs. Kai mėdai žygiuodami su persais susitiko, vieni iš jų susikovė, kurie sąmoksle nedalyvavo, kiti perėjo pas persus, o dauguma susilaikė nuo kovos ir išsibėgiojo.

CXXVIII. Pakrikus begėdiškai mėdų kariuomenei, kai tik sužinojo Astyagas, tarė grasydamas Kyrui: "Bet net ir taip Kyras neapsidžiaugs". Tatai pasakęs, pirmiausia magus sapnų aiškintojus, kurie jam patarė paleisti Kyrą, pakorė, paskui apginklavo likusius iš mėdų sostinėje, jaunuolius ir vyresnius vyrus. Išvedęs tuos ir susikovęs su persais pralaimėjo ir pats Astyagas gyvas pateko nelaisvėn ir tuos, kur išvedė mėdus prarado.

CXXIX. Esant belaisviui Astyagui prieš jį stovėdamas Harpagas džiaugėsi ir tyčiojosi, sakydamas kitus jam skaudžius žodžius, ir paklausė jį, priminęs tą jo puotą, kur jį tas jo sūnaus mėsa vaišino, kaip tam patinka vergija po karalystės. Tas gi į jį žiūrėdamas taipgi paklausė, ar savu laiko Kyro darbą. Harpagas gi pasisakė, kad jis pats parašęs, kad tą jo darbą teisingai padarytų. Astyagas gi paaiškino, kad jis netikiausias ir neteisingiausias iš visų žmonių; netikiausias, nes galėdamas pats karalium tapti, jei būtų pats tai padaręs, kitam atidavė valdžią, neteisingiausias, kad dėl tos puotos mėdus pavergė. Nes jei reikėjo iš viso perduoti kitam kam karalystę ir pačiam neturėti, tai teisingiau buvo kuriam iš mėdų pavesti tą garbę negu persams. Dabar gi nieko nekalti būdami mėdai vergais vietoj valdovų tapo, persai gi pirmiau buvę mėdų vergai dabar tapo valdovais.

CXXX. Taigi Astyagas, iškaraliavęs 35 metus, taip neteko valdžios, mėdai gi atiteko persams dėl jo žiaurumo, išvaldę anapus Halio upės Aziją 130 metų be dviejų, be tų kai juos skytai valdė. Paskiau jie gailėjosi, kad tatai padarė, ir atsimetė nuo Darijaus; atsimetę vėl buvo pavergti, kovoje nugalėti. Tada po Astyago persai ir Kyras, sukilę prieš mėdus, užvaldė po to Aziją, Astyagą gi Kyras nieko kito blogo nedarydamas laikė pas save, kol numirė. Taip gimęs ir išauklėtas Kyras įsikaraliavo ir paskui Kroisą pradėjusį pulti nugalėjo, kaip pasakyta mano pirmiau. Tą nugalėjęs taip visą Aziją valdė.

CXXXI. Sužinojau, kad persai tokiais papročiais naudojasi: mano, kad paveikslus, šventoves ir altorius nevalia statyti, bet ir tiems, kurie tai daro, kvailyste laiko; kaip man rodosi, nemano, kad dievai panašūs į žmones, kaip kad graikai mano. Jie paprastai Dievui ant aukščiausių kalnų viršūnių užlipdami aukas aukoja, visą dangaus ratą Dievu vadindami. Aukoja taipgi saulei, mėnesiui, žemei, ugniai, vandeniui ir vėjams. Ir tiems vieniems aukoja iš seno. Išmoko taipgi Uranijai aukoti, iš asirų išmokę ir arabų. Vadina gi asirai Afroditę Mylitta, o arabai Alitta, persai gi Mitra.

CXXXII. Aukojimas gi persų minėtiems dievams toks yra. Nei altorių nedaro nei ugnies nedega ketindami aukoti; nei laistymo nevartoja, nei fleitos, nei pyragų, nei miltų. Kai kas tų kuriam aukoti nori, į švarią vietą vsedamas auką šaukia dievą, apsivainikavęs myrtine tiara labiausiai. Sau pačiam aukojančiam neleista vienam prašyti gėrybių: bet visiems persams teprašo, kad būtų gera, ir karaliui, nes tarp visų persų ir pats yra. Kai sukapojęs į kąsnelius išverda mėsą, paklojęs kuo švelniausią labiausiai trilapių žolę, ant jos padeda visą mėsą. Sudėjus jam vyras magas čia pat stovėdamas pagieda teogoniją, kokią jie sako esant giedotiną; nes be mago jiems negalima aukoti. Praslinkus trumpam laikui aukotojas nusineša mėsą ir naudojasi kaip jam protas sako.

CXXXIII. Dieną iš visų labiausiai tą gerbti pratę, kurią kiekvienas gimęs. Tądien daugiau maisto už kitas mano teisinga padėti; tądien turtingieji iš jų jautį, arkli, kuprį ir asilą padeda ištisus, iškeptus kalvėse, vargšai gi mažesnius gyvulius padeda. Miltiniu maistu mažai naudojasi, o daržovėmis ir vaisiais daug, tik ne iš karto, bet pamažu. Ir todėl sako persai, kad graikai valgydami alkti nustoja, nes jiems po pietų neatnešama nieko verto dėmesio; o jei kas būtų atnešama, nenustotų valgę. Vynu gana gausiai naudojasi, bet jiems neleidžiama nei vemti, nei šlapintis prie kitų. Ir tatai jie daboja. Gerai išsigėrę, svarsto svarbiausius reikalus. Tai apsvarsčius, kitą dieną blaiviems pasiūlo šeimininkas, pas kurį būdami tarėsi. Jei patinka ir blaiviems, naudojasi tuo, o jei nepatinka, atideda. Ką blaivūs būdami apsvarstė, tą išgėrę pripažįsta.

CXXXIV. Susitikę vienas kitą kelionėse, tuo kiek-

vienas atskiria, ar lygūs yra susitinkantieji: nes prieš pasisveikindami bučiuojasi lūpomis. O jei vienas už kitą kiek žemesnis, veidus bučiuoja, jei daug žemesnis, tai kniūbščias garbina kitą. Gerbia iš visų kuo arčiausia nuo jų gyvenančius, po patys savęs: paskui kaimynus: paskui iš eilės einančius toliau; mažiausia toliausiai nuo jų gyvenančius, laikydami patys save iš visų žmonių kuo geriausiais; kitus gi minėta dorybės tvarka gerbia, o toliausiai gyvenančius nuo jų blogiausiais laiko. Mėdams valdant valdė tautos viena kitą; visus gi mėdai ir ypač arčiausiai gyvenančius nuo jų, tie gi savo kaimynus, o tie vėl artimiausius. Ta pačia tvarka ir persai gerbia kitus: nes taip eina tauta valdydama ir klausydama.

CXXXV. Svetimus papročius persai priima iš visų žmonių labiausiai. Nes ir mėdiškais rūbais, laikydami savuosius geresniais, vilki, ir karuose egiptiškus šarvus vartoja, ir smagumus iš kitų patyrę vartoja, ir iš graikų išmokę vaikais naudojasi. Veda kiekvienas iš jų daugelį teisėtų žmonų, bet daug dar daugiau meilužių turi.

CXXXVI. Gero vyro pareiga yra gerai kovoti ir daug pagimdyti sūnų; tam, kurs daugiausia pagimdė, dovanas siunčia karalius kas metai. Dauguma mano, kad galingas yra. Moko vaikus nuo penkerių metų pradėję iki dvidešimt, tik trijų dalykų: jodinėti, šaudyti ir tiesą sakyti. Pirma negu penkerių metų sulaukia, nepasirodo tėvui, bet pas moteris gyvena. Tai dėl to taip daroma, kad jei mirtų taip auklėjamas, jokio skausmo tėvui nesuteiktų.

CXXXVII. Giriu tą paprotį, giriu taipgi ir tą, kad dėl vienos kaltės nei pats karalius nieko nežudo, nei iš kitų persų niekas saviesiem už vieną kaltę nieko nepataisomo nedaro: bet apgalvojęs, jei ras daugiau ir didesnių nusikaltimų negu nuopelnų, tik tada baudžia. Niekas neužmuša, kaip sako, savo tėvo ar motinos, bet jeigu taip atsitinka, tai visą reikalą, sako, nuodugniau ištyrus pasirodo, kad tai padarė arba pamestiniai ar neteisėtai gimusieji; nes, sako, nepanašu į tiesą, kad kas savo tikro sūnaus būtų užmuštas.

CXXXVIII. Kas jiems daryti negalima, to nė kalbėti negalima. Biauriausia jiems yra meluoti, antra turėti skolų, dėl daug ko kita, bet labiausiai, kad reikalas, sako, yra skolininkui meluoti. Kas iš piliečių raupsus ar baltąjį išbėrimą turi, tas į miestą neįeina ir neturi santykių su kitais persais: sako, kad jis saulei nusidėjęs tai turįs. Kiekvieną svetimšalį, pagautą tų ligų, daugelis išvaro iš šalies, ir baltus karvelius mano tą pačią ligą turint. Į upę nesišlapina nei spiaudo, nei rankų nesiplauja, nei niekam kitam neleidžia tai daryti, bet gerbia upes ypatingai.

CXXXIX. Ir ką kita jie taipgi turi, ko patys nepastebi, mes gi pastebim. Būtent jų vardai būdami panašūs į jų kūnus ir iškilmingumą, baigiasi visi ta pačia raide, kurią doriečiai san vadina, o joniečiai sigma (s). Ta raide klausdamas surasi baigiantis persų vardus, ne vieną ar kitą, bet lygiai visus.

CXL. Tatai be abejonės turiu apie juos žinodamas pasakyti. Tai gi kaip paslaptis sakoma ir ne visai atvirai apie mirusius, kad nepirmiau laidojamas vyro perso lavonas, negu paukščio ar šuns bus sudraskytas. Mat, tikrai žinau, kad magai tatai daro; nes atvirai daro. Išvaškavę lavoną persai žemėj laidoja. Magai gi daug kuo skiriasi nuo kitų žmonių ir nuo Egipto kunigų. Jie, mat, neleidžia nieko gyvo žudyti, nebent ką aukoja dievams; o magai savo ranka viską, išskyrus šunį ir žmogų, žudo; ir tą veiksmą labai vertina, žudydami lygiai skruzdes ir gyvates ir kitus šliužus ir paukščius. Bet kokia bebūtų to papročio pradžia, tiek to; pereinu prie ankstyvesnio pasakojimo.

CXLI. Joniečiai ir ajolai, kaip lydai buvo nugalėti persų, pasiuntę pasiuntinius pas Kyrą, norėdami tomis pačiomis sąlygomis būti kaip ir Kroisui buvo priklausomi. Jis gi išgirdęs jų pageidavimus, pasakė jiems pasaką: "Kažkoks trimitininkas, matydamas žuvis jūroje trimitavo manydamas, kad jos iššoks į žemę; kai nustojo vilties, paėmė tinklą, ir pagavo didelę daugybę žuvų ir ištraukė; matydamas šokinėjant, tarė jis žuvims: Liaukitės šokusios, kai man trimituojant nenorėjote išeiti šokti". Kyras tą kalbą joniečiams ir ajolams todėl pasakė, kad joniečiai pirmiau pačiam Kyrui siūlant per pasiuntinius atsimesti jiems nuo Kroiso nepaklausė, tada tik pasikeitus dalykams buvo pasiruošę klausyti Kyro. Jis gi pyktį turėdamas pasakė jiems tai. Joniečiai, kai išgirdo tai, pranešus į miestus, sienomis apsisupo visi, ir susirinko į Panionių visi kiti be milėtiečių: nes su tais vienais sutartį Kyras padarė tomis pat sąlygomis kaip ir Lydas. Likusieji joniečiai nutarė bendru nutarimu siųsti pasiuntinius į Spartą, prašydami joniečiams padėti.

(Bus daugiau)

JUOZAS ALMIS JŪRAGIS

AUKOS GĖLĖS

O laisvės spinduly jaukus,
Nušviesk nuvargintą tėvynę! —
Kietų, sunkių kovų laukuos
Ryžtingai ją nuo priešų gynėm.
Jaunų krūtinių grandine
Lyg mūru kelią jiems pastojom,
Ir pasiryžom: žūt ar būt —
Čia priešas nepraeis pro mus.
Nemindys okupanto kojos
Seselių rūtų darželius,
Šventoves mūsų ir namus...
Balti, mediniai, paprasti
Išdygo kryžiai pakeliuos...
Po jais palikome mes tuos,
Kurie krauju pagirdė žemę,
Lig šiol tik ašarom drėkintą,
Ir krito, kaip likimas lėmė,
Tarsi žiedai, audros nuskinti.
Gyvybės auką atidavę,
Ne auką žodžių vien tuščių,
Jie amžinoj sargyboj liko
Tėvynės mūsų pakraščių...
Praeiviai ras ten jų kapus,
Ir juos minės namo parėję.
Į tėviškę žinias atpūs
Pavasario švelnusis vėjas:
— Tėvynės balso klausė jie
Ištikimai iki mirties...
Tėvyne, Tau kovos keliu
Mes nešėm daug aukos gėlių.
Karžygių kritusių tylių
Kapai Tau visados kalbės:
— Tavęs taip niekas nemylės! — — —

Redaguoja Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje Laikin. Centro Vald. Darbo Prezidiumas.

TREMTIES TRIMITAS

LŠST I-JO VISUOTINO SUVAŽIAVIMO REZOLIUCIJOS

1. — Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje atstovų suvažiavimas kviečia visus buvusius Lietuvoje šaulius, dar nepriklausančius šiai organizacijai, nedelsiant susisiekti su šios organizacijos Centru arba artimiausiais vienetais išaiškinimui šaulių vieneto organizavimo galimybės. Lietuvoje Šaulių Sąjunga buvo pati didžioji organizacija. Tokią pat vietą Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje turėtų užimti ir išeivijoje. O šauliškam darbui dirva ir čia yra labai plati.

2. — Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje, tęsdama savo tradicijas, atsivežtas iš Lietuvos, stato pirmuoju ir didžiuoju savo uždaviniu įtraukti į savo eiles įmanomai daugiau lietuvių jaunimo, auklėti jį lietuviškoje patriotinėje dvasioje ir sudaryti jaunimui sąlygas dvasios ir kūno kultūrai stiprinti. Todėl suvažiavimas kviečia lietuvius tėvus raginti savo vaikus rašytis į šaulius.

3. — Lietuvos Šaulių Sąjungos pirmasis atstovų suvažiavimas skelbia, kad šios organizacijos vyriausias tikslas yra Nepriklausomos Demokratinės Lietuvos Valstybės atstatymas, gi atsižvelgdamas į tai, kad politinė Lietuvos laisvinimo veikla nepriklauso šaulių organizacijai, reiškia karštą pageidavimą, kad visi Lietuvos laisvinimo veiksniai suderintai ir energingai kovotų politikos lauke dėl Lietuvos išlaisvinimo, o šauliai pasižada, atėjus tinkamam momentui, paremti laisvinimo kovą savo darbu, krauju ir gyvybėmis.

4. — Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje dideliu dėmesiu seka visų mūsų organizacijų politinę ir visuomeninę veiklą ir su apgailestavimu pastebėjo, kad toji veikla dažnai pasireiškia ne savų organizacijų kūrybiniam darbui, bet kitų organizacijų niekinimui ir jų griovimui. Šaulių Sąjunga konstatuoja, kad visos lietuvių politinės ir visuomeninės organizacijos lietuvybės išlaikymui ir Lietuvos atkūrimui yra reikalingos ir būtinos. Todėl vardan tos Lietuvos, kviečia visas organizacijas gerbti viena kitą ir džiaugtis atsiektais jų gerais darbais Tėvynės labui.

L. Š. S. T. Centro Valdybos pirmininkas A. Mantautas kalba suvažiavime vakarienės metu.

Visuotino suvažiavimo pirmininkas L. Š. S. T. Garbės narys R. Skipitis (stovi) ir vicepirmininkas J. Preikšaitis

NAUJOJI LŠST CENTRO VALDYBA

Pereitame numeryje buvo išvardinti į LŠST CV išrinktieji šauliai ir šaulės. Š.m. rugsėjo 6 d. CV posėdžio nutarimu, Centro Valdybon tapo kooptuoti: kun. A. Šeštokas, J. Vaičaitis, V. Čižiūnas, P. Petrušaitis ir V. Kažemėkaitis.

Šiuo metu LŠST CV Darbo Prezidiumą sudaro šie asmenys:

1. Sąjungos Pirmininkas — Aleksandras Mantautas;
2. I Vicepirmininkas ir Administracijos Skyriaus Vedėjas — Alfas Valatkaitis;
3. II Vicepirmininkas — Jurgis Preikšaitis;
4. Iždo ir Ūkio Sk. Vedėjas — Vincas Abramikas;
5. Iždo ir Ūkio Sk. Ved. pavaduotojas — Kazys Žilėnas;
6. Sekretorius — Albertas Rožėnas;
7. Šaulių Moterų Vadovė — Sofija Putvytė-Mantautienė;
8. Tautinio Auklėjimo ir Kultūros Darbų Sk. Vedėjas — Vaclovas Čižiūnas;
9. TREMTIES TRIMITO Redaktorius ir Ryšių Sk. Vedėjas — Vaidievutis A. Mantautas;
10. ŠAULĖS TREMTYJE Redaktorė ir Šaulių Moterų Spaudos ir Švietimo Sk. Vedėja — Kunigunda Kodatienė;
11. Šaudymo-Sporto Sk. Vedėjas — Jonas Balčiūnas;
12. Jaunimo Sk. Vedėjas — Vladas Išganaitis;
13. Spaudos ir Informacijų Sk. Vedėjas — Antanas Gintneris.

Naujai išrinktas L.Š.S.T. Garbės narys ir C.V. pirmininkas Aleksandras Mantautas Augšt Karininkų Kursuose 1926 m. A. Panemunėje.

PRIIMTAS LŠST STATUTAS

LŠST Visuotinis Atstovų Suvažiavimas vienbalsiai priėmė iki šiol laikinai veikusį LŠST Statutą su sekančiomis pataisomis:

9 papildyti: "LŠST nariais gali būti asmenys ir ne lietuvių kilmės".

11 vietoje "21 metų" pakeisti į "18 metų".

24 paskutinį sakinį, po žodžių "vieneto valdybos nutarimu", papildyti: "per dvi savaites".

119 pirmame sakinyje, po žodžių "atstovų suvažiavime", įrašyti: "trims metams".

122 pakeisti sekančiai: "LŠST visuotiniai suvažiavimai šaukiami kas treji metai, tarp kovo 5 ir liepos 31 dienų".

171 pakeisti laiką iš "per du metus" į "per tris metus".

176 2-me punkte išbraukti žodžius: "kuriais nėra nusižengta" ir jų vieton įrašyti: "kuriais yra sunkiai nusižengta".

Suvažiavimas nustatė metinį nario mokestį — $3.00, iš kurio $1.00 vienetai įneša Centro Valdybai.

Suvažiavimas nutarė šaulių KLUBUS vadinti KUOPOMIS, ir pačias kuopas pavadinti žymiųjų, jau mirusiųjų, lietuvių vardais. Pavadinimas "Klubas" paliekamas tiktai raštucse anglų kalba.

Nuoširdžiai sveikiname

Bostono JONO VANAGAIČIO vardo Šaulių Būrio steigėją
šaulį ALBERTĄ PUSKEPALAITĮ 60-ties metų sukakties proga

ir

Bostono JONO VANAGAIČIO vardo Šaulių Būrio pirmininką
šaulį kpt. ALBINĄ ŠLIAŽĄ ir jo žmoną
šaulę ONĄ VANAGAITYTĘ - ŠLIAŽIENĘ
25 m. vedybinio gyvenimo sukakties proga

LŠST CV PIRMININKAS ir VALDYBOS NARIAI

BITĖ IR MES

Bitė, bitutė, tu amžina šaulė, tu drąsi gynėja, visada ginkluota, tu uoli darbininkė, niekad nedykauji, pasakyk dėl ko tokia nusiminusi, dėl ko nuleidusi sparnelius nelakioji linksma?

Ko aš dirbsiu, ko lakiosiu, kad priešininkai sudaužė mūsų namelį. O be namelio mūsų visa darbo ir gynėjų kariuomenė turi žūti.

Be savo namelio sunku gyventi ne tik bitei. Kiekviena organizacija, kuri nori augti, tarpti, gyvuoti, rūpinasi savo namais.

Mums šauliams be savo namelių irgi maža vilties daug ką nuveikti.

Vl. Putvis

Miela pažymėti, kad visuotinam LŠST suvažiavime teko išgirsti drąsių optimistinių minčių, kad kai kurie vienetai Wisconsine ir Brocktone jau apie savo šaulių namus svajoja... Šaulių S-gos Kūrėjo namų atžvilgiu idėja jau ir čia gyva, lieka jiems, tik ryžtis savo svajones įgyvendinti.

Lietuvoje jau gražiai buvome įsikūrę: turėjome ir savų šaulių namų ir ekonominių įmonių nemaža. Jų turėjo net šaulės moterys; Marijampolėje, Vilkaviškyje, Raseiniuose veikė tautinių rūbų audyklos, Akmenėje turėjo maisto produktų krautuvę, kurios pradžiai lėšas pačios šaulės susidėjo. Įmonės davė gražaus pelno būriams.

Priartėjus rudeniui ir žiemai, pagalvokime ir čia apie visus galimumus savo veiklai išplėsti. Plečiant šaulišką veiklą vis kils naujų sumanymų, o jų įvykdymui vis reikės daugiau lėšų. Lėšų rinkimas, aukų prašymas pats nemaloniausias reikalas. Pagalvokime ar be vakarų, gegužinių bei kt. pramogų ruošimų negalėtume ir čia sugalvoti dar kitų naujų būdų lėšoms užsidirbti?

Nesustinkime žiemos metu savo šiltuose butuose ir nesitenkinkime vien susirinkimine veikla, o vis jieškokime ko nors naujo savo veiklai pagyvinti. O, ir savo susirinkimus, ypač mažesniuose vienetuose tai lengviau įgyvendinti, darykime šeimyninio pobūdžio, erdvesniuose gyvenamuose šaulių namuose, jaukioje šventadieniškoje nuotaikoje, paįvairinant kukliomis vaišėmis, menine programa ir t.t. Šaulės moterys gali daug prisidėti nuotaikos, jaukumo sudaryme, ko niekuomet nepavyks sudaryti ir geriausiame oficialiame susirinkime. Šeimyniniai kiekvienas laisviau jausdamasis ir savo nuomonę drąsiau parcikš ir kūrybiniai lengviau pasireikš ir nejučiomis iš viso aktyviau į darbą įsitrauks. O, šauliška idėja ir bendras lietuviškas darbas mus dar tvirčiau sujungs šauliškon, pilkojon bitučių šeimon. Bendromis jėgomis, kaip sesės ir broliai viens kitam padėdami, viens kitą suprasdami, kurkime gražesnį, laimingesnį savo ir mūsų tautos rytojų!

K. Kodatienė

ŠAULĖS MOTERYS VIENETŲ STEIGIME IR VEIKLOJE

Iš išgirstų visuotinam LŠST suvažiavime pranešimų paaiškėjo, kad moterų šaulių veikla reiškiasi bendruose klubuose ir būriuose, tik Chicagoje yra atskira jaunimo moterų sekcija. Esančios vienetuose šaulės moterys yra veiklios, pareigingos, dauguma iš jų net vienetų steigėjos.

Toronto Šaulių Klubas įsisteigė pats pirmasis 1954 liepos 11 d. Klubo steigimo didžiausia darbą ir visą vargą atliko šaulė E. Klupšienė, padedant E. Jankutei, M. Valiulienei ir broliams šauliams.

Chicagos Šaulių Klubo steigėjų tarpe dalyvavo: A. Kybartienė, T. Serapinienė, E. Grigaliūnienė ir A. Markuzienė. Visos jos dalyvavo I-jam steigėjų susirinkime. Dabartinėje Chicagos Šaulių Klubo valdyboje įeina K. Rožėnienė ir O. Dunaitienė, kuri kartu yra ir Jaunimo Moterų Sekcijos pirmininkė, kitos sekcijos valdybos narės: K. Rožėnienė, A. Butkutė, L. Zabukaitė ir G. Atkočaitytė.

Viscounsin Klubo įsisteigime dalyvavo: S. Petrušaitienė, I. Tiltonienė ir J. Skirmuntienė. Pažymėtina, kad I. Tiltonienė yra vietinė čia gimusi lietuvaitė jautri lietuviškiems ir šauliškiems reikalams, viena iš trijų fundatorių klubo šauliškos vėliavos.

Montrealio Šaulių Klubo I-joj valdyboj buvo šaulė B. Kerbelienė.

Bostono "Jono Vanagaičio" būrio steigėjos Ona Šliažienė ir J. Kavaliauskienė.

Brocktono "Martyno Jankaus" būrio steigime dalyvavo E. Grušienė, E. Lileikaitė, O. Kašelienė ir S. Gofensienė.

Šiems dviems vėliausiai įsisteigusiems būriams didelė pagalba steigime ir vėlesnėje veikloje ten pat gyvenanti moterų šaulių pirmininkė S. Putvytė-Mantautienė.

Tikėkime, kad šią žiemą vėl praturtėsime naujų vienetų įsisteigimu ir, kad steigėjų tarpe vėl matysime eilę šaulių moterų.

Darbas žmogų ugdo — turtina,
Tinginystė žlugdo — biednina.

KARIAI ir JAUNIMAS

pergales, o jį pasekė ir Mirga Mazoliauskaitė, nusinešusi 2 pirmąsias vietas. Lauko tenise čikagietė V. Zubkutė-Žemaitienė sumušė rekordą, laimėjusi tris pirmosios vietos taures: moterų vienete, moterų dvejete (su K. Kuraityte) ir mišriame dvejete (su A. Juodikiu).

E. Šulaitis

LIETUVIŲ SPORTO PADANGĖJE

Vasaros mėnesiais lietuviškame gyvenime įvyko visa eilė įdomių sportinių varžybų: birželio mėn. pabaigoje Chicagoje buvo Šiaurės Amerikos pabaltiečių lengv. atletikos pirmenybės, liepos mėn. pradžioje New Yorke įvyko VIII Š. Amerikos liet. sporto žaidynių II dalis, o rugpjūčio 16—17 d.d. Detroite buvo pravestos Š. Amerikos pabaltiečių plaukymo ir lauko teniso pirmenybės.

Birželio 21—22 d.d. įvykusiose pabaltiečių lengv. atletikos varžybose dalyvavo daugiau 50 rinktinių lietuvių ir latvių sportininkų. Vyrų grupėje čia vyravo latviai, kurie iš 17 rungčių 13-koje pelnė pirmasias vietas, tačiau pas moteris iš 9 susitikimų lietuvaitės išplėšė 8 pirmasias vietas. Čia buvo pasiekta 12 pabaltiečių varžybų rekordų ir pagerinti du lietuvių tremties rekordai.

Liepos mėn. 4—6 d.d. įvyko šių metų VIII Š. Amerikos liet. sporto žaidynių užbaiga ir čia buvo išaiškinti klubiniai nugalėtojai (jais tapo klubai visose sporto šakose surinkę daugiausiai taškų). Vyrų ir moterų grupėje tokių laimėtojų išėjo Toronto LSK Vytis, o prieauglio klasėse — Clevelando LSK Žaibas. Šių žaidynių dėmesio centre buvo futbolo susitikimai, kur meisterio vardą išplėšė Chicagos LFK Lituanica, kuri sumušė praėjusių metų nugalėtojus — Toronto atstovus. Žaidynių nugalėtojai buvo apdovanoti medaliais, skirtais Lietuvių Tautinės olimpiados 20 metų sukakčiai prisiminti.

Paskutinis iš šių įvykių eilės buvo pabaltiečių plaukymo ir lauko teniso varžybos, kuriose lietuvių atstovai pralenkė savo varžovus latvius. Plaukymo susitikimuose lietuviai iš 9 konkurencijų laimėjo 7 pergales, o lauko tenise iš 5 sugriebė 3 pirmąsias vietas. Plaukyme detroitietis G. Boreišis pelnė 3

Lietuvių ir latvių rinktinių dalyviai pabaltiečių lengv. atletikos pirmenybėse Chicagoje.

VIII Š. Amerikos liet. sporto žaidinių atidarymo metu New Yorke. Kalba gen konsulas J. Budrys, kairėje — A. Vakselis, deš. — V. Alksninis.
Nuotr. E. Šulaičio.

KINIJOS ĮVYKIAI

Vėl naujas mažas karas, kuris gali išsivystyti į III D. K. Kautynės vyksta tarp Tautinės ir Komunistinės Kinijų. Komunistai nori užimti Čangkaišeko valdomą Quemoy salų grupę.

J. A. Valstybės yra įsipareigojusios padėti ginti Formozos ir Peskadorų salas. Quemoy salos tan įsipareigojiman neįeina. Neoficialiai J. A. V-bės yra linkę padėti ir tas salas ginti. Jei tai įvyktų, įvykiai gali išsirutulioti iki III D. karo.

Mažiausiai komunistai nori išbandyti, kaip Amerika reaguos, jei jie bandys išsikelti į Quemoy salas. Komunistų tikslai yra:

1. Grąsinant dideliu karu nori pradėti derybas, kuriose išsiderėtų sau Quemoy ir Matsu salas, nes jose esanti Čangkaišeko kariuomenė blokuoja komunistų Amboy ir Foochow uostus.

2. Jei tokios derybos nepavyktų, jėga užimti mažas Tan salukes, kurios yra į pietus nuo Quemoy. Tada komunistų artilerija, laivai ir lėktuvai galėtų užblokuoti priplaukimus prie Quemoy. Po ilgesnės sėkmingos blokados priverstų Quemoy gynėjus kapituliuoti.

3. Tolimesnėj įvykių raidoje užimti pačią Čangkaišeko tvirtovę — Formozą.

Rugpjūčio pabaigoj ir rugsėjo pradžioje komunistai sutelkė smarkią artilerijos ugnį ant Quemoy salų. Tai buvo stipriausias artilerijos ugnies sutelkimas nuo II D. karo laikų. Per porą savaičių paleido 55,000 sviedinių. Korėjos karo metu komunistai per mėnesį iššaudavo iki 100,000 sviedinių, bet ta ugnis buvo išskleista 150 mylių ilgio ir 5 myl. pločio. Šiam artilerijos puolime sutelkta daugiau kaip 1,000 pabūklų. Viename kariuomenės sutelkimo plote per minutę krito po šešis sviedinius ir taip tęsėsi 100 minučių.

Tuo pat metu komunistų greitlaiviai, kurių jie turi apie 70, ir lėktuvai bando blokuoti priplaukimus iš Formozos į Quemoy salas ir su gera sėkme komunistams ypač nakties metu, kada greitlaiviai yra labai veiksmingi.

Amerika, atsakydama į komunistų veiksmus, sustpirino 7-tą Laivyną, kuris nuolatos patruliuoja Formozos sąsiauryje. Pasiuntė papildomai tris lėktuvnešius ir daugiau lėktuvų. Dabar Amerikos karinės pajėgos Vakarų Pacifike yra gausesnės, negu jos buvo Korėjos karo metais. Iki šiol JAV karo pajėgos tiesioginiai į karo veiksmus neįsikišo. Visiems šiame pasaulio kampe stovi klausimas ar ir kada jos į tuos karo veiksmus įsikiš.

Šis mažas, bet intensyvus karas yra antras Čangkaišeko Quemoy salų gynybos bandymas. 1949 m. komunistų bandymas jas paimti nepavyko. Jie ten turėjo daug nuostolių.

Prieš tris metus Čangkaišekas, J. A. V-bių prispirtas, mažesnes Tachen salas užleido komunistams, bet griežtai atsisakė perleisti Quemoy salas. Jas perleidęs, jis nustotų gerų išeities pozicijų pradėti karo veiksmus, išsikeliant pačion Kinijon. O tai yra Čangkaišeko pagrindinis tikslas.

Bėgyje paskutinių trijų metų Quemoy salų gynyba buvo sutvirtinta. Jose yra sutelkta apie 80,000 geriausių karių, kurie sudaro 1/3 Čangkaišeko kariuomenės. Salų paviršius yra kalnuotas. Uolose įrengti ginklų lizdai ir slėptuvės. Pozicijos sujungtos gerais keliais, kurie yra nematomi iš Kinijos pusės.

Ten esanti kariuomenė yra reikalinga nuolatinio tiekimo iš Formozos. Karininkai tvirtina, jog salos gali gintis be jokio tiekimo tris mėnesius. Tai išbandys veiksmai. Jau apie mėnesis laiko, kaip komunstai neperstojo šaudę ir salos yra dalinai blokuojamos.

Bėgyje pirmų dviejų savaičių gynėjai turėjo apie 700 nuostolių. Daugiausiai nukentėjo daliniai, kurie buvo patalpinti ūkininkų namuose. Vėliau visi persikėlė į fortifikacijų slėptuves.

Quemoy salose gyvena apie 40,000 ūkininkų ir žvejų. Nežiūrint karo veiksmų, gyvenimas vyksta maždaug įprasta tvarka. Ūkininkai dirba laukus, krautuvės atidarytos, nors be langų, mokyklos veikia, nors dažnai mokiniams tenka bėgti į slėptuves. Karininkai kalba apie priešpuolį ir išsikėlimą pačion Kinijon; tai daugiau skirta gyventojų nuotaikų palaikymui.

Salų gyventojai daugiau ar mažiau apsiprato su šiuo karu, bet pasaulis — ne. Komunistų artilerija iššaukė didesnį Amerikos kariuomenės sutelkimą ir sukėlė pasaulinę krizę, iš kurios kartais gali išsivystyti ir III D. karas.

Apskaičiuojama, kad komunistai šiems veiksmams yra sutelkę sekančias pajėgas: apie 300 sprausminių rusų MIG-17 lėktuvų, kurie yra išskirstyti trijuose aerodromuose; apie 70 greitlaivių, turi apie 17 povandeninių laivų; virš 1,000 artilerijos pabūklų; Amoy plote sutelkė apie 200,000 karių ir Pietų Kinijoj yra apie 700,000 karių rezervas.

J. A. VALSTYBĖS

Išrastas skraidinąs diržas, kurį kareivis apsijuosęs ir atitinkamai paleidęs veikti, gali skristi trumpus atstumus. Prie to diržo yra pritvirtinta keleta mažų raketų, kurios, paleistos veikti, pakelia kovotoją nuo žemės ir įgalina skristi. Jis gali būti panaudotas nugalėti kalnuose stačias uolas, peršokti per vandens kliūtis, greitai pasiekti uždangas, išsikeliant krantan išsikėlimo laiveliais, paskubinti puolimą sunkiai pereinamoj vietovėje.

J. L.

LAIKAS JAU BŪTŲ PASTATYTI PAMINKLĄ AR BARELJEFĄ

Kalpas Uoginius

Šių metų birželio-liepos mėn. KARYJE, o kiek ankstėliau VIENYBĖJE ir čikagiškiuose dienraščiuose tilpo žinutės, kad Dr. Kazimieras Sruoga rūpinasi "Jaunimo Centre" Čikagoje, įsteigti paminklinį bareljefą žuvusiųjų už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę savanorių-kūrėjų ir kitų kovotojų atminimui pagerbti. Tai labai kilni idėja. Kadangi Dr. K. Sruoga yra Savanorių-Kūrėjų S-gos Centro Valdybos narys, reikia manyti, jog šiuo reikalu rimtai yra susirūpinusi Centro Valdyba ir paminklas iš nutarimų popieriuje gal pasirodys kurioje nors gražioje, jo vertoje, Čikagos lietuvių gausiai lankomoje aikštėje.

Idėja statyti žuvusiųjų Tėvynės Gynėjų atminimą pagerbti paminklą yra ne nauja. Jau 1953 m. vasario 16-tą Lietuvos Kariuomenės Savanorių-Kūrėjų S-gos Organizacinis Komitetas, a. a. plk. J. Bobelio pirmininkaujamas, šiuo reikalu veikė su visa eile patriotinių organizacijų ir atitinkamą nutarimą, be Savanorių-Kūrėjų Sąjungos atstovų, pasirašė J. A. V-bių Lietuvių Bendruomenės, Amerikos Lietuvių S-gos "Ramovė", Lietuvos Vyčių, Ateitininkų, Lietuvos Skautų ir Birutiečių organizacijų atstovai; jie kreipėsi į Šv. Panelės Marijos Gimimo (Marquette Parke) lietuvių parapijos kleboną, prašydami, kad prie tada dar tik projektuojamos statyti naujos lietuviško tautinio stiliaus bažnyčios, būtų pastatytas ir lietuviško stiliaus žuvusiems už tautos laisvę ir nepriklausomybę paminklas, prie kurio tautos švenčių dienomis, su atitinkamomis iškilmingomis apeigomis būtų pagerbiamas žuvusiųjų už Tėvynę atminimas. Viltasi, kad tokiu paminklu būtų atspėtas visų čia gyvenančių lietuvių sielvartas. Su tuo laišku klebonui įteikta ir šiokia tokia piniginė auka, kurią iš savo kuklių išteklių skyrė savanoriai-kūrėjai. Deja, laikas bėga, bažnyčia jau seniai pastatyta, o apie paminklą nė garso. Atrodo, kad tą jautrų patriotiškų organizacijų prašymą, ištiko grūdų, kritusių šalia kelio, likimas...

Savanorių-Kūrėjų S-gos Čikagos skyriaus valdyba, dipl. teisininko K. Šlenio pirmininkaujama, besisielodama, šiame "tautybių katile" greitai tirpstančio mūsų tautos prieauglio savanorių dvasioje auklėjimu, 1956 m. spalio mėn., paminklo reikalu, laišku kreipėsi į Tėvus Jėzuitus, statydinusius tuomet Čikagoje Jaunimo Namus ir neapsiriko: Tėvų Jėzuitų vyresnysis kun. Krištanavičius, S. J., labai šiltai savanoriams-kūrėjams pranešė, jog Jų noras pastatyti Tėvynės Gynėjams paminklą prie Jaunimo Namų, su savanorių norais visai sutampąs. Tėvams jėzuitams labai patinkanti mintis atstatyti šventvagiškų rankų sugriautą Nežinomam Kareiviui paminklą tokį, koks jis buvo anuo metu Karo Muzėjaus sodelyje, Kaune. Be to, jis pabrėžė, jog "prakasdami Jaunimo Namų pamatus mes pareiškėme, kad šioji mūsų iniciatyva yra gimusi iš dėkingumo jausmo, kurį nešiojame savo širdyse Dievui ir Tėvynei. Tą savo dėkingumą, visų pirma, išreiškėme ana proga, Lietuvos savanoriams-kūrėjams, šauliams ir kariuomenei, kurie gynė Lietuvą nuo priešų, kad mes galėtumėm saugiai augti ir studijuoti"...

Taigi, kartoju — idėja pastatyti Tėvynės Gynėjams paminklą nėra koks naujadaras ir apgailestautina, kad ji vis dar tebėra tik projektas.

Čia minimieji Jaunimo Namai, dabar vadinami Jaunimo Centru, bet ar ne teisingesnis jų vardas būtų Lietuvių Centras, nes be jų sunkiai išsiverčia bet kuri mūsų

Pasaulio Lietuvių Seimo atstovai vaišėse.
Kairėje — gen. konsulas J. Budrys; trečias iš deš. kpt. V. Alksninis, ketvirtas plk. J. Šlepetys — New Yorko Ramovės sk. nariai.
V Maželio nuotr.

patriotinė organizacija: studijoms, paskaitoms, spektakliams ir pasilinksminimams juose renkasi lietuviškasis jaunimas ir... senimas. Beveik visų tauto švenčių bei žymiųjų tautos vyrų įvairiausiomis progomis iškilmingi minėjimai atliekami Jaunimo Centre. Čia pat visų iškilmingų minėjimų progomis girdime patriotinius tėvų jėzuitų pamokslus ir prakalbas.

Okupacijų ir deportacijos metai labai išretino savanorių-kūrėjų ir kitų nuoširdžiai kovojusių už Tėvynę vyrų eiles. Ir iš tų, kurie dar liko, kas metai dalį palydime į amžinybę. Ateis diena ir gyvųjų savanorių-kūrėjų savo tarpe nebeturėsime. O mūsų juk užduotis ir pareiga po gyvos savo galvos palikti amžinai jauna savanorių-kūrėjų dvasia mūsų jaunimo širdyse, kad išmušus valandai, vėl būtų aukojamasi didesniems Tėvynės vadavimo žygiams.

Mūsų, broliai savanoriai-kūrėjai, garbės reikalas ir šventa pareiga, kol dar galime, šviesti mūsų jaunimui tvros tėvynės meilės ir pasiaukojimo Jai pavyzdžiu. Paminklas gi, kaip išdidus simbolis, visada vaizdžiai kiekvienam primins kovotojų pasiryžimą ir brangiausias aukas, heroiškai sudėtas ant tautos laisvės ir nepriklausomybės aukuro. Heroizmo pavyzdžiai amžiais masina žmoniją, o ypač teigiamai nuteikia jaunimą. Neabejotina, toksai paminklas, prie kurio tautos švenčių dienomis būtų iškilmingai pagerbiami už kilnius idealus pasiaukoję mūsų broliai karžygiai, turės milžiniškos auklėjamos reikšmės ne tik lietuviui, bet, gal būt, ir amerikiečių jaunimui. O statyti jis reikia ne kur kitur, kaip tik prie Jaunimo Centro rūmų, kuriuose ir mūsų ramovėnai štai, konkrečiai jau steigia Karo Muzėjaus skyrių.

Visuomenininką Dr. Kazimierą Sruogą, išvilkusi šį reikalą iš archyvų pavėsio į dienos šviesą, sveikinu ir linkiu jam energijos ir ištvermės šį gražų kilnų darbą sėkmingai ir nedelsiant vykdyti. O tai atlikti nebus sunku: tiek daug garbingų ir gausių organizacijų atstovų savo pagalbą mums yra jau pažadėję.

(Yra asmenų pasiryžusių remti šį reikalą, vienas čikagietis pažadėjo net stamboką auką. Red.)

KRITIKĄ PRISIMINUS

Norėčiau trumpai paliesti 1958 m. kovo mėn. "Karyje" tilpusią Jono Matonio straipsnio kritiką (99-100 psl.).

Tas kritikas raidele "A" pasirašęs ypatingai pasitiki gen. St. Raštikio autoritetu ir jo statistiniais duomenims.

"A" duoda pipirų Matoniui už "Drauge" nr. 24 paskelbtus duomenis skyriuje "Mūsų kariuomenės aukos". Jonas Matonis teigia, kad Lietuvos nepriklausomybės karuose, 1918-20 m. laikotarpiu, kovos laukuose žuvo ir nuo žaizdų mirė virš 2000 vyrų.

Bet "A" smarkiai "sukerta" J. Matonį, sakydamas:

"Įdomu iš kur p. J. Matonis paėmė tuos skaičius? Kad Nepriklausomybės karuose 1918-1920 m. kovos laukuose žuvo ir nuo žaizdų mirė virš 2000 vyrų — yra neteisinga žinia".

"A" toliau cituoja iš "Vasario 16-ji" 140 psl. St. Raštikio žuvusių statistiką:

a) Per Neprikl. karą žuvo kautynėse ir mirė nuo gautų žaizdų: karininkų 40, kareivių 1924(?) (tur būt 1294 (?) V.M.), šaulių 67, nes pagal "A" pateiktus duomenis susidarytų daugiau nei J. Matonis teigia, būtent: 2031. Greičiausia šis skaičius — tai korektūros klaida. Kitas pastraipas dėl vietos stokos neliesime. Bet dėl nepriklausomybės kare žuvusiųjų nėra vienodos statistikos. Galima surinkti daugiau šaltinių, kurie skiriasi nuo St. Raštikio statistikos. Paimkime P. Rusecko knygą "Lietuvos kariuomenė" 1927 ir atverskime 42 psl., kur rasime:

Per visus karus bei kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės žuvo, mirė nuo žaizdų ir epidemijų bei kitų ligų **2611 karininkų ir kareivių. Sužeista iš viso 1153 kariai.** Iš sužeistųjų 155 tapo karo invalidais. Pasižymėję kariai apdovanoti Vyties kryžiais: iš viso apdovanota 1375 vyrai. Daugeliui pasižymėjusių karių kryžiais apdovanoti jiems jau žuvus, bekovojant fronte ar mirus nuo žaizdų". Argi P. Ruseckas netikęs karo istorikas, kad tik St. Raštikiu turėtume pasitikėti? Atrodo, kad J. Matonis nepagrįstai puolamas. Ir dėl sužeistųjų statistikos nenetenka daug kalbėti, nes St. Raštikio ir P. Rusecko pateigti duomenys skirtingi. Raštikio duomenys byloja:

b) Buvo sužeistų: karininkų 93; kareivių 2438; šaulių 146. **Iš viso 2677.**

Tuo tarpu P. Ruseckas trumpai drūtai pasako, jog sužeista iš viso **1153 kariai, ir** iš jų 155 tapo invalidais.

O jeigu paimsime Laurinaičio ar Steponaičio statistiką — ji vėl bus skirtinga. Reikėtų tų klaidų ieškoti pasaulyje paskleistuose, laisvoje Lietuvoje spausdintuose, leidiniuose; o jeigu jau kaltinti ką reikėtų, tai kaltininkai galėtų būti tik laisvoje Lietuvoje rašę istorikai, nes tik jie turėjo pakankamai dokumentuotos medžiagos.

Tuo tarpu netiksli statistika pasilieka ir toliau. Kas naudosis St. Raštikio statistikos duomenis, tam bus nepriklausomybės kare žuvusių 1401 karys, gi sužeistųjų skaičius sieks net 2677! Tuo tarpu kas naudosis P. Rusecko statistikos duomenimis, tas pateiks kovose žuvusių ir nuo epidemijų mirusių 2611 vyrų skaičių, gi sužeistųjų skaičius sumažės iki 1153. Kaip matome J. Matonis ėmė vidurkį, minėdamas skaičių "virš dviejų tūkstančių". Tuo tarpu bolševikams okupavus Lietuvą, per visą laiką, artima tikrovei šiandieninė statistika rodo, jog lietuvių tautinių partizanų žuvo net 75,000! Gi pagal komunistinio pavergtos Lietuvos "prezidento" J. Paleckio pareiškimą iš viso lietuvių žuvo 500, 000 (sic!). Net ir šiuos skaičius negalėtume laikyti pakankamai tikrais.

Vl. Mingėla

PADĖKA

Clevelando Ramovės skyriui, kuris suprasdamas KARIO leidimo reikalą, kiekvienais metais dosniai jį remia, už atsiųstą stambią 203 dol. 75 c. paramą, nuoširdų, bičiulišką ačiū taria

KARYS

DON VARNO VETERANŲ POSTE

Chicagos Don Varno vardo Amerikos Legijono postas rugsėjo 20 d. turėjo naujos valdybos įvesdinimo iškilmes, per kurias buvo perimtos pareigos iš senųjų narių. Dauguma valdybos narių liko tie patys, nors kai kurie iš jų pakilo pozicijose.

Naująją posto valdybą sudaro: Stephen Samoška, Maria Mosteika, Bernard Kvietkus, Nestor Girdwain, Vytautas Pačkauskas, Juozas Karklys, kun. Anthony Švedas, M.I.C., Edward Miller, Jack Jatis, Edward Šulaitis, Charles Petrila, Bruno Mikėnas, Edward Stank, John G. Evans, Frank Zogas, dr. John J. Simonaitis, dr. Edward Thomas.

— Savo metinį šokių vakarą Don Varnas postas ruošia spalio 25 d. Lietuvių Auditorijoje, 3137 So. Halsted St. Kita posto pramoga — "Turkey Hop and Polka Night" bus lapkričio 22 d. posto namuose, 6816 So. Western Ave.

— Posto nariai — Adam Anderson ir Edward Miller buvo tvarkdariai Amerikos Legijono metiniame suvažiavime, įvykusiame rugsėjo 1—4 d.d. Chicagos stadijone. Edvardas Šulaitis čia buvo nuolatiniu spaudos atstovu. Pirmąją konferencijos dieną LFB Chicagos skyriaus valdybos nariai su Don Varnas posto atstovu įteikė raštą Amerikos Legijono komandieriui, padėkodami šiai organizacijai už jų darbą pavergtųjų tautų laisvinimo darbe bei prašant ir toliau šioje srityje darbuotis. Tautiniais rūbais apsirengusios lietuvaitės panašius raštus išdalijo visiems konferencijos dalyviams, kurių buvo daugiau 3,000.

E. Š.

Pas Toronto kūrėjus-savanorius

Kūr.-savanorių skyrius turi sudaręs savišalpos fondą, iš kurio gali būti šelpiami skyr. nariai ir jų šeimos. Be to, remiami Vokietijoje esantys laisvės kovų invalidai ir ligonys kūr.-savanoriai, kuriems per ten veikiantį skyrių kasmet pasiunčiama po 200 dol. Lėšos veiklai sukeliamos iš nario mokesčio, aukų ir viešų pobūvių.

Buv. miškininkas kūr.-sav. **V. Streitas** buvo staiga susirgęs ir porą savaičių išgulėjo šv. Juozapo ligoninėje. Pasveikęs, vėl pradėjo dirbti vienoje vienuolių išlaikomoje prieglaudoje, kaip ūkio vedėjas-mechanikas. Tose pareigose jau dirbąs vienuolikti metai.

Kūr.-sav. V. Puodžiūnas, turėjęs širdies priepuolį ir daugiau kaip mėnesį išgulėjęs šv. Juozapo ligoninėje, sustiprėjo ir gydytojų priežiūroje dabar poilsiauja Springhurst lietuviškoje vasarvietėje, pasistatytoje puikioje viloje.

Prieš kiek laiko, darant chemines analizes, buvo susižeidęs ranką kūr.-savanorių skyr. pirmininkas **prof. A. Zubrys.**

Karo mokyklos 19-tos laidos, 20-ties metų sukakties minėjimas įvyko Čikagoje š.m. gegužės 31 d.

Spr. Albinas Slivinskas, sūnus Mr. ir Mrs. Jonas Slivinskas, 6152 Major Ave., Čikagoje, tarnaująs JAV kariuomenėje, ketvirtos divizijos 1-mos kovos grupės virėjas, grįžo į Fort Lewis po didelių manevrų.

Zenonas Urbonas, Čikagos šaulių kuopos valdybos narys ir sporto vadovas, kuris prieš mėnesį laiko buvo sunkiai sužeistas darbovietėje, jau grįžo iš ligoninės į namus. Jam buvo sulaužyta koja, kuri dabar sugipsuota, bet pamažu sveiksta.

Alvidas Mikolajūnas, JAV laivyno aviacijos kadetas, žuvo sprausminio lėktuvo katastrofoje š. m. birželio 24 d. Texas valstybėje.

Bern. Brazdžionio vienas sūnus neseniai grįžo iš JAV kariuomenės ir gyvena kartu su tėveliais Los Angeles mieste. Kitas sūnus, baigęs Bostone universitetą, dar tebetarnauja kariuomenėje ir jau sukūrė savo šeimą. Jis kariuomenėje per nepaprastai greitą laiką tapo leitenantu, nes baigė gerai inžinerijos kursą universitete.

J. Taleška, gyv. 7120 S. Talman Ave., Čikagoje, neseniai išvyko į JAV kariuomenę, kur įstojo į jūrininkų eiles.

Jonas Andriukaitis, dar jaunas studiozas, netaip seniai atvykęs iš tremties kartu su tėveliais, š.m. liepos 11 d. išvyko į kariuomenę kaip savanoris. Jo tėveliai aktyviai reiškiasi lietuvių veikloje Roselande.

Po ilgos ir sunkios ligos 1958 m. liepos 24 d. mirė **Dr. plk. Juozapas Stasiūnas,** gyv. 4455 S. Troy Street, Čikagoje. Laidotuvės įvyko liepos 26 d. Šv. Kazimiero kapinėse.

Dr. Gediminas Balukas, gegužės mėn. pradžioje grįžo atgal į Čikagą, atitarnavęs Armijoj, majoro laipsniu, beveik du su puse metų ir tuoj pat pradėjo dirbti Vaughn Medical Group, kaip genekologas, moterų ligų specialistas.

Pašto viršininkas Arthur E. Summerfield praneša, kad nuo liepos 1 d. žymiai padidinamas oro pašto siuntinių svoris ir dydis, siunčiant kariuomenės daliniams užsieniuose. Ligi šiolei galima buvo siųsti tik siuntinėlius iki 2 svarų ir neilgesnius, kaip 30 colių. Dabar galima siųsti siuntinius iki 70 svarų ir iki 100 colių ilgumo. Tik į kai kuriuos atskirus kraštus yra apribota iki 50 svarų ir 72 colių. Smulkesnes informacijas teikia bet kuriame pašte.

John L. Paukštis, municipalinio teismo teisėjo Alfonse F. Wells asmeninis bailifas, pereitą trečiadienį buvo išrinktas Amerikos Legiono Cook apskr. tarybos komanderiu. Jis užėmė vietą John L. Auftringo, ligšiolinio Am. Legiono Cook apskr. komandieriaus. Taryba apima 80,000 legionierių.

Gen. St. Pundzevičius, buv. kar. štabo viršininkas, birž. 13 d., vykdamas į darbą, netoli Great Neck, N. Y., auto katastrofoje buvo sunkiai sužeistas. Sulaužyti keli šonkauliai, perskelta galva ir sužalota koja, veidas bei dešinioji akis. Juo, ir seniai sergančia motina, rūpinasi sūnus Rimas.

Rimantas Penčyla, Stasio ir Jadvygos Penčylų sūnus, 4501 So. Talman Ave., Čikagoje, rugpjūčio 20 d. grįžo iš Europos, atlikęs 2 metų karinę tarnybą JAV armijoje. Už drausmingą elgesį apdovanotas pagyrimo medaliais.

Liet. Kariuomenės Kūrėjų-Savanorių Čikagos skyrius visa savo sudėtimi įstojo į Lietuvių bendruomenę.

AKTAS

1958 m. birželio mėn. 24 d. Lietuvių Veteranų S-gos "RAMOVĖ" Centro Kontrolės Komisija iš Juozo Rapšio, Jono Švedo ir Antano Avižienio patikrino Centro Valdybos atskaitomybę už laikotarpį nuo 1956 m. birželio mėn. 25 d. iki š.m. birželio 24 d. ir rado:

I. PAJAMOS

1. Likutis 1956 m. birželio 25 d.	$ 497.75
2. Pajamos iš pobūvio surengto 56.6.30	915.00
3. 25% narių mokesčio	395.63
4. Mokestis Savišalpos Fondui	496.00
5. Aukos L. L. K. Invalidams	1426.27
6. Pajamos už S-gos statutus	78.00
7. Aukos Tėvų Jėzuitų namams statyti	26.00
8. Nuošimčiai už indėlius banke	22.69
Viso pajamų	$3857.34

II. IŠLAIDOS

1. Pobūvio išlaidos	$1174.42
2. Raštinės ir pašto išlaidos	117.92
3. Pašalpos S-gos nariams ir kt.	276.60
4. Pašalpos L. L. K. Invalidams	1118.20
5. Statuto spausdinimo išlaidos	56.00
6. Aukos įv. organizacijoms	76.75
7. Gėlės ir vainikai mirusiems nariams	75.60
8. Kelionės išlaidos	79.09
9. Jaunimo Centrui už patalpas posėdžiui	10.20
Viso išlaidų	$2984.78

III. LIKUTIS 1958 m. VI.24 d. ..... $ 872.56

(Aštuoni šimtai septyniasdešimt du dol. ir 56¢)

Iš šio likučio priklauso:

a) Centro Valdybai	$ 114.01
b) Savišalpos Fondui	450.48
c) L. L. K. Invalidams	308.07

IV. Visos pajamos ir išlaidos patvirtintos tvarkingais pateisinamaisiais dokumentais.

Išlaidos daromos taupiai ir tiksliai.

V. Kontrolės Komisija siūlo apyskaitą patvirtinti ir Centro Valdybai pareikšti padėką už pavyzdingą atskaitomybės tvarkymą.

Kontrolės Komisija:
pas: **J. Rapšys,**
pas: **Jonas Švedas,**
pas: **A. Avižienis**

Kanados Ramovėnai ir šiemet ruošiasi iškilmingam kariuomenės paminėjimui, kurio rezultatas vis tas pats: nusiųsti kokį pinigą invalidams Vokietijoje — Kalėdoms. Kasmet nusiunčiama, kaip nenusiųsti šiemet?

Tik šiemet ramovėnai pasisamdė gražiausią ir didžiausią salę St. Catharinėje: veteranų salę. Parašė laiškus programos reikalais. Kviečia žymų paskaitininką. Jubilėjinė mūsų kariuomenės šventė turi praeiti puikiai ir nėra abejonės, praeis. Svečiais bus specialiai kviečiami kitų panašių organizacijų nariai, jei galima — in corpore. Ypač Toronto šauliai, kurių skaičius yra tikrai pažymėtinas. Žodžiu — gražiai švęsime kariuomenės šventę. Ir ta šventė jau šiemet bus rengiama abiejų Niagaros pusiasalio bendruomenių.

Bostoniškiai lietuviai turi naują gydytoją. Tai **dr. Alfredas Krisiukėnas,** grįžęs iš kariuomenės ir pradėjęs dirbti Rosengard klinikoj So. Bostone.

Ramutis K. Miklas, baigęs JAV Laivyno Karo mokyklą jaunesniuoju leitenantu, 1958 m. birželio 3 d. Paskirtas į Atlanto vandenyno laivyną, Virginia Beach.

Al. Petronis, J. ir R. Petronių sūnus, grįžo, atlikęs karinę prievolę, į So. Bostoną pas tėvus.

Clevelando ramovėnai, kiek aplinkybės leidžia, gražiai pasireiškia veikloje. Visuotiniame ramovėnų susirinkime buvo nutarta Lietuvos nepriklausomybės atgavimo sukaktuviniais metais įsigyti skyriaus vėliavą. Pakviestas dail. V. Raulinaitis padaryti vėliavos projektą pagal duotus centro valdybos nurodymus, o valdybos pirmininkas stengiasi, kad minėdami Lietuvos kariuomenės atkūrimo sukakti, jau turėtume ir vėliavą.

Clevelando ramovėnai jau eilę metų medžiaginiai remia Kario žurnalo leidimą. Š. m. birželio 29 d. surengta gegužinė Niaurų ūkyje. Susirinko gausiai ramovėnų su šeimomis, birutininkių ir svečių, kurie praleido sekmadienio popietę ir vakarą geroj nuotaikoj, atvirame ore, prie skaniai paruoštų užkandžių ir gaivinančių gėrimų. Gegužinės pelnas $233.75 pasiųsta Kario žurnalui paremti.

MOTINOS DIENOS ŠVENTĖ IR VAIŽGANTO MINĖJIMAS PARYŽIUJE

Š. m. gegužės pirmąjį sekmadienį buvo atšvęsta Motinos Dienos šventė ir kartu Tumo-Vaižganto minėjimas. Pamaldos už mirusias Sibire motinas buvo atlaikytos "Grenelle" koplyčioje 11 val., kur dalyvavo mūsų trispalvė ir ją lydėjo dvi tautiškais rūbais lietuvaitės. Kunigas Petrošius pritaikė ta proga patriotišką pamokslą.

Po pietų gražioje "Pleyel" salėje įvyko minėjimas. Motinai pagerbti meninę programėlę atliko vaikučiai: Eimaitytės-Troyan dukrelė, Pagnėrytė Onutė, Matorė Danielius, Pagnier Michel ir Vaiciekauskas Danutis.

Antroje programos dalyje paskaitą apie Tumą-Vaižgantą laikė min. Turauskas, gražiai pavaizdavęs jo asmenybę ir jo kūrybos indėlį mūsų literatūron. Meninėje dalyje koncertinius dalykus puikiai išpildė pianistė Monstavičiūtė Beata, o buvęs Čiurlionio ansamblio dainininkas Br. Vrublevičius padainavo liaudies motyvais: "Tris dzienas", "Susvarscyk antela" ir "Per girią girelę".

Krašto Valdybos pirmininkė O. Bačkienė visus dalyvavusius dienos programoje apdovanojo meno ir literatūros knygomis. Baigiamąjį žodį jaunatviška nuotaika tarė K. Tarybos pirmininkas plk. Lonskoronskis. Jis tėviškai padėkojo mažiesiems lietuviams, primindamas visiems mylėti tėvynę, motinas ir neužmiršti, kad "Lietuviais esame užgimę, jais turime ir būt".

B. Vrublevičius

MALONUS REDAKTORIAU!

Jūsų planą palaikyti laikraštį išleistomis knygomis, sveikinu. Pirmoji pasirinktoji knyga savo turiniu ir dvasia yra labai tinkama, palaikyti lietuviškai dvasiai jaunuomenės tarpe. Reikėtų ir daugiau panašaus turinio knygų. Reikėtų ir daugiau iš mūsų didvyriškų kovų dėl nepriklausomybės, ne-

A. A. KPT. MYKOLAS LEONAITIS

Š. m. kovo 29 d. sukako dešimt metų, kai nuo paralyžiaus vokiečių žemėje, Wisloch vietovėje mirė Lietuvos aviacijos kapitonas Mykolas Leonaitis, sūnus nelaimingo Suvalkijos trikampio.

Velionis buvo gimęs 1904 m. kovo 25 d. Juodeliškių km., Seinų apskr. ir valsčiuj iš lietuvių ūkininkų Vinco ir Elžbietos Leonaičių. Jis savo vaikystę praleido savo gimtojo kaimo Juodeliškių apylinkėje, kurią puošia vingiuota ir srovinga upė Seina.

Mokslus ėjo Juodeliškių pradžios mokvkloje ir garsiojoje Seinų "Žiburio" gimnazijoje, kuriai vadovavo poetas ir rašytojas Matas Gustaitis. Karinius mokslus ėjo Pirmojo Lietuvos Prezidento A. Smetonos Karo mokykloje.

Karo mokyklą sėkmingai baigęs, 1925 m. buvo pakeltas į leitenanto laipsnį ir paskirtas į 9 p.p. 8 kuopą jaun. karininku. Po metų laiko iš 9 p.p. buvo perkeltas į aviaciją ir paskirtas mokomojon oro eskadrilėn. 1927 m. baigė A.D.L.K. Vytauto kursų aviacijos skyrių ir paskirtas į keičiamosios sudėties eskadrilę, kurioje atliko visą skraidymo stažą. Skraidymo pratimų metu turėjo avariją, nukrito su lėktuvu L.V.G. ir buvo sužeistas. Po to jam teko būti įvairiose pareigose: eskadrilės, grupės vadu, aviacijos štabe I ir III skyriaus viršininku, tvarkyti aviacijos karininkų taupomąją kasą ir dalyvauti eilėje ypatingų komandiruočių.

Bendrai paėmus, velionis buvo atlikęs 307 skridimus ir išbuvęs ore 226 val.

Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, Leonaitis vyriausybės už nuopelnus buvo apdovanotas: Lietuvos Nepriklausomybės 10 m. sukaktuvių jubilėjiniu medaliu, D.L.K. Gedimino ordinu 4-jo laipsnio ir garbės ženklu "Plieno Sparnai".

Okupavus bolševikams Lietuvą, Leonaitis 1940 m. spalio mėn. buvo atleistas iš kariuomenės į atsargą be teisių užimti bet kokią valdinę vietą. Tuomet jis apsigyveno savo ūkyje Linksmadvaryje prie Išlaužo dvaro, Prienų valsčiuje. Kad nebūtų bolševikų sunaikintas, dienomis nežymiai laikėsi ūkyje, o naktimis miegodavo pas kaimynus arba pasislėpęs. 1941 m., prasidėjus vokiečių-rusų karui, partizanavo.

Vokiečių okupacijos metu jam pavyko gauti tarnybą Viliampolės biskvitų fabriko vedėju, kuriuo išbuvo iki pasitraukimo iš Lietuvos. 1944 m. liepos pirmomis dienomis Leonaitis su šeima atsidūrė Vokietijoje ir laikinai apsistojo Dresdene, iš ten pavyko pasprukti nuo bombardavimų nepaliestiem ir persikelti į Bavariją-Kempteną. Čia likimas velionį išskyrė su šeima. Žmona turėjo išvykti ūkio darbams prie Bodeno ežero, o velionis buvo paskirtas į fabriką į Obersdorfą. Toklu būdu šeima atsidūrė prancūzų, o velionis amerikiečių zonose.

Po kurio laiko Leonaitis tampa suparaližuotas ir patalpintas Kempteno D.P. ligoninėje. Po metų laiko tolimesniam gydymui velionis perkeliamas į Wisloch gydymo namus, kuriuose 1948 m. kovo 29 d. mirė. Jo palaikai buvo palaidoti Wisloch katalikų kapinėse prie Heidelbergo, balandžio 1 dieną.

Velionis, kaip karys, nepriklausė jokioms srovinėms organizacijoms. Buvo sukūręs lietuvišką šeimą. Paliko žmoną Oną-Kazimierą Gustaitytę ir dukrelę Laimą-Kazimierą-Dalią, dabar jau baigusią Paul universitetą, kuri daug prisideda prie ramovėnų bei birutiečių ruošiamų pramogų, ypač "Kario" naudai.

Pov. Dirkis

---

svarbu kokiame laikotarpvje, netolimam ar tolimoje praeityje.

Reikia duoti jaunimui didvyrių ir pasiaukojimo pavyzdžių. Jų turime mes apsčiai. Ir ačiū Dievui, kad turime, nes tauta, kuri neturi didvyrių, yra pasmerkta mirčiai. Todėl dar kartą jūsų planui pritariu ir sveikinu.

Labai apgailestauju dėl kai kurios mūsų spaudos puslapiuose randamų straipsnių, kuriuose nieko gero nerandi, be mūsų nepriklausomo gyvenimo niekinimo. Jie nieko gero neduoda nei kenčiančiai mūsų tėvynei, nei mūsų tremčiai, nei jaunimui. Priešingai jaunimą stumte stumia ten, kur mes ir nenorime. Savo tarpe neturint didvyrių, jaunimas bėga jų ieškoti kitur.

Labai gaila, kad savo atsiminimų autoriai nesupranta tos žalos ką jie daro tremties jaunimui, ir labai gaila, kad ir kritikai panašia liga serga.

Duokime jaunimui didvyriškumo ir pasiaukojimo pavyzdžių, o pamatysime, kai netolimoje ateityje jis vėl sugrįš prie savo tėvų, ir kalbos, ir papročių.

Jonas Balčiūnas, Chicaga

LEIDINYS SPORTO DEŠIMTMEČIUI PAMINĖTI

Šių metų rudenį ir kitais metais daugelis Šiaurės Amerikos lietuvių Sporto klubų minės savo veiklos dešimtmetį.

Norint atžymėti lietuvių sporto klubų-vienetų bei, bendrai mūsų sportinės veiklos dešimtmetį yra numatyta išleisti specialų leidinį, kuriame tilps kondensuota medžiaga — aprašymai ir nuotraukos, atspindinčios lietuvių sportininkų pasireiškimus.

Leidinys, manoma, turės apie 100 didoko formato puslapių ir talpins apie 100 nuotraukų. Visais jo reikalais reikia kreiptis į jo ruošėją Edvardą Šulaitį, 1330 S. 51st Ave., Cicero 50, Ill.

KARIO Jubilėjiniam Nr. išleisti aukojo:

1. Jakimavičius Vladas	$13
2. Mikuckis Juozas	5
3. Mikolaitis Jonas	1

Dėkodamas savo rėmėjams, KARYS prašo talkos tų, kurie gali prisidėti prie šio specialaus Nr. išleidimo. Be piniginės paramos, ypatingai yra reikalingos nuotraukos iš Lietuvos kariuomenės gyvenimo 1918-20 metų, Lietuvos Apsaugos dalių, Vietinės rinktinės gyvavimo ir partizanų laikotarpio.

Kaina 2 u. c

NEPASITIKĖK KOMUNISTU, KRITIKUOJANČIU KOMUNIZMĄ

Kodėl komunistai, kritikuoją komunizmo smulkmenas, patys tačiau pasilikdami ir toliau marksizmo lunatikais, yra populiaresni didžiojoje amerikiečių spaudoje kaip tie, kurie visiškai nutraukia ryšius su komunizmu? Panašų klausimą stato žinomas žurnalas Saturday Evening Post.

Nepersenai žurnalas The New Yorker paminėjo Wolfgango Leonhardo knygą Child of the Revolution (Regnery). Tai biografija pabėgusio iš Rusijos vokiečio, kuris, nežiūrint, kad raudonieji laiko vergų stovykloje jo motiną, "vis dar yra marksistinis socialistas". Knygos apžvalgininkas baigia taip: Leonhardo istorija "yra vertingesnė kaip visas tuzinas pagaminamų visokių mea culpas buvusių komunistų". Kyla klausimas kodėl nutraukę ryšius su komunizmu yra laikomi nevertingi palyginus su užsispyrusiais marksistais?

Šių metų periodinėje spaudoje ypatingų pagyrų susilaukė Milovan Djilas, buvęs Tito padėjėjas. Jis dabar sėdi kalėjime už parašytą knygą The New Class (Praeger), kurioje jis puola komunistines viršūnes, tačiau pats vistiek pasilieka lojalus Markso ir Lenino "idealui".

New York Times apžvalgininkas apie Djilą rašė: "Tame žmoguje yra įgimto gerumo, beveik švento kuklumo ir užuojautos. Visai nestebėtina, kad jis tapo komunistu". Vėl kyla klausimas, tai kokių galų dėliai tas šventuolis ir toliau pasilieka komunistu?

Djilo knyga visai nepadarė įspūdžio jo tautiečiui antikomunistui dr. Slobodan M. Draskovičiui, kurio nuomone "ta knyga yra ne apie netrukus žlugsiantį komunizmą, bet apie netrukus įvyksiančią komunizmo pergalę". Jo nuomone knyga rodo tik komunisto dialektiko norą savikritikos, bet ne norą mesti komunizmą kaip ideala iš viso. Djilas nemato jokios ateities laisvai žmonių bendruomenei. Komunistiniai biurokratai, nors ir niekinami savų žmonių, jo nuomone, atsispirs ir bus nepaliesti kapitalistinės kritikos ar norų atstatyti senąją tvarką Rytų Europoje.

Djilo nuomone "atsilikę žmonės komunizmo sistemoje patiria kultūrinį atgimimą kartu su techniškuoju", o komunizmas yra jau persunkęs visus ir mokslininkus ir poetus, net ir meilužius.

Ir prieš Djilą yra buvę komunizmo kritikų, kaip pav. Trockis, Tito ir Gomulka. Išskyrus Trockį, kuris buvo nužudytas, kiti kritikai dar ir šiandien yra lojalūs marksizmui. Ko verta komunizmo kritika daroma marksisto?

A. L.

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION

OF

Karys, published at Brooklyn 1, New York, for October 1, 1955. 1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher Karys, 680 Bushwick Ave., Brooklyn 21, Editor: Zigmas A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Managing editor: Zigmas A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Business manager: Leonas Bileris, 739 Grand St., Brooklyn 11, N. Y. 2. The owner is: Lithuanian American Veteran Association RAMOVĖ. Inc., 334 Wilson Ave., Brooklyn 21, N. Y. c/o Mr. A. Kirkyla. 3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or otner securities are: none. 4. Paragraphs 2 and 3 include in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person of corporation for whom such trustee is acting; also the statements in thethe two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner: Signed: Zigmas A. Raulinaitis, Managing Editor. Sworn to and subscribed before me this 29th day of October, 1958. (Seal) A. Schauer, Notary public, State of New York.

KNYGŲ LENTYNA

Kult. Fondas tikisi, kad ateityje biuletenis eis reguliariai. 1945 - 1957 m. suregistravome 2259 knyg. ir brošiūras (pamphlets). Daugiausia išleista Vak. Vokietijoj — 982 (1945-49 — 840), JAV — 940 (nuo 1950 m.), Kanadoj — 69 (nuo 1950 m.), Anglijoje 48, Australijoje 39, Argentinoje 28, Brazilijoje 21, kitur mažiau Į kartotekas įtraukta daugiau kaip 40000 periodikos straipsnių. Knygas ir periodiką saugoja: 1945-49 m. rinkinį — Liet. Bibliogr. Archyvas Šveicarijoje, nuo 1950 m. — Pasaulio Liet. Archyvas JAV-se. Dėkojame už siunčiamus mums laikraščius, žurnalus, knygas ir brošiūras. Kiti n-riai rengiami.

Lietuvių Bibliografinė Tarnyba

ATSIŲSTA PAMINĖTI

K. Bradūnas, **Morenų Ugnys,** 78 psl., poezija. Išleido Literatūros Lankai 1958 m., viršelis V. Petravičiaus, tiražas 400 egz. Kaina 2 dol.

V. R. Saudargienė, **Liaudies šokis Lietuvoje,** 140 psl. Išleido P.L.B. Vokietijos krašto valdyba 1958 m., tiražas 500. Viršelis H. Šalkausko, iliustracijos V. Saudargio.

Fraternitas Lithuanica 1908-1958. Korporacijos 50 metų sukakčiai paminėti leidinys 398 psl. iliustruotas nuotraukomis. Redaktorius B. Matulionis, leidėjas Korp. Fraternitas Lithuanica. Viršelį piešė V. Vijeikis.

Juozas Prunskis, **Rinktinės Mintys,** 326 psl. aforizmų ir citatų rinkinys. Išleido Lietuvių Dienos, tiražas 1200 egz., kaina 4 dol.

Dr. A. Margeris, **Amerikos Lietuviai ir Angliškųjų Skolinių Žodynas,** 366 psl. Spaudė Naujienos Čikagoje 1956 m.

S. Zobarskas, **Lithuanian Folk Tales,** 200 psl. Iliustravo A. Korsakaitė, išleido Gerald J. Rickardo, Brooklyn.

ATSKIRO NR. KAINA — 60c.

DIRVA ★★★ THE FIELD

Dukart savaitinis, leidžiamas Vilties D-jos. Išeina Clevelande pirmad. ir ketvirtadieniais. Redaktorius: **Balys Gaidžiūnas.**

PRENUMERATA: metams $8.00. Atsk. Nr. kaina 10¢.

Adresas:
1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams	— —	$4.50
Pusei metų	— —	$2.50
Atsk. Nr.	—	10 centų

Adresas:
911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KARIO LEIDINIAI

gaunami pas KARIO platintojus:

H. Sienkievičiaus KRYŽIUOČIAI,
istorinis romanas
I tomas
$3.50
II tomas
$3.50
III tomas
$3.50

KARIO skaitytojai, užsisakydami tiesiai iš KARIO, visus tris tomus gauna tik už $8.00.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION
SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

★

Prenumerata $4.50 metams

Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami pranešk kite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.